

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM PROGRAMI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SANAL AİDİYET, SANAL
ZORBALIK VE MAĞDURİYETLERİNİN ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ
(AZERBAYCAN ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Fatima ABDULLAYEVA

Danışman
Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK

SAMSUN
2024

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM PROGRAMI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SANAL AİDİYET, SANAL
ZORBALIK VE MAĞDURİYETLERİNİN ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ
(AZERBAIJAN ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

Fatima ABDULLAYEVA

Danışman

Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK

SAMSUN
2024

TEZ KABUL VE ONAYI

Fatima ABDULLAYEVA tarafından, **Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK** danışmanlığında hazırlanan **“LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SANAL AİDİYET, SANAL ZORBALIK VE MAĞDURİYETLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ (AZERBAYCAN ÖRNEĞİ)”** başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 23.08.2024 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Fadıl ŞİRAZ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Emrah AKMAN Ordu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır

22 /08 / 2024

Fatima ABDULLAYEVA

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SANAL AİDİYET, SANAL ZORBALIK VE MAĞDURİYETLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ (AZERBAYCAN ÖRNEĞİ)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafındantarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 18

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

... / ... / 20...

Danışman Unvanı Adı SOYADI

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SANAL AİDİYET, SANAL ZORBALIK VE MAĞDURİYETLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ (AZERBAYCAN ÖRNEĞİ)

Fatima ABDULLEYEVA
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Eğitim Programları ve Öğretim
Yüksek Lisans, Ağustos/2024
Danışman: Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK

Bu çalışmada lise öğrencilerinin sanal aidiyet ve sanal zorbalık davranışı sergileme ve sanal zorbalık mağduru olma durumları betimlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, zorbalık durumlarının sınıf düzeyi, internet kullanım süresi, internet kullanım amacı ve internete bağlanılan kaynağa göre farklılaşp farklılaşmadığı durumlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modellerinden ilişkiisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu çerçevede, sanal aidiyet ve sanal zorbalık öncelikle alan yazına dayalı olarak betimlenmiş, daha sonra her ikisi arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Araştırma evreni Azerbaycan'da öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmuştur. Örneklem ise Bakü ve Sumgayıt şehirlerinde 10. ve 11. sınıfta öğrenim gören 409 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmada veriler, “sanal aidiyet ölçeği” ve “sanal zorbalık ve mağduriyet ölçeği” ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin yaklaşık yarısının hiç zorbalık yapmadığı, aidiyet bakımından ise yüksek bir aidiyet oranına sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca aidiyet ile zorbalık ve mağduriyet arasında pozitif düşük bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Sanal aidiyet, sanal zorbalık, lise öğrencileri, Azerbaycan

ABSTRACT

INVESTIGATION OF PEER BULLYING AND PSYCHOLOGICAL RESILIENCE OF STUDENTS STUDYING IN SCIENCE HIGH SCHOOLS (THE CASE OF AZERBAIJAN)

Fatima ABDULLAYEVA
Ondokuz Mayıs University
Department of Educational Sciences
Educational Curriculums and Instruction Programme
Master, August/2024
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Şener ŞENTÜRK

In this study, it was tried to describe the situations of high school students exhibiting virtual belonging, cyber bullying behavior and being victims of cyber bullying. For this purpose, it was tried to reveal whether bullying situations differ according to grade level, duration of internet use, purpose of internet use and the source connected to the internet. In the research, the relational scanning model, one of the general scanning models of quantitative research methods, was used. In this context, virtual belonging and cyber bullying were first described based on the literature, and then the relationship between both was revealed. The research population consists of high school students studying in Azerbaijan. The sample consisted of 409 students in the 10th and 11th grades studying in the cities of Baku and Sumgayit. In the research, data were obtained with the "virtual belonging scale" and "virtual bullying and victimization scale". As a result of the research, it was seen that approximately half of the high school students had never been bullied and had a high rate of belonging. Additionally, a low positive relationship was found between belonging and bullying and victimization.

Keywords: Virtual belonging, cyber bullying, high school students, Azerbaijan

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Lise öğrencilerinin sanal aidiyet ve sanal zorbalık/mağduriyet davranışlarını ortaya koymak amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanların zarar gördüğü ve önlem alınmazsa katlanarak zarar görmeye devam edeceği durumların başında gelen siber zorbalık davranışının sebepleri ve çözümlerinin eğitim ortamına uyarlanması bu problemin çözümü açısından önem taşımaktadır. Tez çalışmam süresince bilimsel desteği ve değerli düşünceleriyle bana her aşamada yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK hocama bana katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Fatima ABDULLAYEVA

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	7
1.3. Problem Cümlesi	7
1.4. Amaca Bağlı Sorular	7
1.5. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	8
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
1.7. Araştırmanın Sayıtları	9
1.8. Tanımlar.....	9
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	10
2.1. Aidiyet Kavramı	10
2.1.1. Ergenlikte Aidiyet Duygusu.....	12
2.1.2. Aidiyet Türleri.....	14
2.1.2.1. Ulusal-Etnik ve Kültürel Aidiyet	14
2.1.2.2. Dini ve İdeolojik Aidiyet	15
2.1.2.3. Vatan-Mekansal Aidiyet	15
2.1.2.4. Sanal Aidiyet.....	16
2.1.2.5. Sanal Aidiyet: Genç Kuşakta Aidiyet	17
2.1.2.6. Dijital Yerlilerin Toplumsal Aidiyeti: Dijital Yerliler ve Göçmenler Kavramları	19
2.2. Sanal Ağlar	21
2.2.1. Gençlerin Sanal Ağlara Katılım Amaçları	22
2.2.2. Sanal Ağların Oluşturduğu Sorunlar	24
2.3. Ergenlik Dönemi ve Gelişimi	26
2.4. Akran Zorbalığı	27
2.4.1. Akran Zorbalığı Roller ve Özellikleri	28
2.4.1.1. Zorba.....	28
2.4.1.2. Kurban/Mağdur.....	28
2.4.1.3. Seyirciler	29
2.4.2. Akran Zorbalığı Türleri.....	29
2.4.2.1. Fiziksel Zorbalık	29
2.4.2.2. Sözel Zorbalık.....	30
2.4.2.3. Duygusal Zorbalık	30
2.4.2.4. Cinsel Zorbalık.....	31
2.4.2.5. Siber Zorbalık	31
2.4.3. Zorbalığının Nedenleri ve Sonuçları	34
2.5. İlgili Araştırmalar	37
2.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	37
2.5.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	42
3. YÖNTEM	47
3.1. Araştırmanın Modeli.....	47
3.2. Evren ve Örneklem.....	47

3.3. Veri Toplama Araçları.....	48
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	48
3.3.2. Sanal Aidiyet Ölçeği	48
3.3.3. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri.....	49
3.4. Veri Toplama Süreci.....	49
3.5. Verilerin Analizi	49
4. BULGULAR.....	51
4.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular.....	51
4.2. Araştırmanın Alt Amaçlarına İlişkin Bulgular	53
4.2.1. Cinsiyete İlişkin Bulgular.....	53
4.2.2. Okul Türüne İlişkin Bulgular	53
4.2.3. Sınıf Düzeyine İlişkin Bulgular.....	54
4.2.4. Gelir Düzeyine İlişkin Bulgular	55
4.2.5. Ebeveyn Birliktelik Durumuna İlişkin Bulgular	56
5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	58
5.1. Tartışma ve Sonuç	58
5.1.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Sonuçlar	58
5.1.2. Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi, Gelir Düzeyi ve Ebeveyn Birliktelik Durumu Bakımından Sonuçlar	60
5.2. Öneriler.....	64
KAYNAKLAR	65
EKLER	76
ÖZ GEÇMİŞ.....	82

SİMGELER VE KISALTMALAR

BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SAÖ	: Sanal Aidiyet Ölçeği
SB	: Siber Zorbalık
SBÖ-EF	: Siber Zorbalık Ölçeği Ergen Formu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler.....	47
Tablo 3.2. Dağılımın Normalliğine İlişkin Çarpıklık-Basıklık Tablosu	50
Tablo 4.1. Sanal Aidiyet, Zorbalık ve Mağduriyetle İlgili Tanımlayıcı İstatistikler	51
Tablo 4.2. Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar	52
Tablo 4.3. Cinsiyete İlişkin t-testi Tablosu	53
Tablo 4.4. Okul Türüne İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	54
Tablo 4.5. Sınıf Düzeyine İlişkin İstatistikler	54
Tablo. 4.6. Gelir Düzeyine İlişkin İstatistikler.....	55
Tablo. 4.7. Ebeveyn Birliktelik Durumuna İlişkin İstatistikler.....	56

1. GİRİŞ

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte öğrenciler erken yaşlardan itibaren internete erişim imkanına sahip olmaktadır. Özellikle interneti bilinçli ve güvenli kullanmayı bilmeyen öğrenciler, internet ortamında olumsuz davranışlar sergileyebilir ve olumsuz davranışlara maruz kalabilirler. İlişkilerde zorbalık, kasıtlı ve tekrarlı olarak birbirlerine veya gruplar halinde yöneltilen ve başkalarına zarar vermeyi amaçlayan taciz edici davranışları içerir. Bireyler internette, özellikle de sosyal ağlarda daha fazla zaman geçirdikçe, günlük yaşamdaki zorbalık davranışları internet ortamına taşınabilmektedir. Elektronik ortamdaki zorbalığa ‘elektronik zorbalık’, ‘siber zorbalık’ ve ‘siber zorbalık’ gibi farklı isimler verilmiştir. Siber zorbalık, internet gibi dijital teknolojilerin başkalarına zarar vermek için kullanılmasıdır. Bu çalışmada, ergenlik döneminde öğrencilerin sanal sistemler, siber zorbalık ve mağduriyet ile bunlar arasındaki ilişki betimlenmeye çalışılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Aidiyet, bir gruba ait olma, grubun amaçlarını ve başarılarını benimseme, kabul görme ve ait olunacak bir yere sahip olma duygusudur (Maslow, 1954). Aidiyet ihtiyacının sağlıklı ve işlevsel bir şekilde tatmin edilmesi gerekir. Ancak, farklı nedenlerle ve farklı gerekçelerle sahte aidiyet duygusu geliştiren bireyler, içinde buldukları toplumsal çevre açısından sorunlu davranışlar yaşayabilirler. Aidiyet duygusunu doğru ve eksiksiz bir şekilde gerçekleştirmeyen bireylerin, oluşan boşluğu çeteler, yasadışı örgütler ve dernekler, toplumsal çıkar ve normlara aykırı yapılar gibi sahte aidiyet duygusuyla doldurmaya çalıştıkları görülebilir. Sonuçta, aidiyet duygusunu gerçekleştiremeyen bireylerin mutluluk veya huzur hissetmesi zordur. Bu nedenle, bu tür bireylerden oluşan bir toplumun mutlu ve huzurlu olması beklenemez. Hall (2014), bireylerin diğer bireylere göre farklı değil benzer özellikleri göz önünde bulundurmaları ve bu çerçevede aidiyet yolları aramaları gerektiğini ileri sürmüştür. Bireylerin aidiyet ihtiyaçlarını bu çerçevede gidermeleri doğal olacaktır. Ancak günümüzde bireylerin fiziksel alanda başka bireyler bulmaları zorunlu değildir. Teknolojik gelişme çerçevesinde ortaya çıkan birçok sanal platform, bireylerin aidiyet ihtiyaçlarını sanal bir şekilde

gidermeleri için önemli fırsatlar yaratmıştır. Sanal aidiyet tanımları literatürde oldukça sınırlıdır.

Elitaş ve Keskin (2014) sanal aidiyeti, değişen gerçeklik algıları çerçevesinde insanların sanallaştırılmış bir koda bağlılığı olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda sanal aidiyete benzer bir sanal topluluk duygusu dikkat çekmektedir. Ancak sanal aidiyetin varlığının günümüzde de belirgin olması ve insanların yaşamları üzerinde etkili olması nedeniyle bu kavramın gün yüzüne çıkarılması önemlidir. Sanal aidiyeti, aidiyetin mevcut geleneksel tanımları çerçevesinde tanımlamak mümkün olabilir. Dolayısıyla sanal aidiyet kavramı, bir bireyin ilgi alanları ve kişisel özellikleri çerçevesinde seçtiği sanal bir toplulukta kendine bir rol ataması, kendisini bu doğrultuda söz konusu topluluğun bir üyesi olarak görmesi ve söz konusu sanal topluluğun diğer üyelerine göre bir değer yaratması olarak tanımlanmaktadır. Sanal aidiyet, sanal topluluğun diğer üyeleri için kişinin kendi yaşamında benzersiz bir değer yaratması olarak tanımlanabilir. Sanal aidiyetin gözlemlendiği en önemli ortam sosyal medya platformlarıdır. Sosyal medya platformları, günlük yaşama derinlemesine nüfuz eden, insanların gayriresmi etkileşimlerine aracılık eden ve sosyal etkileşimin kurallarını ve koşullarını değiştiren sanal topluluklardır (van Dijck & Poell, 2013).

Gündelik yaşamda oldukça etkili olan sosyal medya platformları, bireylerin yaşamlarını çeşitli şekillerde etkileme ve aidiyet gereksinimlerini karşılama açısından hızlı, kolay ulaşılabilir ve pratik bir seçenek haline gelmiş ve özellikle aidiyet duygusu olmak üzere birçok toplumsal değerde köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu etki, sosyal medya platformlarının daha dikkatli ve detaylı bilimsel analiz ve değerlendirmelere tabi tutulması ihtiyacını doğurmuştur. Sanal platformlarda aidiyeti tanımlamak için kullanılan grup arkadaşları, whatsapp arkadaşları, Facebook arkadaşları, Instagram arkadaşları, Twitter arkadaşları gibi kavramlar böylece ortaya çıkmıştır. Nitekim bu tür sanal platformlarda, bireyler grup arkadaşlarıyla hiç şahsen tanışmamış ve aynı fiziksel mekânda bulunmamış olsalar bile, kayıtlı oldukları sosyal platforma bağlı ortaklık etkisi nedeniyle bir atıf ilişkisi geliştirebilmektedirler.

Teknolojinin insan yaşamına getirdiği kolaylıklar olumlu bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Ancak internet kullanımının, zaman içerisinde bilinçsiz ve

kontROLSÜZ bir hale gelmesi, bireylerin internet ve teknolojiyi yaşamlarının merkezine yerleştirmesiyle beraber internet kullanımı problemlili bir hale gelmeye başlamıştır. İnternetin sorunlu kullanımı ve bu sorunlu kullanımın zamanla yaygınlaşmasıyla yeni bir bağımlılık türü ortaya çıkmıştır.

Chisholm (2006) tarafından yapılan bir araştırmaya göre 8-18 yaş aralığındaki çocuk ve ergenler günde ortalama 8 saat teknoloji araçlarını kullanmakta; 6-12 saat arasında internet kullananların oranı ise %16,4'tür. Bu oranlar göz önüne alındığında teknolojik gelişmelerin hızla değişmesi nedeniyle son zamanlarda sıkça gündeme gelen kavramlardan biri de internet bağımlılığıdır.

Öztabak'ın (2018) interneti problemlili bir biçimde kullanan gençlerin duygu ve düşüncelerini incelediği araştırmasında, gençlerin internette çok fazla zaman geçirmeleri, boş zamanlarına değer vermeleri, internet mekanizmaları üzerindeki kişisel davranışlarını kontrol edebilmeleri ve internette sosyalleşme fırsatları bulmaları nedeniyle interneti yoğun kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın devamı olarak, gençlerin yüz yüze iletişim yerine sosyal medya üzerinden kurulan iletişimi tercih ettiği ve bu durumun teknolojik olanakların sunduğu kolaylıktan kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Çoğu öğrencinin internet dışı ortamlarda olumlu duyguları deneyimlemede zorluk çektiği, ancak internet ortamlarında olumlu duygular deneyimlediği ve bu olumlu duyguları yeniden yaşamak için interneti kullandığı sonucuna varılmıştır. İnternet bağımlılığı kavramı, özellikle çocuklar ve gençler için önemli bir risk oluşturmaktadır.

Ergenlik, öğrencilerin sosyal kabul ve arkadaşlıklara odaklanma girişimleri, kimlik arayışları ve arkadaş çevrelerine uyum sağlama ve kabul görme arzularıyla belirgindir. Öğrencilerin sosyal çevrelerini oluştururken getirdikleri özellikler hem olumlu hem de olumsuz etkilere neden olabilir. Olumsuz etkilerden biri olan akran zorbalığı, gençler arasında sistematik olarak bir kişiye zarar veren veya bir başkasına müdahale eden bir dizi davranışı içerir. Akran zorbalığı iki türe ayrılabilir: dolaylı ve doğrudan. Doğrudan zorbalık, hedef kişiye sözlü ifade veya fiziksel tepki içeren zorbalığın doğrudan gerçekleştirilmesi olarak tanımlanır. Öte yandan dolaylı zorbalık, davranışın

üçüncü bir taraf aracılığıyla hedef kişiye yöneltildiği durumları ifade eder (Olweus, 1995).

Şiddet ve zorbalık gibi istenmeyen olumsuz davranışlar öğrencilerin öğrenme sürecini olumsuz yönde etkiler ve okul ortamında olumsuz bir atmosfer yaratır. Zorbalık özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde görülen önemli bir sorundur ve kişinin akademik, sosyal, duygusal ve psikolojik gelişimi ve değişim süreci üzerinde olumsuz izler bırakır (Ekşisu, 2014). Çocukların ve ergenlerin zamanlarının çoğunu sosyalleşerek ve akademik olarak çok çalışarak geçirdikleri okul ortamında da ciddi bir sorundur. Bu tür istenmeyen davranışlar öğrencilerin fiziksel, duygusal ve sosyal sağlıklarını tehdit edebilir ve eğitim başarılarını olumsuz etkileyebilir.

Yaygın ve iyi bilinen bir okul temelli sorun olan geleneksel akran zorbalığı, bilgi ve iletişim teknolojisinin gelişmesi ve sınıflara nüfuz etmesi sonucunda yeni bir biçim almıştır. Siber zorbalık, elektronik zorbalık veya siber zorbalık olarak da bilinen bu tür zorbalık, son yıllarda dünya çapında tanınmaya başlamıştır (Willard, 2007). Siber zorbalık veya siber zorbalık, bir birey veya birey grubunun düşmanlık veya sindirme amacıyla bilgi ve iletişim teknolojisi aracılığıyla başkalarına kasıtlı ve düzenli olarak mesaj veya görüntü iletmesi anlamına gelir.

Siber zorbalık, bir kişinin başka bir kişiyi çevrimiçi olarak taciz etmesi veya rahatsız etmesidir. Bu tür zorbalık, kişisel saldırılar, isim takma, tehdit, iftira ve kişisel bilgilerin sızdırılması gibi birçok şekilde olabilir. Kowalski ve Limber (2007), öğrencilerle yaptıkları bir ankette, okul arkadaşları tarafından 'arkadaş' olarak kabul edilen birçok öğrencinin aslında siber zorbalık davranışında bulunduğunu tespit etmiştir Slonje ve Smith'e (2008) göre, bilgisayar ve cep telefonu gibi elektronik cihazların çocuklar tarafından kullanımının artması, siber zorbalığın yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Benzer şekilde, Li (2005) elektronik iletişimin sınıfa girmesinin, elektronik iletişim araçlarının zorbalık için kullanılması da dahil olmak üzere çeşitli sorunlara yol açabileceğini belirtmektedir. Bunlar, çocukların siber zorbalık olgusuna ilişkin farkındalık eksikliğinin önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Siber zorbalık üzerine yapılan araştırmalarda, başta yaş

değişkeni olmak üzere çeşitli değişkenlerin etkisinin incelendiği tespit edilmiştir.

Örneğin, Williams ve Guarra (2007) 5. sınıf, 8. sınıf ve 11. sınıf öğrencileri arasında yaptıkları bir ankette siber zorbalığın görülme sıklığını %9,4 olduğunu, sınıflardaki dağılımlara bakıldığında 5. sınıfta %4,5'ten 8. sınıfta %12,9'a bir artış ve 11. sınıfta %9'a düştüğü tespit edilmiştir.

Wolak, Mitchell ve Finkelhor (2007), 13-17 yaş arası gençlerle yaptıkları bir çalışmada, gençlerin %43'ünün siber zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur. Siber zorbalık ve yaş arasındaki ilişkiyi inceleyen bir başka çalışmada, ortaokul çağındaki çocuklar arasında siber zorbalığa maruz kalma oranının yaşla birlikte arttığı belirtilmiştir.

Yaş önemli bir değişken olsa da, öğrencilerin siber zorbalık ve mağduriyetlerini etkileyen başka birçok değişken vardır. Ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalıkla ilgili olarak cinsiyet değişkenlerini inceleyen bir çalışmada, cinsiyet ile siber zorbalık arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Çalışma, erkeklerin kızlardan daha yüksek düzeyde siber zorbalık yaptığını ortaya koymuştur (Kavuk ve Keser, 2015). Aynı çalışmada internet kullanım süresi değişkeni de dikkate alınmış ve internet kullanım süresi ile siber zorbalık arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu sonuçlara dayanarak, internet kullanım süresi arttıkça siber zorbalığın görülme sıklığının da arttığı söylenebilir.

Öğrencilerin siber zorbalıkla ilgili farkındalıklarını artırmak için siber zorbalık konusunda aldıkları eğitimin, siber zorbalığın durumunu ve yol açtığı zararı etkileyeceği düşünülmektedir. Bu çerçevede, siber zorbalığın ve mağduriyetin önlenmesinde, diğer bir deyişle bireylerin psikolojik ve fiziksel sağlığının korunmasında bilgi okuryazarlığının geliştirilmesinde eğitimcilerin ve ailelerin katkısı çok önemlidir (Demir ve Seferoğlu, 2016). Çocukların erken yaşlarda internetin bilinçli ve doğru kullanımı konusunda bilgilendirilmesi önemlidir (Çelik, Çelen ve Seferoğlu, 2015). Benzer şekilde, Yişit ve Seferoğlu (2017) siber zorbalığı önlemek için 'empati temelli müdahaleler', 'internet ve medya kullanımı eğitimi' ve 'gerekli ebeveyn müdahalesi ve çocuk yönetimi' önermektedir.

Kavuk ve Keser (2015) çalışmalarında, öğrencilerin bilişim teknolojilerinin doğru, etik ve yasal kullanımını konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarının, internet kafelerde siber zorbalık davranışlarının daha kolay ortaya çıkmasına fırsat yarattığını belirtmiştir. Aynı çalışmada, öğrencilerin siber zorbalığın bireyler üzerindeki etkisi ve siber zorbalık olaylarının yasal boyutları hakkında bilgilendirildiklerinde, kontrolsüz bir ortamda bilgi ve iletişim teknolojilerini daha doğru, etik ve yasal bir şekilde kullanma eğiliminde oldukları da belirtilmektedir. Bu bağlamda Çelik, Çelen ve Seferoğlu (2015) da ailelerin çocuklarıyla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinin güvenli ve etkili kullanımı, birlikte daha fazla zaman geçirme ve iyi ilişkiler kurma konusunda kurallar koymaları için eğitim ve öğretim faaliyetleri düzenlenmesini önermektedir. Aşağıda bu tür faaliyetlere bazı örnekler verilmiştir.

Siber zorbalıkla ilgili literatür incelendiğinde, konuyla ilgili çalışmaların çoğunun lise öğrencileriyle yapıldığı görülmektedir (Dalmaç-Polat ve Bayraktar, 2016; Erdur-Baker ve Kavut, 2007; Peker, 2012; Yaman, Eroğlu ve Peker 2011). Ancak günümüzde sosyal ağlar ve internetle karşılaşan ve kullanan öğrencilerin yaşı giderek düşmektedir. Türkiye’de bu alanda betimsel araştırmalar sınırlı olmakla birlikte, verileri araştırmaya temel olarak kullanan çalışmalar da mevcuttur; Kavuk ve Keser (2015), öğrencilerin bilgisayar bilgisini öğrenme kaynaklarını araştırırken, bilgisayar kullanmayı kendi kendine öğrenen öğrenciler arasında zorbalık oranının kullanmayanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir. Aynı çalışmada, okulda bilişim teknolojileri hakkında bilgi edinen öğrenciler arasında zorbalığa uğrama oranının okulda bilgi edinmeyen öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu ve interneti eğitim, öğretim ve araştırma için kullanan öğrencilerin interneti kullanmayanlara göre zorbalığa uğrama olasılıklarının daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Yenilmez ve Seferoğlu (2013) tarafından yapılan bir çalışmada, cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin siber zorbalığa ilişkin görüşleri üzerindeki etkisi incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı olmakla birlikte, cinsiyetle ilgili oranların birbirine yakın olduğu ve bu nedenle öğretmenlerin siber zorbalığa ilişkin görüşleri üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayas ve Horzum (2013) tarafından yapılan bir çalışmada, kadın psikologların

erkek psikologlara göre zorbalık farkındalıklarının anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

Ayas, Aydın ve Horzum (2015), daha sonraki araştırmalarında öğrencilerin zorbalık olaylarının farkında olup olmadıklarının belirlenmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Önceki araştırmalarla uyumlu olarak, zorbalık farkındalık eğitimi almış ortaokul öğrencilerinin zorbalık algılarının bir dizi değişkenle ilişkili olarak incelenmesi yararlı olacaktır. Yapılan literatür taramasında, siber zorbalığın farklılaştırılması konusunda sınırlı sayıda araştırma olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak siber zorbalık ve mağduriyet üzerine yapılan çalışmalara odaklanıldığı görülmüştür. Bu doğrultuda Kavuk ve Keser (2015) yaptıkları bir çalışmada erkekler arasında siber zorbalık düzeyinin kızlara göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Literatür incelendiğinde, erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla sanal zorba olduğu ve kadınların da erkeklere kıyasla daha fazla sanal mağdur olduğu sonucuna varılmaktadır.

Yukarıdaki araştırma bulguları ışığında, Azerbaycan'da sanal sisteme ilişkin önlemlerin alınabilmesi için öğrencilerin aidiyet duygularını artırırken, sanal sisteme yaklaşımları ile süreç içerisinde maruz kaldıkları zorbalık ve siber zorbalık durumları arasındaki ilişkinin araştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda hem aidiyet hem de zorbalık/zarar tanımlamalarının sonuçları doğrultusunda önlemler alınması ve sürecin takip edilmesi önem arz etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, lise öğrencilerinin sanal aidiyet, siber zorbalık ve mağduriyet duyguları aralarındaki ilişkiyi saptamaktır. Araştırmanın temel amacı çerçevesinde öğrencilerin sanal aidiyet, siber zorbalık ve mağduriyet duygularını çeşitli değişkenler açısından incelenmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesini “Lise öğrencilerinin sanal aidiyet ile sanal zorbalık ve mağduriyetleri arasındaki ilişki nedir?” oluşturmaktadır.

1.4. Amaca Bağlı Sorular

Araştırmanın amacına yönelik aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

Lise öğrencilerinin;

1. Sanal aidiyet düzeylerinde cinsiyet, sınıf, okul türü, ebeveyn birliktelik durumu, sosyo-ekonomik düzey ve sosyal ağ kullanım amacı açısından anlamlı farklılıklar var mıdır?

2. Zorbalık ve mağduriyet düzeyleri cinsiyet, sınıf, okul türü, ebeveyn birliktelik durumu, sosyo-ekonomik düzey ve sosyal ağ kullanım amacı açısından anlamlı farklılıklar göstermekte midir?

1.5. Araştırmanın Önemi ve Gereçesi

Aidiyet, ilkel sosyal klanlardan bireylerin modern yaşamın organize yaşam disiplinine kadar sürdürdüğü işlevsel bağlantılara, kişisel ve toplumsal açıdan işlevsel bir toplumsal varlığın niteliklerinin kazanılmasına işaret etmektedir. Her birey, grup dinamiği içerisinde kendi temel işlevlerini gerçekleştirme çabasıdır. Aidiyet böylece kolektif kimliğin ayrılmaz bir parçası ve toplumsal yaşam için gerekli olan bireysel bir kimlik olarak ön plana çıkmaktadır. Ait olma, özsaygı için önemli bir ihtiyaçtır. Grup üyeliği temelinde oluşan kolektif kimlik, bağlantı ve bütünleşmeyi sağlar. Toplumsal ilişkilerin devamlılığını sağlayan kimlik, bu anlamda toplumsal bir bağdır, insanları bir arada tutan çimentodur (Karaduman, 2010).

Siber zorbalık, dijital teknolojiyi kullanan ve mağdur için olumsuz sonuçları olan bir zorbalık türüdür. Bu zorbalık türü, özellikle sosyal medyada ve mesajlaşmada hedeflenen kurbanı korkutmayı, rahatsız etmeyi ve utandırmayı amaçlayan tekrarlanan davranışları içerdiğinden, bu davranışların farkında olmak ve siber zorbalığı durdurmak önemlidir. Bu çalışmanın temel amacı, lise öğrencileri arasında siber zorbalık davranışının derecesi ile akıllı telefon bağımlılığı ve medya okuryazarlığı arasındaki olası ilişkidir. Bu bağlamda tez çalışmasında elde edilen verilerin literatürde önemli bir yer tutacağı ve okul yöneticileri, öğrenciler, öğretmenler ve aileler arasında siber zorbalık konusunda farkındalık yaratarak tüm paydaşlara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2023-24 eğitim öğretim yılında resmi ve özel liselerde öğrenim gören öğrencilerin sanal aidiyet ölçeğine ve sanal zorbalık-mağduriyet ölçeğine verilen cevaplarla sınırlıdır.

1.7. Araştırmanın Sayıtları

Araştırma için seçilen devlet ve özel liselerde öğrenim gören öğrencilerden edinilen bilgilerin / verilerinin doğru oldukları kabul edilmiştir.

1.8. Tanımlar

Sanal aidiyet: Sanal aidiyet, kişilerin değişime uğrayan gerçeklik algıları çerçevesinde sanallaşan kodlara yönelik bağlılıklarıdır (Elitaş ve Keskin, 2014)

Sanal Zorbalık: Siber zorbalık kavramı, teknoloji temelli zorbalık davranışı olarak tanımlanabilir. E-posta, cep telefonları, ağrı cihazları, kısa mesaj hizmetleri ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerini içeren, zarar vermek amacıyla bireyler veya gruplar tarafından kasıtlı ve tekrarlı olarak düşmanca davranışları destekleyen davranışlardır (Tanrıkulu ve Campbell, 2015).

Sanal Mağduriyet: Siber mağduriyet, bir zorba tarafından mağduru tehdit etmek, taciz etmek ve hakaret etmek için bilgi ve iletişim teknolojisinin kullanılması ve mağdurun yaşamı üzerindeki olumsuz etki nedeniyle mağdurun fiziksel ve zihinsel engelliliğe maruz kalması olarak tanımlanmaktadır (Tanrıkulu ve Campbell, 2015).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde aidiyet, sanal ağlar, ergenlik ve gelişim, akran zorbalığı ve psikolojik dayanıklılık kavramları incelenmekte ve ilgili literatür çalışmaları sunulmaktadır.

2.1. Aidiyet Kavramı

Her insan günlük yaşamında diğer bireylerle etkileşime girmeye ve toplumla işlevsel ve sağlıklı ilişkiler geliştirmeye ihtiyaç duyar (Göçener, 2010). Duygular ve aidiyet duygusu, kişilerarası iletişimde samimi ve içten ilişkiler için gerekli olduğu gibi, başka yaşamlara uyum sağlamada da çok önemlidir (Shifron, 2010). İnsanların varlıklarını tek başlarına sürdürmeleri yeterli değildir. İnsanlar aynı zamanda yüksek kalitede bir yaşam talep etmektedir. Bu da ancak bireysel ihtiyaçların işlevsel olarak karşılanması ile mümkündür (Ersanlı ve Koçyiğit, 2013).

Tatmin edilmesi gereken bu temel ihtiyaçlardan biri de aidiyet ihtiyacıdır (Boeree, 2006). Maslow (1954) aidiyeti bir grubun parçası olmak, grubun hedeflerini ve başarılarını benimsemek, kabul görmek ve ait olunacak bir yere sahip olmak olarak tanımlamış ve aidiyetin bu kavramlarla birlikte var olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla aidiyet ihtiyacının sağlıklı bir ortamda ve sağlıklı bir şekilde karşılanması toplumun ve bireylerin huzuru, düzeni ve refahı için önemlidir. Çünkü aidiyet duygusu birey için olduğu kadar toplum için de önemlidir. Toplumlar kendilerini belirli bir sosyal, kültürel ve tarihi geçmişe, medeniyet anlayışına ve paylaşılan değerlere sahip sosyal olgular olarak tanımlama eğilimindedirler. Aidiyet duygusu, bir tanıma göre, bir bireyin bir grup veya topluluk tarafından tam olarak kabul edilmesi ve tanınmasıdır. Bir başka tanımda ise, bir parça ya da üye olarak kabul görme olarak tanımlanmaktadır (Hall, 2014).

Zhao, Lu, Wang, Chau ve Zhang (2012) aidiyet duygusunu duygusal bağlılığa benzetmektedir. Duygusal bağlılık, çalışanın ait olduğu topluluğa duygusal olarak bağlanmasını ve özdeşleşmesini içerir ve bu bağlılık gönüllülüğü vurgular (Meyer ve Allen, 1991) McConnell (2013) aidiyet duygusunun bir kişi için önemli bir sosyal destek olduğunu ve aidiyet duygusunun refah ve sağlık üzerinde doğrudan olumlu bir etkisi olduğunu

vurgulayarak İnsanların doğuştan hissettiği aidiyet ihtiyacı, diğer insanlarla asgari düzeyde ilişki kurmayı ve sürdürmeyi içerir (Baumeister ve Leary, 1995). Öte yandan Anant (1967), bireyin aidiyet ihtiyacının karşılanması ile ruh sağlığı arasında pozitif bir ilişki olduğunu öne sürmektedir.

Ait olma ihtiyacı önemlidir. Bu ihtiyacın karşılanmaması duygusal, psikolojik, fiziksel ve davranışsal sorunlara yol açabilir (Levett-Jones, Lathlean, Maguire ve McMillan, 2007). Özellikle bu arzunun önemine vurgu yapan Sandler (2018), bireylerin kendilerini ait hissetmedikleri unsur/yapı nedeniyle intiharı tercih ettiklerini, bu bireylerin kendilerini başkalarına yük olarak gördüklerini, dünyada bir yerleri olmadığını ve sevdiklerinin onlar olmadan daha iyi durumda olacaklarını düşündüklerini vurgulamaktadır. Dünyada bir yerleri olmadığına inandıklarını ve sevdiklerinin onlar olmadan daha iyi durumda olacaklarını vurguluyorlar.

Baumeister ve Tice (1990) sosyal bir gruba ait olmanın insan varoluşuyla ilişkili temel bir ihtiyaç ve kaygıyla başa çıkmada önemli bir faktör olduğunu vurgularken; Myers, Wolfer ve Hogan (2017) yüksek yaşam memnuniyeti ve yaşamda anlamın aidiyet duygusu, zengin sosyal etkileşim eylem ve paylaşılan deneyimler bunu mümkün kılmaktadır. Maslow'un motivasyon teorisinin çıkış noktalarından biri psikolojik ihtiyaçlardır. Maslow, psikolojik ihtiyaçları bir ihtiyaçlar hiyerarşisi çerçevesinde ifade etmiş ve fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, sevgi ve ait olma ihtiyacı, saygı ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacını sıralamıştır (Maslow, 1943).

Maslow'a göre bireyler yaşamlarını şekillendiren bir takım hedefler belirler ve bu hedefler etrafında hiyerarşik olarak yaşamlarını sürdürürler ki bunun son aşaması kendini gerçekleştirmedir. Belirlenen hedeflere ulaşabilmek için bireylerin ilgili ihtiyaçlarını bir şekilde tatmin etmesi gerekmektedir (Kula ve Bekir, 2015). Söz konusu ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacından sonra sevgi ve aidiyet ihtiyacı bireyi etkilemektedir. Bireyler, arkadaş edinme ve toplumun bir parçası olma gibi genel olarak şefkat, anlayış, güven ve sevgiye dayalı ilişkiler kurma ihtiyacı hissedeceklerdir. Günümüzde bu ihtiyacın bir yansıması olarak bireyler evlenebilmekte, aile kurabilmekte ve sosyal toplulukların üyesi olabilmektedir (Boeree, 2006).

Aidiyet duygusu, başkalarıyla güvenli ve rahat bir şekilde sağlıklı iletişim kurulmasını sağlaması açısından önemlidir (Block, 2018).

2.1.1. Ergenlikte Aidiyet Duygusu

Ergenlik, çocuklarda zihinsel dalgalanma ve hormonal aktivite dönemidir. Bu dönemde beynin duygusal sistemi düşünme sisteminden daha iyi çalışır. Yani ergenler yetişkinler gibi önce düşünüp sonra hareket edemezler; tam tersine önce duygusal komutlarını yerine getirip sonra düşünmeye başlarlar. Ergenlik, bireylerin biyolojik ve duygusal değişimler yaşadığı, bu değişimleri cinsel ve psikososyal değişimlerin izlediği, bireylerin bağımsızlıklarını kazanmaya ve kimliklerini ortaya koymaya çalıştıkları bir dönemdir (Yıldız, 2013). Dolayısıyla bu değişimler nedeniyle ergenlik, birçok soru ve sorunun yaşandığı zor bir dönem olarak kabul edilmektedir.

Ergenlik döneminde bireyleri benliklerini oluşturmaya başlıyor ve kendilerine cevap bekleyen birçok soru soruyorlar. Bu sorular genellikle “Ben kimim?”, “Bunu ailemden ayrı yapabilir miyim?” ve “Hayatımı nasıl yönetmeliyim?” gibi sorulardır. Bu soruların altında bireylerin kimliklerini tanımlama ihtiyacı ve aidiyet alanı oluşturma isteği gibi durumlar yatmaktadır. (Çelik, Çelen ve Seferoğlu, 2015).

Ergenlik döneminde aidiyet duygusunun gelişmesi ve sağlıklı kişilik ve kimlik oluşumunda birçok sosyal faktörün önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu durumda gençleri etkileyen temel sosyal faktör ailedir. Henüz kimliğini ve kişiliğini oluşturmamış bireyler için hem ailenin ergen yetiştirmeye yönelik tutumu hem de aileyle birlikte yaşamaya devam eden gençler kategorisine giren çocuklara yönelik davranış ve söylemleri büyük önem taşımaktadır. Aile, bireyin karşılaştığı ilk kurumdur ve benlik saygısının gelişmesini garanti eder. Çocuğa karşı pek çok yükümlülüğü bulunan aile, bu yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğine bağlı olarak çocuğun kişiliğinde iz bırakan önemli bir sosyal kurumdur. Sosyalleşmeyi sağlayan ve kişiye yaşadığı toplumla uyum içinde yaşamayı öğreten aile kurumları, bu sorumlulukların yerine getirilmemesi sonucunda kişinin ilerideki yaşamında kalıcı sorunlara yol açabilmektedir (Akın, 2019).

Dolayısıyla gençlerin sağlıklı bir kişilik ve kimlik gelişimi sağlayabilmeleri için ailelerin çocuklarına karşı sevgi ve anlayışla davranmaları, onları birey olarak kabul edip dinlemeleri, gençlerin ailelerinden bağımsız olarak kendi ayakları üzerinde durmalarına izin vermeleri ve onları hiçbir şekilde istismar etmemeleri önemlidir (Coleman, 2010). Ailenin gençlere kazandırdıkları, çocukluklarından itibaren sahip oldukları özellikler açısından önemlidir, ancak aynı zamanda ailenin bugün gençlerin yaşamlarındaki etkisinden de söz edilebilir. Özellikle gençlere yönelik aile desteği, aidiyet alanlarının şekillenmesi ve kimliklerinin sağlıklı bir şekilde inşa edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Gençlerin kişilik ve kimlik gelişimi için bir diğer önemli faktör de çevresel faktörlerdir. Aile, bireyin kişiliğinin gelişimi için önemli olan birincil kurumdur, ancak zaman içinde farklı kurum ve kuruluşlar bireyin hayatına girebilir ve bu kurumlar bireyin kişiliğini etkileyebilir. Gençleri etkileyen çevresel faktörlere baktığımızda karşımıza internet ve sosyal medya, yanlış eğitim politikaları, küresel saldırılar ve okuyamama korkusu gibi faktörler çıkmaktadır (SEKAM, 2016). Bu durumlar gençleri etkilemekte, toplumla olan bağlarını zayıflatmakta ve kişisel aidiyet duygularını sorgulamaktadır.

Kimlik konusunda önemli araştırmalar yapmış olan Eriksson'a (1968) göre, gençlerin yaşamları boyunca sergiledikleri istikrar ve düzen hali, bu dönemde kimlik ediniminin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesine bağlıdır. Bireyin kimliğinin gelişimi hem kendisinden hem de içinde yaşadığı toplumdan etkilenir. Bireyin belirli bir kimliğe gönüllü olarak bağlanması kadar, toplumun gençleri nasıl tanımladığı ve onlara nasıl davrandığı da bireyin kişilik gelişimi açısından önemlidir. Çünkü kişilik ve kimlik gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için toplumun bireyleri oldukları gibi kabul etmesi ve uyum sağlaması gerekir ki gençler potansiyellerini ortaya koyabilsinler. Toplum tarafından kabul göreceğini bilen bireyler topluma daha çok bağlanırken, toplum tarafından kabul görmeyeceğine inanan bireyler topluma karşı kötü duygular geliştirebilir. Ayrıca kendilerini toplumlarını reddettikleri bir durumda da bulabilirler. Bu nedenle aidiyet duygusu hem bireyin gelişimi hem de toplumun devamlılığı için çok önemlidir. Gençlerin pratik sorunları arttıkça aidiyet

duygularının azaldığı görülmektedir. Bu noktada duruma sosyolojik bir perspektiften bakmak ve sorunları tespit etmek önemli görünmektedir.

2.1.2. Aidiyet Türleri

Bireyin aidiyet duygusu aile ve okul gibi kurumlara, ideoloji, din, ulusal, etnik ve kültürel kimlik gibi grup yapılarına ya da yere (vatana) ve bulunduğu yere (Ryzin, Gravely ve Roseth, 2009; Hill, 2006; Peled ve Muzicant, 2008). Ayrıca günümüzde bireylerin dijitalleşmeyle birlikte yeni aidiyet alanları olarak ortaya çıkan sanal topluluklara da aidiyet duygusuyla bağlandıkları görülmektedir. Bireyler bu mekan, kurum ve yapılardan birine, birkaçına ya da hepsine aynı anda bağlı olabilmektedir. Örneğin bir birey aynı anda kendisini Türk devletinin, İslam dünyasının, ailesinin ya da meslek örgütünün bir üyesi olarak görebilmekte ve belli bir sanal oyunun kahramanı olarak tüm bunlara göre kendi yeni kimliğini inşa edebilmektedir.

2.1.2.1. Ulusal-Etnik ve Kültürel Aidiyet

Bireyler, sosyal kimlik ihtiyaçlarını karşılamak için aidiyet duygusuyla bazı sosyal, kültürel veya etnik gruplara bağlanırlar. Sosyal kimlik, ‘biz’ dışındaki ‘diğerleri’ ile sosyal ilişkiler kurulması yoluyla ortaya çıkan sosyal davranışlar tarafından oluşturulur. İnsanlar ‘bizi’ ‘diğerlerinden’ ayıran özellikleri vurgulayarak kendi kimliklerini yaratırlar. Başkalarına atıfta bulunarak, ait olmadığımız grubu tanımlarız ve ne olmadığımızı vurgulayarak, ait olduğumuzu hissettiğimiz grubu daha açık ve kesin bir şekilde tanımlarız (Taylor, 1996). Delanty (2001) kendi araştırmasında, ortak bir kültüre ait olmanın ulusal ve etnik aidiyet duygusunun ortaya çıkması ve devamı için önemli olduğunu belirtmektedir. Ona göre, bir toplumda bireyler arasında paylaşılan en önemli kültürel unsurlar milliyet, dil ve dindir. Bireyin ait olduğu milliyet ve kültür, kişinin kendini tanımlamasında, kimliğini şekillendirmesinde, kendini diğerlerinden ayırmasında, ortak bir bilinç ve ortak bir aidiyet duygusu yaratmasında merkezi bir öneme sahiptir. Schlesinger’e (1994) göre “kültür, toplumları birbirinden ayıran ve toplum içinde bütünleştiren unsurların birleşimidir”. Ait oldukları kültürün gereklerini yerine getirmekten zevk alırlar. Böylece bireyler ait oldukları gruba sosyal bağlarını güçlendirir ve o gruba

sadakat ve onun bir parçası olmaktan gurur duyma gibi ihtiyaçlarını tatmin ederler.

2.1.2.2. Dini ve İdeolojik Aidiyet

Din, kişinin kimliğinin tanımlanmasında merkezi bir rol oynar. Bir dine ait olmak, o dinin inanç ve uygulamalarına katılmaktan daha fazlası anlamına gelir. Durkheim'e (1973) göre din aynı zamanda bir gruba, topluluğa veya kültüre ait olmak anlamına da gelir ve din toplum için gereklidir. Ona göre din, insanları birleştiren ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayan önemli bir kurumdur. Çünkü din, insanlar arasında birlik ve beraberliği sağlayarak onların topluma aidiyet ve bağlılık duygularını güçlendirir (Özkalp, 1993). İnsanlar kendilerine kimlik kazandıran ve kendilerini güvende hissettiren bir yere ihtiyaç duyarlar. Bu bakımdan din, insanlar için önemli bir sığınak ve aynı zamanda topluluk ve aidiyet duygusunu sağlayan önemli bir kurumdur.

2.1.2.3. Vatan-Mekansal Aidiyet

İnsanların varlığını sürdürebilmek için bir mekana, hatta ait olduğunu hissettiği yerle ilişkilendirilen bir kimliğe ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Prochanski (1978), insanların yaşadıkları yere yönelik duygularının, kişisel kimlikleriyle bağlantılı mekansal bir bağlılık oluşturduğunu ileri sürmektedir. İnsan kimliğinin mekansal ilişkisini "yer kimliği" açısından kavramsallaştırdı. Ona göre "yer kimliği", insanların yaşadıkları doğal ve yapılı çevrelerde ve sosyal ilişkilerinde sergilediği bir dizi tercih, beklenti, duygu, değer ve inanç bağlamında ortaya çıkan bir kalıptır (Göregenli, 2010; Karakuş 2014). İnsanların bir yere duydukları bağlılık ve aidiyet duygusu onların çevreye olan memnuniyetlerini artıran ve o mekanla bütünleşmelerini sağlayan faktörlerdir (Göregenli, 2010). Milligan (1998), mekansal aidiyet duygusunun, kişi için anlam taşıyan binalar, mahalleler, evler, nesnelere ve yaşam alanları arasında kurulan duygusal bağlantılardan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Ona göre fiziksel mekanlar sosyal etkileşimlerin gerçekleştiği mekanlardır ve bu mekanlar fiziksel ve toplumsal yapılanmayı sağlar. İnsanların sosyal etkileşim alanı olan ve kişisel anlam taşıyan fiziksel mekanlara duygusal bağlanma yaşamaları mekansal aidiyet kavramını doğurmaktadır (Bracato, 2006; Bezirgan, 2014).

2.1.2.4. Sanal Aidiyet

Her bireyin doğası gereği aidiyet ihtiyacı vardır ve bu ihtiyacın doğru şekilde karşılanması gerekir (Patrick, 2020). Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ve diğer faktörlerin şekillendirdiği toplumlarda, birçok unsur toplum tarafından zamana uygun olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu aşamada yepyeni sahiplikler de ortaya çıkmaya başlıyor.

Hall (2014), bireylerin diğer bireylere kıyasla farklı değil benzer özellikleri incelemesi ve bu çerçevede aidiyet arayışına girmesi gerektiğini öne sürmektedir. Bireylerin aidiyet ihtiyaçlarını bu çerçevede karşılamaları doğal olacaktır. Ancak günümüzde bireylerin diğer bireyleri illa ki fiziksel mekanlarda bulması gerekmiyor. Teknolojik gelişmeler çerçevesinde ortaya çıkan birçok sanal platform, bireylerin aidiyet ihtiyaçlarını sanal bir şekilde gidermeleri için önemli fırsatlar yaratmaktadır. Sanal aidiyete ilişkin tanımlar literatürde oldukça sınırlıdır.

Elitaş ve Keskin (2014) sanal aidiyeti, değişen gerçeklik algıları çerçevesinde insanların sanallaştırılmış kodlara bağlılığı olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, sanal aidiyete benzer bir sanal topluluk duygusu dikkat çekmektedir. Ancak bu kavramın gün ışığına çıkarılması önemlidir çünkü günümüzde sanal aidiyetin varlığı aşikardır ve insanların yaşamları üzerinde etkisi vardır. Sanal aidiyeti, mevcut geleneksel aidiyet tanımları çerçevesinde tanımlamak mümkün olabilir. Buna göre sanal aidiyet kavramı, bireyin kendi ilgi alanları ve kişisel özellikleri çerçevesinde seçtiği bir sanal toplulukta kendisine bir rol biçmesi, bu doğrultuda kendisini o topluluğun bir üyesi olarak görmesi ve o sanal topluluğun diğer üyelerini de kendi yaşamının bir üyesi olarak görmesi olarak tanımlanmaktadır. Benzersiz değerlerin oluşturulması olarak tanımlanabilir.

Sanal aidiyetin gözlemlendiği temel ortam ise sosyal medya platformlarıdır. Sosyal medya platformları, günlük hayata nüfuz eden, insanların gayri resmi olarak iletişim kurmasına olanak tanıyan, sosyal etkileşimin kural ve koşullarını değiştiren sanal topluluklardır (van Dijck ve Poell, 2013). Böylelikle günlük yaşamda oldukça etkili olan sosyal medya platformları, insanların yaşamları üzerinde çeşitli etkilere sahip olup, ait olma ihtiyacını

gidermenin hızlı, kolay ve pratik bir yolu haline gelerek, başta toplumsal değerlerle ilgili olanlar olmak üzere birçok toplumsal değerde köklü değişikliklere yol açmaktadır. Bu etkiler sosyal medya platformlarının daha titiz ve detaylı bilimsel analiz ve değerlendirmelerine ihtiyaç duyulmasına yol açmıştır.

İnsanlar bir veya başka bir gruba ait kimlik kazanırlar. Kendilerini ait buldukları grubun başarı ve başarısızlıklarıyla özdeşleştirirler, birlikte gurur ve hayal kırıklığı yaşarlar (Zencirkıran, 2017). Bu bağlamda akrabalık, tutku, dostluk, yoldaşlık, gönüllülük, dostluk gibi kavram ve olguları değerlendirmek mümkündür. Teknolojilerin gelişiminin hız kazandığı günümüzde grup ve dernek kavramı somut sınırların ötesine geçerek sanal platformlarda gözlemlenebilmektedir. Group Mate, Whatsapp Mate, Facebook Mate, Instagram Mate ve Twitter Mate gibi sanal platformlara ait olmayı ifade etmek için kullanılan kavramlar böyle ortaya çıktı. Hatta bu tür sanal platformlarda kişi, grup üyesi bir kişiyle yüz yüze hiç tanışmamış ya da aynı fiziki mekanda bulunmamış olsa dahi, içinde bulunduğu sosyal platforma dayalı topluluk etkisi sayesinde bir aidiyet ilişkisine sahip olabiliyor.

2.1.2.5. Sanal Aidiyet: Genç Kuşakta Aidiyet

Sanal sosyal ağlar bireylerin bir grup insanla aidiyet duygusuyla bağlantı kurma, sevme ve sevilme arzusu gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması, ayrıca insanlar arasında saygın bir kişi olarak tanınması amacıyla kullanıldığı iddia edilmektedir. (İnceoğlu, 2010). Buradan, kişinin ait olma ihtiyacının beslenme kadar temel olduğu ve karşılanmadığı takdirde intihara yol açabilecek akut bir ihtiyaç olduğu sonucuna varılabilir (Baumeister ve Leary, 1995). Aidiyet konusunda yapılan araştırmalar, insanların aidiyet duygusu hissettikleri gruplar halinde yaşamalarının doğal olduğunu göstermektedir (Furman ve Robbins, 1985; Quinn ve Oldmeadow, 2013). Son yıllarda insanlar üyelik ihtiyacını sanal sosyal ağlar yardımıyla gidermeye çalışmaktadır. Sanal sosyal ağlarla ilgili araştırmalar, insanların sanal sosyal ağları diğer insanlarla etkileşime girme ve işbirliği yapma ihtiyacından dolayı kullandıklarını göstermiştir. İnsanların ait olma ihtiyacını tatmin etmek için diğer insanlarla ilişkiler ve etkileşimler kurmaya ve sürdürmeye çalıştıkları belirtilmektedir (Baumeister ve Leary, 1995).

Günümüzde insan yaşamının pek çok alanında kullanılan internet teknolojileri, insanlar için bir araçtan çok daha fazlası haline gelmiştir. İnternet ve bunun sonucunda sanal sosyal ağlar, kimliğimizin dayandığı iç dünyamızın bir bileşeni olarak ön plana çıktı. Bu bağlamda insanlardan sanal sosyal ağlarla ilişkili varlıklar olarak söz etmek yanlış olacaktır (Fisher, 2010). Günümüzde özellikle internet teknolojisi sayesinde insanlar yaşadıkları bölgenin fiziksel sınırlarıyla sınırlı kalmadan dünyanın her yerindeki farklı insanlarla iletişim kurabilmektedir. İnsanlar ulusal sınırlara bakılmaksızın farklı kişi ve gruplarla iletişim kurabilirler. İnsanlar ilişkiler ve etkileşimler süreci boyunca seçtikleri değişkenlere göre aidiyet duygusu oluşturabilir ve buna bağlı olarak kişisel kimliklerini inşa edebilirler (Krzyzanowski ve Wodak, 2008).

Çakır ve Topçu'ya (2006) göre günümüzde erişebildiğimiz sanal coğrafyalar, sanal da olsa, insanın ait olma ihtiyacını karşılamada oldukça işlevseldir. Sanal sosyal ağlar, insanların ait olma ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıkları bir yer haline geldi ve bu fırsat kaçırıldı. Bu bakımdan sanal sosyal ağlar, insanlara başkalarıyla iletişim kurma ve onlar hakkında bilgi edinme fırsatı sunarak aidiyet duygusuna katkıda bulunmaktadır (Seidman, 2013).

Davis'e (2012) göre sanal sosyal ağlar, özellikle genç kuşağın akranlarıyla ilişkiler kurmasına ve iletişim kurmasına, arkadaşlık gruplarının genişlemesine ve tanınma kazanmasına olanak sağlamakta. Blanchard ve Marcus (2004), Davis gibi, sanal sosyal ağların insanlar arasındaki sosyal etkileşimi ve bağlantıları teşvik ederek bireyler için aidiyet bağları oluşturduğunu ileri sürmektedir. Ancak bu konuyla ilgili birçok çalışma, sanal sosyal ağların tam tersine gerçek ilişkilerde aidiyet duygusunu zayıflattığını öne sürüyor. Başka bir deyişle, sanal sosyal ağların kullanım süresi ve sıklığı arttıkça, özellikle sanal ağlarda daha fazla vakit geçiren genç nesiller arasında aidiyet duygusu olumsuz etkilenebilmektedir (Elciyar ve Küçük, 2020). Sanal ortamda sınırsız hareket imkanı, kendini kısıtlayan otoritelerin bulunmaması, kendi isteğiyle hareket edebilme, anlaşmazlık durumunda gruptan ayrılma kolaylığı gibi sanal sosyal ağların kullanıcılara sağladığı fırsatlar, etki bireylerin kolektif aidiyet pratiğidir (Narmanlıoğlu, 2016). Bu fırsatlar aynı zamanda aidiyet duygusunu azaltabilir, hatta ortadan kaldırabilir, bu da sosyal izolasyona, yabancılaşmaya ve sosyal kopuşa yol açabilir.

2.1.2.6. Dijital Yerlilerin Toplumsal Aidiyeti: Dijital Yerliler ve Göçmenler Kavramları

Günümüzde değişen toplumun parçası olan insanlar, ait olma arzuları nedeniyle kendilerini bu ihtiyaçları karşılayan yeni mekanlarda/ortamlarda tanımlamaya ve çevreleriyle bağlantı kurabilecekleri bir ortamda kendilerine yeni bir yer bulmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Giddens, küreselleşme çağında insanların bir "ait olunacak yer" istediğini ve buna ihtiyaç duyduğunu, ancak bu ihtiyaçlara rağmen o "yer"i terk etme ve onun ötesinde bir şey bulma riskiyle karşı karşıya kaldıklarını savunmaktadır (Servaes ve Lie, 2018).

Günümüzde sanal sosyal ağlar, insanların, özellikle de dijital yerli kuşağın üyelerinin, bu ihtiyaçları karşılamak için geldikleri bütüncü ve benzersiz bir yer haline gelmiştir. "Dijital yerliler" olarak adlandırılan genç nesil, internetin, bilgisayarların ve sosyal medya platformlarının hakim olduğu bir sosyal ortamda büyüyen ilk nesildir. Bu yeni medya ve teknolojiler, bu genç neslin kimlik ve aidiyet duygusunu hem olumlu hem de olumsuz şekillerde etkiledi: Kjaerstad'ın (2014) araştırmasına göre, sanal sosyal ağlar, genç nesil "dijital yerlilerin" kişisel bir aidiyet alanı oluşturmasına yardımcı oldu. ve bu kimliği sosyal ağlar aracılığıyla kişisel iletişimde daha iyi ifade etme fırsatlarını buldu. Ancak sosyal medya, gençlerin yalnızca birlikte büyüdükleri versiyonu değil, kendilerinin birden fazla versiyonunu da sürdürme eğiliminde olmaları nedeniyle kimlik karmaşası yaratıyor (Kjaerstad, 2014). Boyd'un "ağ bağlantılı halklar" olarak adlandırdığı dijital yerli gençler, sosyal medyada başkalarıyla etkileşime girebiliyor ve tartışabiliyor, ortak davranışsal değerleri ve normları paylaşabiliyor (Facer, 2011). Ek olarak, sanal dünyaların sunduğu çevrimiçi sosyalleşme, bazı dijital yerlilerin sosyal etkileşime girme olasılığının daha düşük olduğu bir alandır.

Ito ve arkadaşlarının (2009) gençlik kültürü ve sosyal ağ yapısı üzerine yaptığı çalışmada, dijital yerliler, farklı yaş ve geçmişe sahip katılımcılarla, belirli etkinliklere, özel ilgi alanlarına, hobilere ve kariyer hedeflerine odaklanan ilgi alanına dayalı uygulamalar üzerinde işbirliği yaptı. İle çalışın. Araştırmaya göre genç dijital yerliler, geleneksel kurumsal bağlılıklar yerine "aile bağlantıları" arıyor. Ek olarak, dijital yerliler "hoş karşılandıklarını ve kabul edildiklerini hissettikleri kabilelerle etkileşime girmeyi ve işbirliği

yapmayı tercih ediyor" (Ousight Network, 2015). Thorne ve Black'in (2011) bu ortak çalışmayı inceleyen çalışması, kimlik oluşumu ve çevrimiçi aidiyet konularını araştırıyor. Çalışma, İngilizce öğrenen Nanako'nun bir hayran kurgu web sitesinde nasıl çevrimiçi bir izleyici kitlesi oluşturduğunu ve bunun gençlere yeni kimlikler ve aidiyet duygusu oluşturmaları için nasıl yeni fırsatlar sağlayabileceğini gösteriyor. Bu durumda izleyici, anime ve Japon animasyonuna ilgi duyan bir grup insandır. Bu kitle, kurguyu benimseyerek, uyarlayarak ve onunla etkileşime girerek popüler kültürü ve dil kaynaklarını kullanarak hayran kurgu metinleri yaratır. Burada Nanako, çalışmalarını hakkında dilsel ve kültürel geri bildirim alıyor ve Çince ve Japonca bilgisini sergileyebiliyor. Bu şekilde kullanıcıların Asya kimliği ve Asya kültürü hakkındaki bilgilerini geliştirerek kendi kimliklerini müzakere etmelerine olanak tanır.

Thorne ve Black (2011) dijital ortamlarda harekete geçirilen koşul ve fırsatlara odaklanmıştır. Bu ortamların yarattığı etkileşimleri analiz ederek dilin burada nasıl geliştiğini ve çevrimiçi alanların kimlik inşasıyla nasıl iç içe geçtiğini gösteriyorlar. Sanal sosyal ağlarla ilgili bazı çalışmalar, katılımcıların çevrimiçi profillerinin ve kimliklerinin manipülasyona ve düzeltmeye tabi olduğunu göstermektedir (Horan, 2010). Sanal ortamın katılımcı aktörlerin yüzey aşamasının bir parçası olduğunu savunan bu araştırmaya göre (Goffman, 1959), bu tür kendini sunma biçimleri dijital gençliğin kolektif bir çevrimiçi kimlik oluşturmaya yol açabilir. Bu, özellikle kendilerini azınlık olarak gördükleri bir ortamda bulduklarında, katılımcılar için olumlu bir topluluk duygusu yaratır (Kjaerstad, 2014).

Dijital yerli gençler, kişisel arzularının peşinden gitmek üzere yetiştirildikleri ve eğitildikleri için esnek ve hareketlidirler. Ayrıca açık fikirlidirler ve bu nedenle kendilerini etiketlere veya geleneksel gruplara ait hissetmezler. Özellikle dijital yerli nesil, çeşitliliği, bireyselliği ve değişken kimlikleri benimsemeyi seçiyor (Newswire, 2015). Bununla birlikte, paradoksal olarak, aşırı bireyselliklerine rağmen, aynı zamanda sosyal açıdan bilinçli ve yurttaş zihniyetlidirler. Benzer düşüncelere sahip insanlarla bağlantı kurmak ve önemli modern sorunları çözmek istiyorlar. Bu bağlamda bireyselliklerini ortaya

koyarken büyümek, ait olmak ve topluluklarını paylaşmak isterler (Wiersum, 2015).

2.2. Sanal Ağlar

Sosyal ağ kavramı internet çağından çok önce ortaya çıkmış olsa da, ilk kez 1954'te J. A. Barnes tarafından kullanıldı. Barnes'e göre sosyal ağ, "gündelik tanıdıklardan aile bağlarına kadar insanlar arasındaki ilişkilerin bir haritasıdır." Ayrıca insanların bir dizi sosyal ilişki yoluyla birbirlerine bağlanmasıyla ortaya çıkan gruplara da sosyal ağlar denilebilir (Garton, Haythornthwaite ve Wellman, 1997). Bir sosyal ağ, sosyal ilişkiler yoluyla birbirine bağlanan, düğüm adı verilen parçalardan, bireylerden veya organizasyonlardan oluşur. Bu düğümler, sosyal ilişki veya etkileşim biçimini izleyen bir ağ yapısı oluşturur (Gürsakal, 2009).

Bu düğümler "sosyal aktörler" olarak adlandırılmakta ve bu etkileşimler aracılığıyla insanları birbirine bağlayan aşinalık, yakınlık, benzerlik ve ticari etkileşimler gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir (Gürsakal, 2009). Bilgisayar ve mobil cihazların günlük yaşamda yaygınlaşması, diğer kişiler ve kuruluşlar arasında "web" olarak bilinen internet ağları aracılığıyla bağlantı kurulmasını sağlamış ve bu yeni iletişim araçları, yeni etkileşim ve etkileşim biçimlerinin oluşmasına olanak sağlamıştır. Bu yeni iletişim araçları, yeni etkileşim ve iletişim biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde sosyal ağlar, insanların içerik oluşturabilecekleri, paylaşabilecekleri, akraba, arkadaş ya da hiç tanımadıkları kişilerle ilişkiler kurabilecekleri, ancak ortak bir zeminde buluşabilecekleri her türlü sanal ortamlardır. İnternet ve Web 2.0. Akraba, arkadaş ve hatta tamamen yabancı kişiler olsun, insanların ortak bir şekilde buluşabileceği her türlü sanal ortam olarak kabul edilir ve sosyal medya olarak tanımlanır.

Sanal sosyal ağlar birçok özelliğe sahip olmakla birlikte genel olarak yabancıları ortak ilgi alanları ile tanıştırmak ilişkilerin ve iletişimin kurulabileceği bir ortam olarak nitelendirilmektedir. Sanal sosyal ağlar, ortak ilgi alanlarına sahip kişiler için buluşma mekanları oluşturmak veya internet üzerinde oluşturulan platformları kullanarak oyun odaları oluşturmak gibi birçok etkinliğin aynı anda ve bir arada gerçekleşebileceği bir ortam olarak

nitelendirilebilir. Sohbet odaları, Yahoo, Google ve Whatsapp grupları gibi sanal platformlarda insanlar oyun oynamak, eğitim almak ve vermek, spor yapmak, çeşitli eğlence ve sanatsal faaliyetlere katılmak için bir araya gelmektedir (Wiersum, 2015).

Günümüzde sanal platformlarda iletişim bizi birbirimize yakınlaştırıyor ve sosyal hayatı önemli ölçüde etkiliyor. Dijitalleşmenin bir sonucu olan ve bilimsel ve teknolojik ilerlemenin toplumsal hayata etkisi olan sosyal ağlar, çoğu zaman sosyal medya ile karıştırılmaktadır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan sanal sosyal ağlar, sosyal medya platformları aracılığıyla oluşturulan ortak hedefler, ortak ilgi alanları ve ortak değerler etrafında birleşen insan gruplarıdır. Örneğin "ChristianNetwork" ve "Hisholyspace", Hıristiyanların Facebook'ta ortak Hıristiyan değerlerini paylaşmaları sonucunda oluşturulan sosyal ağlardır (Bozdağ Tulum ve Kaya, 2023).

2.2.1. Gençlerin Sanal Ağlara Katılım Amaçları

Günümüzde sanal sosyal ağlar, insanların, özellikle de dijital yerli kuşağın üyelerinin, bu ihtiyaçları karşılamak için geldikleri bütüncü ve benzersiz bir yer haline geldi. "Dijital yerliler" olarak adlandırılan genç kuşak, internetin, bilgisayarların ve sosyal medya platformlarının hakim olduğu bir sosyal ortamda büyüyen ilk kuşaktır. Yeni medya ve teknoloji, bu genç neslin kimlik ve aidiyet duygusunu hem olumlu hem de olumsuz yönde etkiledi.

Kjerstad (2014) tarafından yapılan araştırmaya göre sanal sosyal ağlar, genç nesil dijital yerlilerin kimliklerini ve kişisel aidiyet alanlarını oluşturmalarına olanak sağlamakta ve sosyal ağlar aracılığıyla kişisel iletişimde kimliklerini daha iyi ifade etme fırsatları yakalamaktadırlar. Ancak sosyal medya, gençlerin yalnızca birlikte büyüdükleri versiyonu değil, kendilerinin birden fazla versiyonunu da sürdürme eğiliminde olmaları nedeniyle kimlik karmaşası yaratıyor.

Boyd'un "ağ bağlantılı halklar" olarak adlandırdığı dijital yerli gençler, sosyal medyada başkalarıyla etkileşime girebiliyor ve tartışabiliyor, ortak davranışsal değerleri ve normları paylaşabiliyor (Facer, 2011). Üstelik sanal dünyaların sunduğu çevrimiçi sosyalleşme, bazı dijital yerlilerin sosyal etkileşime girme ihtimalinin daha düşük olduğu bir alandır.

Ito ve arkadaşlarının (2009) gençlik kültürü ve sosyal ağ yapıları üzerine yaptığı çalışmada, dijital kuşağın üyeleri, farklı yaş ve geçmişe sahip katılımcılarla belirli etkinliklere, özel ilgi alanlarına, hobilere ve kariyer hedeflerine yönelik uygulamalar üzerinde işbirliği yaptı. (Örneğin bu çalışma örneğinde dijital yerlilerden bir sosyal ağ yapısına katılmaları istenmiştir.) Araştırmaya göre dijital yerliler geleneksel örgütsel bağlılık yerine “ilişkisel bağlılık” aramaktadır.

Dijital yerliler aynı zamanda “hoş karşılandıklarını ve kabul edildiklerini hissettikleri yerlerdeki kabilelerle bağlantı kurmayı ve işbirliği yapmayı tercih ederler” (Ousight Network, 2015). Thorne ve Black’in (2011) çevrimiçi kimlik oluşumu ve aidiyet sorunlarına ilişkin çalışmaları dikkate alınmaktadır. Çalışma, İngilizce öğrenen Nanako’nun bir hayran kurgu sitesinde çevrimiçi olarak nasıl popülerlik kazandığını ve bunun gençlerin yeni bir kimlik oluşturmaları ve aidiyet duygusu bulmaları için nasıl yeni bir fırsat olabileceğini gösteriyor. Buradaki izleyiciler, anime ve Japon animasyonuna ilgi duyan bir grup insandan oluşuyor. Bu kitle, kurguyu benimseyerek, uyarlayarak ve onunla etkileşime girerek popüler kültürü ve dil kaynaklarını kullanarak hayran kurgu metinleri yaratır. Burada Nanako, yazıları hakkında dilsel ve kültürel açıdan geri bildirim alıyor ve Çince ve Japonca bilgisini gösterebiliyor. Bu şekilde kullanıcıların Asya kimliği ve Asya kültürü hakkındaki bilgilerini geliştirerek kendi kimliklerini müzakere etmelerine olanak tanır. Thorne ve Black (2011) dijital ortamlarda harekete geçirilen koşul ve fırsatlara odaklanmıştır. Bu ortamların yarattığı etkileşimleri analiz ederek dilin burada nasıl geliştiğini ve çevrimiçi alanların kimlik inşasıyla nasıl iç içe geçtiğini gösteriyorlar. Sanal sosyal ağlarla ilgili bazı çalışmalar, katılımcıların çevrimiçi profillerinin ve kimliklerinin manipülasyona ve düzeltmeye tabi olduğunu göstermektedir (Horan, 2010).

Bu çalışmaya göre sanal ortamlar, katılımcı-aktörlerin ön planında yer alma iddiasındadır ve bu tür kendini sunma biçimleri, dijital gençliğin kolektif bir çevrimiçi kimlik oluşturmaya yol açabilir. Bu, özellikle kendilerini azınlık olarak gördükleri bir ortamda bulduklarında, katılımcılar arasında olumlu bir topluluk duygusu yaratır (Kjaerstad, 2014). Genç dijital yerliler, kişisel arzularının peşinden gitmek üzere yetiştirildikleri ve eğitildikleri için esnek ve

hareketlidirler. Ayrıca açık fikirlidirler ve bu nedenle kendilerini etiketlere veya geleneksel gruplara ait hissetmezler. Özellikle dijital yerli nesil, çeşitliliği, bireyselliği ve değişken kimlikleri benimsemeyi seçiyor (Newswire, 2015). Bununla birlikte, paradoksal olarak, aşırı bireyselliklerine rağmen, aynı zamanda sosyal açıdan bilinçli ve yurttaş zihniyetlidirler. Benzer düşüncelere sahip insanlarla bağlantı kurmak ve önemli modern sorunları çözmek istiyorlar. Bu bağlamda bireyselliklerini ortaya koyarken büyümek, ait olmak ve topluluklarını paylaşmak isterler (Wiersum, 2015).

2.2.2. Sanal Ağların Oluşturduğu Sorunlar

Sanal ağlar, “insanların toplumda kendilerini tanımlamalarına ve ortak kültürel düzeyde kolayca bulabilecekleri kişilerle internet üzerinden iletişim kurmalarına olanak sağlayan ve aynı zamanda sıradan toplumsal yaşamda gerçekleştirilen çeşitli jestleri simgeleyen bir araç” olarak tanımlanmaktadır. Sembolik gibi “insanların hareketlerini göstererek oluşturduğu sanal ortamda sosyal iletişim kurmaya yarayan bir araç” olarak tanımlanmaktadır (Yavanoğlu, Sağıroğlu ve Çolak, 2012).

İnternet kullanıcılarının sayısının artmasıyla birlikte sosyal ağlar hayatımızın her anına iyice yerleşmiş ve kullanımı her geçen gün daha da yaygınlaşmaktadır: Facebook, Twitter, YouTube, Linked-in, Google+, Instagram, Flickr, Myspace, Blogger ve Skype en sık kullanılan sosyal ağlardır. Bu sosyal ağlar insanların birbirleriyle iletişim kurma ve bilgi paylaşma şeklini değiştirdi. Sosyal ağ kullanıcıları bunlara çok zaman harcıyor. Bunlara katılmanın amacı kullanıcıdan kullanıcıya farklılık gösterse de genel olarak kişisel hayatınızı başkalarıyla paylaşmak, gündemi ve siyaseti takip etmek, başkalarına fikir sunmak için bir araçtır. Bunun nedeni, sosyal medya ortamının bunların uygulanması için yeni fırsatlar sunmasıdır (Murray, 2008).

Günümüzde sosyal medya hem gençler hem de yetişkinler tarafından giderek daha fazla kullanılmaktadır (Grant, 2008). Yeni yetişkin gençler, MySpace, Facebook ve YouTube gibi sosyal paylaşım sitelerini günlük yaşamlarının bir parçası olarak benimsiyorlar. Kişisel yaşamlarını paylaşmak ve yabancılarla tanışmak için sosyal ağları kullanırlar (Özmen, vd., 2011). En ünlü sosyal ağlardan biri olan Facebook, kullanıcıların birbirleriyle iletişim

kurmasına, gruplara katılmasına ve kullanıcı tarafından oluşturulan ağlarda farklı izin düzeyleriyle, özel veya kaynaklarla genel paylaşım yoluyla diğer kullanıcılarla paylaşımında bulunmasına olanak tanıyan çevrimiçi bir sosyal ağ yazılımıdır. Gonzales ve Vodicka, (2010). Diğer çevrimiçi sosyal ağlarda (örneğin, Friendster, MySpace) olduğu gibi, kullanıcılar kendilerini çevrimiçi profilleriyle tanıtır, arkadaşlar edinir ve başkalarının profilleri ve sosyal içerikleri hakkında bilgi ve yorumlar yayınlarlar (Peluchette ve Karl 2010).Twitter güncel olay ve haberleri incelemek, site adreslerini paylaşmak, anlık düşünceleri paylaşmak, olayları ve kişileri takip etmek, dil öğrenmek, başkalarıyla tartışmak ve işbirliği yapmak gibi çeşitli amaçlarla etkin bir şekilde kullanılmaktadır (Gülbahar, Kalelioğlu ve Madran, 2010).

Sosyal paylaşım sitesi Youtube'un bir video paylaşım sistemi vardır. Slayt, animasyon, fragman ve amatör çekimler dahil her formattaki videoları site üyeleri ve siteye erişimi olanlarla paylaşabilecek altyapıya sahiptir. Kullanıcılar gönderilerine yorum ekleyebilmektedir.

Yurt dışında yapılan çok sayıda araştırma, çocukların önemli bir bölümünün kişisel bilgilerini internette kuralsız bir şekilde paylaştığını gösteriyor. Örneğin, Çek Cumhuriyeti'nde Facebook kullanan 3 552.080 kişi iken, sosyal ağda kişisel bilgilerini paylaşan çocukların sayısı ise 927 bin civarındaydı. Avustralya İletişim ve Medya Otoritesi'nin (ACMA) 2009 yılında Avustralya'da gerçekleştirdiği bir başka araştırma ise 18 yaşın altındaki 12.533 kişiyi içeriyordu. Rapordaki kayıtlara göre çocukların yüzde 72,97'si gerçek hayatta tacize maruz kalıyor. Katılımcıların %60,22'si adını, %63,19'u e-posta adresini ve %22,8'i telefon numarasını paylaşmıştı (Kopecký, Szotkowski, & Krejčí, 2012).

Dikkat çekici bir sosyal ağ, modern toplumda çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Büyüyen gençliği etkiliyor, bazı alışkanlıklarını değiştiriyor ve gelecekte de değiştirmeye devam edecek (Gülbahar, Kalelioğlu ve Madran, 2010). Yukarıda bahsedilen çalışmalara göre sosyal medya, aileleri tarafından denetlenmedikleri ve bu nedenle tehlikeli kişilerle bilgi paylaşmaktan çekinmedikleri için küçük çocuklar üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir.

Cisco'nun 2013 yıllık güvenlik raporunda sosyal medyanın en fazla güvenlik tehdidi barındıran site olduğu belirtiliyor. Sosyal medya kullanımı arttıkça risk de artıyor. Sosyal ağlardaki güvenlik açıklarının temel nedenleri, sosyal ağların organizasyon amacından dolayı mahremiyet korumasının olmaması ve kullanıcıların bu ortamda kişisel bilgileri paylaşarak kendilerini hedef alabilmeleridir (Yavanoğlu, Sağıroğlu ve Çolak, 2012).

Sosyal medyada birçok zararlı uygulama bulunmaktadır. Sosyal ağlar da ücretsiz reklam medyası kullandığından bu sayfalar pornografik içeriklere yol açabilmektedir (Yıldırım ve Varol, 2013).

2.3. Ergenlik Dönemi ve Gelişimi

Ergenlik hem biyolojik hem de sosyal süreçlerle şekillenmektedir. Biyolojik açıdan bakıldığında ergenlik, nöroendokrin değişikliklerin birincil ve ikincil cinsel özelliklerin olgunlaşmasına ve üreme olgunluğuna ulaşılmasına yol açtığı uzun bir dönemde meydana gelir. Ergen gelişiminin zamanlaması ve hızı büyük ölçüde değişir ve ergenin olgunlaşma yaşı, erken yaşam deneyimleri de dahil olmak üzere genetik ve çevresel etkilerin birleşiminden etkilenir (Eccles ve Roeser, 2003; Kerr, Engels ve Stattin, 2008). Sosyal açıdan ergenlik ve ona eşlik eden fiziksel değişikliklerin, özellikle erken ergenlik döneminde ergenlerin kendilerini nasıl algıladıklarını ve başkalarının onlara nasıl davrandıklarını etkilediği gösterilmiştir.

Ergenliğin biyolojisi hakkında çok şey bilinmesine rağmen, erken dönemdeki olumsuz deneyimlerin rolüne ilişkin araştırmaların çoğu erkeklerden ziyade kızlara dayanmaktadır ve cinsiyete uymayan gençler hariç tutulmuştur (Coleman, 2010). Bu nedenle, mevcut araştırmalardan elde edilen sonuçların hem kızlar hem de erkekler için geçerli olup olmadığını incelemek ve erkekler arasındaki ergenlik ve cinsiyet uyumsuzluğuna ilişkin daha fazla araştırmanın bu dinamiklere ilişkin anlayışımızı nasıl derinleştirebileceğini düşünmek önemlidir. Bu sınırlamalara rağmen, strese maruz kalma ile ergenliğin zamanlaması ve hızı arasındaki ilişki üzerine yapılan araştırmalar, erken deneyimlerin önemini vurgulamakta ve sağlığın sosyal belirleyicilerinin rolünü vurgulamaktadır (Goossens ve Marcoen, 1999; Kloep, 1999; Kroger, 1985).

Stresli yaşam ortamları, erken ergenlik ve erken ergenlik zamanlaması ile ilişkilidir. Ergenliğin erken başlangıcı, nörobiyolojik esnekliği yansıtan bağlama evrimsel olarak uyarlanabilir bir yanıt olmasına rağmen, 21. yüzyılda gençlerin sağlık ve refahına giden uzun vadeli yolları desteklemede uyumsuz olabileceğini öne süren önemli kanıtlar vardır. Erken ergenlikte riski artıran sistemik faktörleri (örneğin kaynak yoksunluğu) ve destekleyici ilişkileri bozan yapısal değişiklikler, erken ergenlikle ilişkili riskleri azaltabilir, olumlu sonuçları teşvik edebilir ve gençlerin dayanıklılık kapasitesini artırabilir (Dent, 2016).

2.4. Akran Zorbalığı

Akran zorbalığı kasıtlı ve organize şiddettir. Şiddetin fiziksel olması şart değil. Tehdit, alay etme, alay etme, aşağılama, dedikodu yayma, dışlama, oyunlardan dışlama, arkadaşları görmezden gelme, şantaj (Acar, 2009). Bütün bunlar akran zorbalığının tanımına girmektedir. Tek başına ya da grup halinde gerçekleşebilir. Tipik olarak daha savunmasız, daha genç ve görünüşleri farklı olan çocuklar ve ergenler zorbalığa maruz kalmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun 2018 tarihli bir raporuna göre, dünya genelinde 13-15 yaş arası okul çocuklarının yarısı akran şiddetine maruz kalıyor. 122 ülkeden elde edilen verilere dayanan rapor, kız ve erkek çocukların eşit derecede zorbalık riski altında olduğunu altını çiziyor. Ancak kızlar dedikodu yayılması ve akranları tarafından dışlanma gibi psikolojik ve sosyal zorbalığa maruz kalma riskiyle daha fazla karşı karşıyadır. Erkek çocuklar daha fazla fiziksel şiddet ve zorbalığa maruz kalma riski altındadır (UNICEF, 2019).

Azerbaycan'da 11 ve 12. sınıftaki ortaokul öğrencileri arasında yapılan bir araştırma, zorbalığa en çok lise öğrencilerinin karıştığını, bunu sırasıyla 11 ve 10. sınıf öğrencilerinin izlediğini ortaya çıkardı. Bu çalışmada hem siber zorbalığa uğrayanların hem de siber zorbalığa uğrayanların en düşük oranının alt sınıflarda olması öğrencilerin sosyal çevrelerinin ve arkadaşlıklarının güncellenmesinden kaynaklanmış olabilir. Lise öğrencileri arasındaki siber zorbalık oranlarına ilişkin bir araştırmadan elde edilen bulgular, bu oranların sınıf seviyesine göre değiştiğini gösteriyor ancak öğrenciler arasındaki sınıf seviyeleri arasındaki davranış farklılıkları, küreselleşmenin etkisinden ve her yaşta teknolojiye erişim kolaylığından kaynaklanıyor olabilir.

2.4.1. Akran Zorbalığı Roller ve Özellikleri

2.4.1.1. Zorba

Akran zorbalığı üç rolden oluşur: zorba, mağdur ve zorbalığa seyirci kalan. Bazen bu roller açıkça farklılaşmaktadır: Bazen öğrenciler zorbalığa maruz kalmakta, bazen de fail haline gelmektedirler (Alkan, 2016). Bu rollerin tanınması, erken müdahale ve öğrenci ihtiyaçlarının belirlenmesi açısından kritik öneme sahiptir. Bu veriler çocukları belirli özelliklerle ilişkilendirerek kalıplaşmış bir yaklaşımdan uzaktır. Sosyal hizmet uzmanlarının/öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin asıl amacı çocukları belirli özelliklere göre gözlemlemek, onların ihtiyaçlarını tanımak ve uygun değerlendirme ve müdahale sürecini kolaylaştırmaktır (Solberg ve Olweus, 2003; Woods ve Wolke, 2004).

Zorba genellikle fiziksel olarak enerjik, aktif ve çoğu zaman da fiziksel olarak güçlüdür (Şahin ve Akbaba, 2017). Kişi mağdurdan daha yaşlıdır ve (bazen) fiziksel olarak daha büyüktür. Espirili ve alaycı ve alaycı bir tavırla iletişim kurabiliyor. Genellikle bağımsızdır ve kendini güvenle savunabilir. Örneğin otorite figürleriyle beladan nasıl kurtulacağını biliyor. Akranları arasında popülerdir. Kendilik algısı güce dayalıdır. Baskınlığa dayalı liderlik uygular ve başkalarını kontrol etmeyi ve bastırmayı sever. Sorun çözme becerileri zayıftır, çabuk öfkelenir ve sorunları çözmek için saldırgan davranışlara başvurabilir. Başkalarına karşı duyarsız ve sorumsuzdurlar, empati kurmada zorluk yaşayabilirler (Pişkin, 2002).

2.4.1.2. Kurban/Mağdur

Mağdurlar genellikle kendi yaş gruplarına göre gecikmiş fiziksel gelişim sergilerler. Kişisel olarak genellikle çekingen ve içe dönük olurlar. Kaygılı ve pasif görünebilirler. İletişim kurmada ve kendilerini ifade etmede zorluk yaşayabilirler. Çoğu zaman kendilerine güvenleri yoktur. Hiçbir şey yapamayacaklarını düşünebilirler ve kendilerini çaresiz, istenmeyen ve itici hissedebilirler. Sorunlarla karşılaştıklarında kendilerini çaresiz ve güvensiz hissetmeleri muhtemeldir. Sosyal becerileri zayıftır ve itaatkar olma eğilimindedirler. Akranlarıyla ilişkilere karşı olumsuz bir tutumları vardır ve destek almakta ve arkadaş edinmekte zorlanırlar. Tipik olarak seilmeyen,

akranlarından yabancılaşmış ve yalnız olabilir. Erken yaşlardan itibaren aşırı tedbirli ve duyarlı oldukları görülmüştür (Uysal ve Dinçer, 2012).

2.4.1.3. Seyirciler

Zorbalığa tanık olan kişiler, okulu güvensiz bir yer olarak algılama eğilimindedir ve kendilerini güvensiz hissedebilir veya okuldan korkabilirler. Bu nedenle harekete geçemezler (Olweus, 2003). Zorbalığa maruz kalan öğrenciler, yaşadıklarına dair sorumluluk duygusu, kendilerini koruma arzusu ve zorbalığa karşı konuştuklarında zorbaların hedefi olma korkusu arasında çelişki yaşayabilirler (Uysal ve Dinçer, 2012). Benzer bir durumun tekrar yaşanmaması için zorbayla korkuya dayalı bir arkadaşlık kurabilirler. Zorbalığa tanık olan öğrenciler kendilerini çaresiz hissedebilir ve sorunu çözebilecek güce sahip olduklarının farkına varamayabilirler.

2.4.2. Akran Zorbalığı Türleri

Zorbalığa maruz kalan mağruz kalanlar fiziksel zarardan psikolojik etkiye kadar çeşitli sonuçlarla karşı karşıya kalabilir. Zorbalığın akademik performans üzerinde bile olumsuz etkisi olabilir. Ayrıca zorbalık, depresyon, kaygı, kendine zarar verme, intihar düşüncesi ve madde kullanımı için de risk faktörüdür (Ayas ve Pişkin, 2011). Bu sebepten, zorbalık türlerinin farkında olmak ve bir çocuğun ne zaman risk altında olduğunu anlamak önemlidir.

2.4.2.1. Fiziksel Zorbalık

Fiziksel zorbalık, zorbalığın en çok bilinen türüdür ve çoğu insanın bu tür bir saldırıyı hayal ettiğinde aklına gelir. Fiziksel zorbalık, vurmak, tekmelemek, çimdiklemek veya itmek gibi kişinin vücuduna yönelik her türlü etkiyi içerir. Buna uygunsuz el hareketleri, mağdurun eşyalarının çalınması, kırılması da dahildir (İşsever, 2020). Fiziksel zorbalık, zorbalığa maruz kalan kişiden daha büyük veya daha güçlü olan bir kişi veya grup tarafından gerçekleştirilir. Benzer boyut ve güçteki kişiler arasındaki fiziksel kavgalar, fiziksel zorbalık olarak kabul edilmez. Araştırmalar erkeklerin kadınlara göre fiziksel zorbalığa daha sık maruz kaldığını gösteriyor. Örneğin, 7-14 yaş arası çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma, erkek çocukların kızlardan daha fazla dövülme, yumruklanma, tekmeleme olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtiliyor (Sideridis ve Alghamdi, 2023).

2.4.2.2. Sözel Zorbalık

Sözlü zorbalık, zorbalığa maruz kalan bireye hakaret etmek veya onu korkutmak için sözlü veya yazılı dilin kullanılmasıdır. Buna küfür, alay ve korkutma da dahildir. Sözlü zorbalıkta zorbanın amacı, sözlü saldırılarla mağduru güçsüzleştirmek ya da ona zarar vermektir (Uysal ve Dinçer, 2012); Zhao ve Yao (2022) sözlü zorbalığın cinsiyetler arasında farklı etkileri olabileceğini, sözlü zorbalığın hem kızlarda hem de erkeklerde yaygın olmasına rağmen erkeklerde intihar düşüncesi ile depresif deneyimler arasında sözlü zorbalığın aracı rol oynayabileceğini bulmuşlardır.

Erkek çocuklar duygusal olarak zorbalığa maruz kaldıklarında duygularını ifade edememe eğilimindedirler, bu da iç çatışmalara ve duygusal sıkıntılara yol açabilir. Araştırmalar, isim takmayı da içeren sözlü zorbalığın 7-10 yaş arası çocuklarda en yaygın zorbalık türü olduğunu ve erkek çocukların kızlara göre sözel zorbalığa karşı daha savunmasız olduğunu göstermektedir (Totan, 2007). Sözlü zorbalığın fark edilmesi her zaman kolay değildir çünkü genellikle yetkili kişiler etrafta olmadığına meydana gelir. Ayrıca zorbalar bunu arkadaşlar arasında iyi niyetli bir azarlama olarak algılayabilirler. Sonuç olarak mağdurun suçunu ispat etmesi zorlaşmaktadır. Bu tür zorbalık uzun süreli strese ve kaygıya neden olabilir.

2.4.2.3. Duygusal Zorbalık

İlişkisel saldırganlık veya sosyal zorbalık olarak da adlandırılan ilişkisel zorbalık, mağdurun itibarına veya ilişkilerine zarar vermeyi amaçlayan eylemleri içerir (Kepenekçi ve Çınkır, 2003). Bu, mağduru toplum içinde utandırmayı, söylentileri yaymayı, onu kasıtlı olarak sosyal ortamların dışında bırakmayı veya bir gruptan dışlamayı içerebilir. Zorbalığın daha açık türlerinin aksine, sosyal manipülasyonu içerdiği için özellikle kurnaz ve sinsidir. İlişkilerde zorbalık genellikle "kötü kızlarla" ilişkilendirilir. Ancak araştırmalar, kızların ilişkilerde zorbalığa maruz kalma olasılığının erkeklere göre daha yüksek olduğunu gösteriyor ve araştırmalar ayrıca ilişkilerde zorbalığa uğrayan kızların, tatmin edici ve olumlu ilişkiler sürdürmemeye de dahil olmak üzere daha ciddi uyum sorunları yaşadığını gösteriyor. İlişkisel zorbalık yalnızlığa, depresyona yol açabilir, ancak araştırmalar okul danışmanlarının genellikle

ilişkisel zorbalığın kurbanlarıyla empati kurmadıklarını, ilişkisel zorbalığın fiziksel veya sözlü zorbalığa göre daha az ciddi olduğuna inandıklarını göstermektedir (Storch, 2005). Bunun nedeni ilişkilerde zorbalığın şiddetini belirlemenin daha zor olması olabilir.

2.4.2.4. Cinsel Zorbalık

Cinsel zorbalık, cinsel şakalar ve hakaretler de dahil olmak üzere cinsel yorum veya davranışlarda bulunmayı, kaba jestler yapmayı, cinsel söylentiler yaymayı, cinsel fotoğraf veya video göndermeyi, birine izinsiz dokunmayı veya onu yakalamayı içeren çevrimiçi veya yüz yüze zorbalıktır (Akar Çevlik, 2013).

Cinsel taciz yaygındır; 2019'da yapılan bir araştırma kadınların %81'inin ve erkeklerin %43'ünün hayatlarının bir noktasında cinsel taciz veya saldırıya maruz kaldığını ortaya koymuştur (Donnelly, 2019). Bu arada, cinsel mesajlaşma (elektronik cihazlar kullanarak cinsel mesajlar ve fotoğraflar gönderip almak) giderek daha yaygın hale geliyor. Araştırmaya göre 11-17 yaş arası gençlerin %15'i cinsel içerikli mesajlar gönderiyor ve %27'si bu mesajları alıyor. Gençler yaşlandıkça bu davranışların yaygınlığı da artmaktadır (Nickerson vd., 2022). Akranlar arasında geniş çapta paylaşılan özel fotoğraflar veya çıplak videolar gibi rıza dışı cinsel mesajlar, cinsel korkutmaya ve hatta cinsel saldırıya yol açabilir.

2.4.2.5. Siber Zorbalık

Siber zorbalık, internet üzerinden yapılan, bilgisayar, akıllı telefon, tablet aracılığıyla gerçekleşen zorbalıktır. Aşağılayıcı mesajlar, fotoğraflar gönderilmesini, kişisel bilgilerin izinsiz paylaşılmasını içerir (Karataş, 2011). Siber zorbalık, son yıllarda önem kazanan bir olgudur. Başlangıçta medyada siber zorbalıkla ilgili haberler konuya dikkat çekmiştir. Siber zorbalığın hastalıklı etkileri ve yaygınlığı nedeniyle toplumsal bir sağlık sorunu olarak kabul edilmektedir. Siber zorbalık, bir süredir bilinen geleneksel akran zorbalığına benzemesine rağmen ikisi arasında birçok fark vardır. Bu farkların en önemlisi gizlilik. Gizlilik, failerin yakalanma endişesi yaşamadıkları için daha cesur olmalarını sağlar ve kurbanın taklitlerini göremedikleri için geri bildirimden ve empati kurma fırsatından mahrum bırakır. Mağdur için bilinmeyen düşman daha korkutucudur. Geleneksel akran zorbalığı öncelikle

okul saatlerinde gerçekleşir ve mağdur eve döndüğünde zorbalıktan kurtulur. Ancak siber zorbalıkta zorbalık 7/24 devam eder çünkü zorba her türlü elektronik iletişim aracını kullanarak mağdura ulaşabilir. Siber zorbalıkta, mağdurun geleneksel akran zorbalığında olduğu gibi savunmasız olması gerekmez (Karataş, 2011).

Siber zorbalık bazı açılardan geleneksel zorbalığa benzer. Genellikle birden fazla kez gerçekleşir, psikolojik şiddet içerir ve kasıtlıdır (Dehue, Bollman ve Vollink 2008). Siber zorbalıktaki rol ayrımı da geleneksel akran zorbalığındaki rol ayrımına benzer. Zorbaya kurban, siber zorbaya da siber zorba denir. Bazen zorba hem kurban hem de zorba rolünü üstlenir. Diğerleri zorbalığa tanık olur ve seyirci olarak adlandırılır (Willard, 2007). Geleneksel zorbalık daha zayıf kurbanı kayırırken, siber zorbalıkta durum her zaman böyle değildir. Bazen gerçek hayatta güçlü insanlar sanal saldırganlığın hedefi haline gelirken, daha stratejik seçimler genç, deneyimsiz veya kadın gibi daha zayıf kurbanları siber zorbalığın hedefi haline getirebilir. İnternette zorbalık yapan kişiler bunu ya başkalarının duygularını incitmek ya da şaka veya eğlence için yaparlar. Bazen sanal ortamda veya gerçek hayatta uğradıkları ihlalin intikamını almak için, bazen de teknik beceri ve yeteneklerini göstermek için bunu yaparlar (Vandebosh ve Cleemput, 2007).

Siber zorbalıkta zorbalar çeşitli yıldırma yöntemlerini kullanabilirler; bunlar arasında elektronik mesajlar, sosyal medya platformları ve mobil iletişim araçları gibi dijital iletişim kanalları önemli bir rol oynar. Siber zorbalık, kurbanı rahatsız etmeyi, korkutmayı ve incitmeyi amaçlayan çeşitli şiddet eylemlerinden oluşur (Karataş, 2011). Örneğin, siber zorbalık zorbaların elektronik mesajlar göndererek hedeflerini taciz etmelerine veya tehdit etmelerine olanak tanır. Bu mesajlar e-posta, anlık mesajlaşma uygulamaları veya sosyal medya mesajları aracılığıyla gönderilebilir veya kurbanın bilgisayarına veya sosyal medya hesaplarına virüs gönderme veya bilgi çalma gibi taciz edici davranışlarda bulunabilirler.

Popüler sosyal medya siteleri ve uygulamaları da siber zorbalık için sıklıkla kullanılan platformlardır. Facebook, Instagram, Twitter, TikTok gibi sosyal medya platformları, zorbalık yapanların mağdurlara ulaşmak ve onları taciz etmek için kullanabilecekleri geniş bir kitleye erişim sağlamaktadır.

Mağdurun İzni olmaksızın görüntü veya içeriklerin kopyalanması ve alay edilerek yayımlanması gibi taciz edici davranışlar da siber zorbalık örnekleridir. Örneğin, zorbalık yapan kişi, daha fazla teknolojiye sahip olabilir veya dijital becerilere daha hakim olabilir. Bu durumda, muafiyetin kendisini savunması veya zorbalığa karşı koyması daha zor olabilir. Zorbalık yapan, sosyal medya platformlarında veya iletişim uygulamalarında mağdurun izini sürerek veya sanal kimlikler kullanarak gizliliğini koruyarak taciz edebilmektedir.

Siber zorbalık, bir kişinin çevrimiçi olarak başka bir kişiyi taciz etmesi veya taciz etmesidir. Bu tür zorbalık, kişisel saldırılar, hakaret, tehdit, iftira ve kişisel bilgilerin sızdırılması gibi birçok biçim alabilir. Bu tür saldırılara maruz kaldıklarında, kurbanlar kaygılı, hayal kırıklığına uğramış ve endişeli hissedebilir. Gençler teknolojik iletişim araçlarına kolayca erişebilir. Burnukara ve Uçanok'un (2012) araştırmasına göre 9-12 yaş arası çocukların %15'i, 3-17 yaş arası çocukların ise %37'si hayatlarının bir noktasında siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Burnukara ve Uçanok (2012) tarafından yapılan bir çalışmada gençlerin çoğunluğunun kolayca erişebildikleri kendi bilgisayarları ve cep telefonlarına sahip olduğu belirtilmiştir. Bu durum siber zorbalığın yaygınlaşmasına katkıda bulunan bir faktör olarak görülebilir. Buna paralel olarak Demir ve diğerleri (2011), siber zorbalığın genel olarak dijital ortamda meydana gelen bir zorbalık türü olduğunu ve diğer zorbalık biçimleri gibi güç dengesizlikleri, teknoloji araçlarına erişim ve sahiplenmeyi içerdiğini belirtmiştir. Bunlar, siber zorbalığın yalnızca ortamda fiziksel olarak bulunmayı gerektirmediğini, aynı zamanda sanal ortamların da zorbalığın hedefi olabileceğini göstermektedir.

Yüz yüze zorbalık hala siber zorbalığa göre daha yaygındır ancak siber zorbalık giderek büyüyen bir sorundur. Siber zorbaların yakalanma ihtimalinin azalmasının yanı sıra çevrimiçi siber zorbalığın doğası da mağdurlara özellikle zarar verebilir. İnsanlar her gün, gün boyu cihazlarını yanlarında taşıyorlar. Yani siber zorbalığa maruz kaldıklarında evde bile rahatlayamıyorlar. Benzer şekilde siber zorbalık mağdurlarına tacizleri sürekli hatırlatılabilir çünkü onlar siber zorbalığı engelleseler bile başkaları bunu görebilir ve paylaşabilir.

2.4.3. Zorbalığın Nedenleri ve Sonuçları

Akran zorbalığı, birçok farklı nedeni olabilecek karmaşık bir sorundur ve okul öncesi dönemden lise çağına kadar farklı yaş gruplarında görülebilir.

- Güç dengesizliği
- Ailevi problemler
- Duygusal sorunlar
- Medya etkisi
- Arkadaş grubu baskısı (Kabil, 2010).

Rekabet ortamı bu arayışın olası nedenlerinden biridir. Öte yandan akranlar arasındaki zorbalığa katkıda bulunan başka faktörler de olabilir. Çocuklar kişisel nedenlerden dolayı da zorba olabilirler.

Zorbalığa maruz kalan çocuklar, zorbalık davranışı nedeniyle stres, kaygı, düşük benlik saygısı, depresyon, zayıf benlik algısı, düşük performans, okul korkusu ve hatta intihara teşebbüs gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir (Crozier ve Skliopidou, 2002). Bu nedenle zorbalık davranışının bağlamını anlamak ve önlenmesine yönelik araştırmalar yapmak çok önemlidir.

Sourander ve arkadaşlarının araştırmasına göre (2012), öğretmenlerin ve ebeveynlerin bu konuda bir takım zorunlulukları ve sorumlulukları vardır ve çocukların da kendilerini korumak için bazı adımlar atması gerekir. Bu konuda öğretmenler, okul yönetimi ve veliler şunları yapabilir:

-Okullar öğrencilere güvenli ortam sağlamalıdır. Öğretmenler ve okul yöneticileri, okulda zorbalığın hoş görülmeceğini ve zorbalık içeren davranışların sonuçlarının olacağını öğrencilere anlatmalıdır.

-Uyum sağlamakta, arkadaş edinmekte zorluk çeken öğrenciler için öğretmenler, öğrenciler arasında dostluk ilişkilerinin kurulmasına yardımcı olabilir. Bu bakımdan öğretmenlerin mutlaka iyi bir gözlemci olması önemli bir konudur.

-Öğretmenler ve okul yöneticileri, öğle yemeği ve teneffüslerde öğrencilere verimli ve eğlenceli olacak özel görev ve sorumluluklar verebilirler.

Çocukların kendilerini yalnız hissetmediklerinden veya zorbaların hedefi olma riski altında olmadıklarından emin olurlar.

-Öğretmen ve yöneticiler tuvalet, koridorlar, okul bahçesini denetimsiz bırakmamalı, çocukların zorbalığa maruz kalabileceklerini algıladıkları takdirde derhal müdahale etmelidir. Zorbalık yalnızca sınıfta değil, öğrencilerin denetimsiz hissettikleri yerlerde de gerçekleşebilir. Okul güvenlik görevlilerinin, servis şoförlerinin bu konuda bilinçlendirilmesi önemlidir.

- Zorbalığa karşı girişimler, faaliyetler ve çabalar hakkında ebeveynler ve velilerle düzenli olarak iletişim kurulmalıdır. Zorbalığı önlemek için alınan önlemler, faaliyetler ve eylemler hakkında ve hem mağdurun hem de zorbanın ebeveynlere bilgi verilmelidir.

-Ebeveynlerin dikkatli olması çok önemlidir. Zorbalığa maruz kalan çocuklar genellikle okul hakkında konuşmak istemezler, okula gitmekten kaçınmak için çeşitli bahaneler uydurabilirler. Ayrıca aşırı stres, kaygı ya da depresyon gibi olumsuz duygular yaşayabilirler.

-Çocukların evde ve okulda kendilerini güvende hissetmeleri, yardım isteyebileceklerini ve yalnız olmadıklarını bilmeleri önemlidir. Bunun için ebeveynlerin çocuklarıyla açıkça konuşması ve her türlü sorunu paylaşabileceklerini onlara bildirmeleri önemlidir.

-Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte çocukların vakit geçirdiği sanal platformların ebeveyn kontrolü altında olması büyük önem taşıyor. Bu nedenle ebeveynler teknolojik sınırlar koyarak, çocukları siber zorbalık konusunda eğiterek ve günümüzde birçok platformda bulunan çocuk filtrelerini kullanarak önlem alabilirler.

-Öğrencilerin zorbalık olaylarını veya zorbalığa tanık olduklarını bildirmeleri önemlidir. Olumsuz deneyimleri hakkında öğretmenleri, okul yetkilileri, ebeveynleri veya güvendikleri yetişkinlerle konuşabilir ve yardım isteyebilirler. Yetişkinlerin çocuklara bilgi, rehberlik ve teşvik sağlaması önemlidir.

-Ayrıca okul ortamında ve okul dışındaki sosyal ortamlarda mümkün olduğunca yetişkin denetiminin eksikliğinden kaçınılması ve küçük çocukların

yalnız bırakılmaması sağlanarak zorbalık riski azaltılabilir (Sourander vd., 2011).

Son olarak, zorbalığa maruz kalan çocuklar, ciddi psikolojik ve duygusal sorunlarla ilişkili bir dizi olumsuz semptom sergileyebileceğinden, durum ortaya çıkar çıkmaz profesyonel destek almaları önemlidir.

Siber zorbalık olayları, özellikle gençler tarafından başkalarına zarar verme amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması sonucu ortaya çıkan yeni bir siber zorbalık biçimidir. Özellikle gençler tarafından başkalarına zarar verme amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması sonucu ortaya çıkan yeni bir siber zorbalık biçimidir. Literatürde bir tür siber zorbalık olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Bireylerin siber zorbalık yapmasının birçok nedeni vardır. Bu nedenlerden bazıları şunlardır (Ekinci ve Kayapalı Yıldırım, 2020):

- daha önce siber zorbalığa maruz kalmış olmak;
- özgüven eksikliği;
- düşük öz algı;
- sosyal kaygı;
- aile güvensizliği;
- davranış, örneğin kişinin eylemlerinin sonuçlarını görememesi;

Siber zorbalık yapan bireylerin bunu çeşitli amaçlarla yaptıkları tespit edilmiştir. Bu davranışları çeşitli amaçlar için yaparlar, ancak genellikle bu olayları yaptıkları kişilerin bu olaylardan zarar görmesi için bu olayları yaptıkları görülmektedir.

Siber zorbalığa maruz kalmanın sonuçları duygusal ve davranışsal sonuçlar olarak ikiye ayrılabilir. Siber zorbalığa maruz kalmanın duygusal sonuçları, öncelikle şunları içerir:

- öfke;
- endişe;
- üzüntü;
- hayal kırıklığı;

Bu duygular okul hayatını, arkadaşlıkları ve aile ilişkilerini etkiler. Siber zorbalık mağdurları arkadaşlarına olan güven kaybını ve yalnızlık duygularını tarif eder. Ayrıca, sınıfta ilgisizlik, konsantre olma zorluğu ve uyku bozuklukları gibi sonuçlar da ortaya çıkabilir. Bu duygusal sonuçlar da öğretmenlerin ve ebeveynlerin siber zorbalığı tespit etmeleri için önemli işaretlerdir. Siber zorbalığın davranışsal sonuçları arasında, arkadaşlara söylemek, kaçmak ve misilleme yapmak genellikle ilk sıralarda yer alır. Bazı öğrenciler için, siber zorbalık nedeniyle öfke ve hayal kırıklığı duyguları artabilir (Ekinci ve Kayapalı Yıldırım, 2020).

2.5. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, sanal aidiyet ve sanal zorbalık/mağduriyetle ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılmış konu ile alakalı çalışmalara yer verilmiştir.

2.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Pişkin (2002) akran zorbalığını yaptığı araştırmalar sonucunda; kurban bireyin savunmasız kaldığında, bir veya birden fazla öğrenci tarafından sürekli ve zarar vermek amacıyla yapılan saldırgan bir davranış biçimi olarak tanımlamaktadır. Pişkin (2002), zorbalığın tekrarlayan bir davranış olduğunu, mağduru fiziksel, sosyal, duygusal zihinsel olarak zarar görmesine neden olan, ezici bir güç dengesizliğine rağmen zorbalık yapan kişinin çıkar sağlayabildiği, zorbalık davranışı bir veya birden fazla kişi tarafından yapılabildiği gibi bu grupların da zorbalığa maruz kalmasının söz konusu olabildiği, tüm bunların alan yazında yapılan tanımlamaların ortak noktaları olduğunu ifade etmektedir.

Alper İlhan (2008) yaptığı çalışmalarda zorba davranış sergileyen kişilerin yalana yönelimli olduğunu, pişmanlık duygusundan uzak olduğunu, yaptığı davranışı kabul etmediğini, benmerkezci olduğunu, hiçbir şeye aldırış etmediğini, niyetinin kötü olduğunu, teşekkür etmek gibi insani ifadelerden yoksun olduğunu belirtmiştir.

Gökler (2009) tarafından hazırlanan çalışmada kurbanların, içekapanık, ağlayarak kendisini ifade edebilme ve utangaçlık gibi özelliklerinin olduğunu belirtmiştir. Yaşanılan zorbalık sürecinin yıpratıcı kısa süreli ve uzun süreli sonuçları kurbanları etkilemektedir.

Bulgurcu'nun (2011) tanımlamasına göre de bireyin istismarda bulunması için mağdurdan güçlü olması zorunluluğunun olmadığını, bireylerin istismarı istemsizce de yapabileceğini ifade etmektedir. Zorbalıkta dikkat edilmesi gereken diğer bir ayrıntı da eylemin süreklilik kazanmış olmasıdır.

Uysal ve Dinçer (2012), kurbanların fiziksel olarak kendisine zarar verme, yemek yiyememe, uysal halinden maruz kaldığı durum sonucunda hırçınlaşma gösterebildiklerini belirtmiştir. Tüm bu rol ve özelliklere bakıldığında kurban bireylerin, zorbalardan tarafından baskılanmış olmaları pasif ve asosyal bireyler haline gelmelerine, duygusal ve psikolojik olarak yaralanmış olmalarına, tekrar aynı durumları yaşama korkusuyla sürekli huzursuz ve içedönük olmalarına, böylelikle günlük yaşantısından soyutlanmasına yol açabildiği görülmektedir.

Sarı (2013), lise öğrencilerinin sınıf düzeylerine, akademik performanslarına ve okudukları okulun sosyoekonomik düzeyine göre Okula İlişkin Ölçeği puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulmuştur.

Elitaş ve Keskin (2014), sanal aidiyeti, değişen gerçeklik algısı içerisinde insanların sanal kodlara bağlılığı olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda sanal aidiyete benzer bir sanal topluluk duygusu dikkat çekmektedir. Ancak günümüzde sanal aidiyetin varlığının açıkça ortaya çıkması ve insanların yaşamlarını etkilemesi nedeniyle bu kavrama dikkat çekmek önemlidir. Sanal aidiyet, mevcut geleneksel aidiyet tanımları içerisinde tanımlanabilir.

Zencirkıran (2017), gerçekleştirdiği çalışmada insanların kimliklerini bir gruba ait olarak bulduklarını ortaya konmuştur. Ait olduklarına inandıkları grubun başarı ve başarısızlıklarıyla özdeşleşirler ve bundan gurur ve hayal kırıklığı yaşarlar.

Arslan ve Duru (2017), gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerin okula aidiyet duygularını ölçmek için kısa bir öz bildirim ölçeği geliştirmeyi amaçlamıştır. Bir ortaokul ve iki liseden 562 kişiyle gerçekleştirilen araştırmada gencin okula aidiyetini ölçen, iki boyutlu 10 maddeden oluşan psikometrik destekli "Okula Aidiyet Ölçeği" ortaya konmuştur.

Gürhan (2017) tarafından yapılan araştırmaya göre akran zorbalığının okul ortamlarında görülme durumunun daha fazla olduğunu belirtmektedir. Akran

zorbalığı, sosyal bilgiyi işleme kuramın, zihinsel çerçeve kuramı ve ahlaki gelişim kuramı bakış açılarına göre değerlendirilmektedir.

Şahin ve Akbaba'nın (2017) yürüttükleri araştırmada zorbalık yapan bireyleri sadece akranlarına karşı değil yaşça kendisinden büyük olan kişilere karşı da zorbalık yapmaya çalıştıklarını dile getirilmiştir. Genel bir bakış açısıyla bakıldığında, zorba kişiler, davranışlarında dürtülerinin ön planda tutmakta, şiddet içerikli tutum ve davranışlara olumlu bir tutum sergilemekte, kişilerin duygularını ve otoriteyi umursamamaktadır. Kendilerini daha güçlü ve üstün görebilmeyi hedeflediklerinden genellikle kurbanları kendisinden yaşça, fiziki ve sosyal özellikler bakımından aşağıda olan bireyleri seçmektedirler.

Yiğit ve Koça (2019), İmam Hatip Lisesi 11 ve 12. sınıf öğrencileri arasında yaptıkları çalışmada din eğitiminde kültürel aidiyet ve sorumluluk duygusunu geliştirmek amacıyla 26 madde ve dört faktörden oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmişlerdir.

Akkaya (2021) yaptığı çalışmada akran zorbalığı kavramına okul temelli bir perspektif ile incelemiştir. 2021 yılında Konya'da araştırma yapmış, 309 meslek lisesi öğrencisiyle çalışma yapmıştır. Sonuç olarak akran zorbalığı ve sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin negatif olduğu sonucuna varmıştır.

Kafalı (2021) yaptığı araştırmasında akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerini karşılaştırmış, uygulanan nicel ölçekler aracılığı ile babalık rolü algısının artışının ergenlik dönemi bireylerinin akran zorbalığının iki paydaşı olmaktan uzaklaştırdığını ortaya koymuştur.

Günay (2022), erken dönem çocukluk döneminde yaşanan olumsuz ve travmatik olayların bireylerin benlik saygısı ile olan ilişkisini incelemiş ve çocuklu çağı ile benlik saygısı arasında negatif yönlü anlamlılık tespit etmiştir.

Vural (2023) yaptığı çalışmasında, akran zorbalığı kavramının anne baba tutumları, maruz kalma ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesini amaçlamıştır. Araştırma sonucunda zorbalık miktarı ile zorbalığa maruz kalma miktarı arasında pozitif yönlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Doğan Çevirgen (2018) yaptığı çalışmasında, Malatya'da 6-12. sınıf öğrencileri arasında geleneksel akran zorbalığı ve siber zorbalığın yaygınlığını

belirlemiştir. Çalışmaya altı ortaokul ve altı liseden toplam 1112 öğrenci katılmıştır. Sonuçlar öğrencilerin %7,7'sinin geleneksel akran zorbalığının kurbanı olduğunu, %4,3'ünün zorba olduğunu ve %7'sinin zorba/mağdur olduğunu göstermiştir. Siber zorbalık sosyal paylaşım sitelerinde daha yaygındı. Erkekler geleneksel zorbalığa daha fazla maruz kalıyordu, ancak daha düşük düzeyde ebeveyn denetimine sahipti. Geleneksel akran zorbalığına, siber zorbalığa ve siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri büyük öğrencilerde küçük öğrencilere göre daha yüksektir, ancak ebeveyn denetimi düzeyleri daha düşüktür. Daha yüksek eğitim düzeyine sahip öğrenciler daha fazla zorbalığa uğruyor ve siber zorbalığa daha fazla maruz kalıyordu ve daha yüksek bilgisayar becerisine sahip öğrencilerin siber zorbalığa katılma olasılığı daha yüksekti. Hem geleneksel akran zorbalığında hem de siber zorbalıkta, ilgisiz durumdaki öğrenciler, diğer tüm koşullardaki öğrencilere göre ebeveynleri tarafından daha fazla izlenmektedir.

İnce (2014) yaptığı çalışmasında Nevşehir'deki lise öğrencileri arasında sanal davranış ve psikolojik durum arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmaya 14-18 yaş aralığındaki 8311 öğrenci (4199 erkek ve 4112 kadın) katılmıştır. Çalışmada öğrencilerin sosyodemografik ve psikografik özelliklerini analiz etmek için 40 soruluk bir anket ve kısa bir semptom envanteri kullanılmıştır. Sonuçlar ergenlik yaşı, cinsiyet, sınıf düzeyi, okul başarısı, bilgisayar kullanım yaşı, internet konumu ve aile internet kurallarının ergen psikolojisini etkilediğini ortaya koymuştur. Siber zorbalığın ergen psikolojisi üzerinde önemli bir etkisi olduğu bulunmuştur. Bu çalışma okul hemşirelerinin ergenlere teknoloji kullanımı konusunda eğitim vermeleri ve psikolojik hasarı önlemek için başa çıkma becerileri sağlamaları gerektiğini ileri sürmektedir.

Ağaya ve Tan (2021) yaptığı çalışmasında, duygusal düzenleme becerilerinin, siber zorbalık statüsünün ve algılanan ebeveyn kontrolünün ergenlerin okul bağlanma düzeyi üzerindeki etkileri araştırmıştır. Çalışmaya Ankara, İstanbul, Iğdır ve Hatay'dan toplam 575 lise öğrencisi dahil edilmiştir. Veriler çeşitli araçlar kullanılarak toplanmıştır ve sonuçlar erkeklerin kızlardan daha yüksek düzeyde okul bağlanma düzeyine sahip olduğunu göstermiştir. Çalışmada, içsel ve dışsal işlevsel duygu düzenlemesinin genel olarak okul bağlanma ve alt boyutlarının önemli yordayıcıları olduğu, ebeveyn kontrolü ve

siber zorbalık statüsünün ise okul bağlanma ve alt boyutlarını önemli ölçüde yordamadığı bulunmuştur.

Yaldıran (2019) yaptığı çalışmasında, Bolu Bölgesindeki lise öğrencileri arasında siber zorbalık ve okul bağlanması arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Veriler çeşitli formlar kullanılarak 832 öğrenciden toplanmış ve SPSS 21.00 kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar siber zorbalık ve mağduriyet düzeyi arttıkça okula bağlanmanın azaldığını göstermiştir. Erkek öğrencilerin siber zorbalığa daha fazla dahil olduğu, kız öğrencilerin ise daha yüksek bağlanma düzeylerine sahip olduğu bulunmuştur. Akademik performans ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sosyoekonomik düzeyin siber zorbalık üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur, ancak orta gelirli ailelerden gelen çocuklar daha fazla siber zorbalık mağduriyeti yaşamıştır. İyi arkadaşlıklar daha yüksek okul bağlanmasına yol açmıştır. Kayıtsız-ihmalci aile tutumlarına sahip öğrencilerin zorbalığa katılma olasılığı daha yüksektir.

Avcı (2019) yaptığı çalışmasında, lise öğrencileri arasında olumsuz değerlendirme korkusu, öznel iyi oluş ve siber zorbalık arasındaki ilişki, 650 öğrenciden toplanan verilerle, Siber Zorbalık ve Zarar Ölçeği, Olumsuz Değerlendirme Korkusu Ölçeği ve Öznel Mutluluk Ölçeği gibi anket ve araçlar kullanarak araştırmıştır. Sonuçlar, olumsuz değerlendirme korkusu arttıkça cinsel zorbalık, engelleme, zarar verme ve söylenti yayma gibi davranışların arttığını göstermiştir.

Kocaşahan (2012) yaptığı çalışmasında, Balıkesir İlçesindeki lise ve üniversite öğrencileri arasında akran ve siber zorbalığın yaygınlığını incelemiştir. Çalışmaya 802 denek, 490 lise öğrencisi ve 312 üniversite öğrencisi katılmıştır. Veriler bir anket ve anket kullanılarak toplanmıştır. Anket, öğrencilerin %39,7'sinin akran zorbalığına karıştığını, %18,7'sinin zorba, %13,1'inin kurban ve %7,9'unun zorba veya kurban olduğunu bulmuştur. Siber zorbalık üniversite öğrencileri arasında daha yaygın, %12,3'ü siber zorba ve %11,7'si siber kurban olduğu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet de önemli bir faktördü; erkek öğrencilerin zorba, kurban ve fail olma olasılığı daha yüksek olduğu fark edilmiştir. Akran zorbalığı ve siber zorbalık çoğunlukla okul ve sınıf düzeyine göre bulunmuştur. Lise öğrencileri arasında akran zorbalığı sınıf düzeyine göre farklılık göstermezken, siber zorbalığın farklı olduğu gösterilmiştir.

Sarak (2012) yaptığı çalışmasında, lise öğrencilerini siber zorbalığa katılmaya iten koşulları ve faktörleri belirlemiştir. Çalışmanın evreni İstanbul'daki devlet okullarında okuyan 620 öğrenciden oluşmuştur ve 587 öğrenci anketi tamamlamıştır. Veriler bilgi formu ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Anket sonuçları siber zorbalığa uğrama olasılığının öğrencilerin yaşı arttıkça arttığını göstermiştir. Erkekler, birden fazla kardeşi olan öğrenciler, düşük eğitim düzeyine sahip öğrenciler, akademik başarısı düşük öğrenciler, sık sık internete giren öğrenciler, cep telefonlarından anonim aramalar alan öğrenciler ve psikiyatrik yardım alan öğrencilerin siber zorbalığa katılma olasılıkları daha yüksektir. İnterneti her gün kullanan öğrencilerin siber zorbalığa uğrama olasılıkları, haftada bir kez internet kullanan öğrencilere göre daha yüksek olduğu gösterilmiştir. Öğrencilerin siber zorbalık davranışları ile sınıf düzeyi, internet kullanımı veya internet kullanım sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

2.5.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Carney ve Merrell (2001), zorba çocukların ebeveynleri üzerinde yaptıkları çalışmada, zorba çocukların sert disiplinle, hatta şiddete bedensel cezaya maruz kalarak yetiştirildiklerini belirlemişlerdir.

Lynn Hawkins, Pepler ve Craig (2001), zorbalığa tanık olan öğrencilerin aktif olarak müdahale ettiğini ve bu müdahalenin genellikle etkili olduğunu buldular. Bu çalışmada, zorbalığa tanık olan öğrencilerin yarısından fazlası zorba davranış sergileyen çocuğa ne hissettiğini sordu ve neredeyse yarısı zorbalığa uğrayan çocuğun bu sorunu çözmek için fikir üretmesine yardımcı oldu. Zorbalığa tanık olan öğrencilerin üçte biri okulda bir yetişkinin kendilerine yardım ettiğini ve yaklaşık dörtte biri zorbalığa uğrayan çocuğu oyun alanına götürüp zorbayı durdurmaya çalıştıklarını veya zorbalığa uğrayan çocuğun kaçmasına yardım ettiklerini söylemiştir.

Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton ve Scheidt (2001) akran zorbalığını tanımlarken şu ifadeleri kullanmaktadır; süreklilik, kurban ve mağdur arasında güç dengesizliği, korkutma ve acı vermek amaçlı eylemleri içeren saldırgan bir davranıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kamu ve özel okullarda 6. sınıftan 10. sınıfa kadar olan 15686 öğrencinin katıldığı çalışmada

Örneklemin toplam %29,9'u zorbalık (%13,0), zorbalığa maruz kalan biri (%10,6) veya her ikisi (%6,3) olarak zorbalığa orta veya sık katıldığını bildirdi. Erkeklerin zorbalığın hem faili hem de hedefi olma olasılığı kadınlara göre daha fazladır. Zorbalık sıklığı 6-8. sınıf öğrencileri arasında 9. ve 10. sınıf öğrencilerine göre daha yüksekti. Zorbalık yapmak ve zorbalığa maruz kalmak, daha zayıf psikososyal uyumla ilişkiliydi ($p < .001$); Ancak zorbalık ile zorbalığa uğrayan çocuklar, hem başkalarına zorba davranan, hem zorbalığa uğrayan çocuklar arasında farklı ilişki örüntüleri gözlemlendi.

Coloroso (2003), akran zorbalığı örüntülerini incelediği çalışmasında zorbalığı kasıtlı zarar verme amacı güden güçlü bir kişinin güçsüz olarak gördüğü bir diğer kişiye belirli aralıklarla olumsuz davranışlar olarak tanımlamaktadır. Nijerya öğrenim görmekte olan 372 lise öğrencisi çalışmaya dahil edilmiştir. Zorbalığa maruz kalan kurbanların sıklıkla öfke, utanç, korku ve kaygı gibi çeşitli olumsuz sonuçlar sergilediği tespit edilmiştir.

McWhirter vd. (2004), zorbalıkla ilişkili anti-sosyal davranışın oluşumunu açıklamak için bir model geliştirdi. Bu modelde toplum ve çocuğun mikrosistemi anti-sosyal davranışın en önemli belirleyicileridir. Birincil sosyal ortamlar ev ve okuldur, ancak çocuklar mahallelerindeki akranları ve yetişkinlerle de etkileşime girerler. Çocuklar, bebeklik veya erken çocukluk döneminde tutarsız disipline maruz kalırlarsa veya yetişkinlerin şiddet içeren davranışlarını taklit ederlerse şiddet ve zorbalık gibi anti-sosyal davranışlarda bulunma olasılıkları daha yüksektir. Öğrenci-çevre etkileşimlerinin zorbalık davranışının gelişimi üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, öğrencileri ve ailelerini zorbalık konusunda eğitmek ve farkındalıklarını artırmak önemlidir.

Rigby ve Johnson (2005), 200 ilkokul ve ortaokul öğrencisinin bir zorbalık videosunu izlerken nasıl tepki verdiğini inceledi. Sonuçlar, öğrencilerin iki gruba ayrıldığını gösterdi; eşit sayıda öğrenci kurbanı yardım edeceklerini söylerken, öğrenciler de kurbanı görmezden geleceklerini söylüyordu.

Nichols (2008), ortaokul öğrencilerinin aidiyete ilişkin farklı anlayışlara sahip olduğunu belirtmiştir. Bazı öğrenciler kişilerarası ilişkilere odaklanırken, diğerleri akademik başarı ve fırsatlara odaklanır.

Wang, Iannotti ve Nansel (2009), birlikte yaptıkları çalışmada 7.508 öğrenciden yüzde 20,8'sinin fiziksel zorbalığa, %53,6'sının sözlü zorbalığa, %13,6'sının ise siber zorbalığa uğradığını belirtmişler.

Monks, Palermi, Ortega ve Costabile (2011) tarafından yapılan bir çalışmada, öğretmen ve öğrencilerin zorbalık yapan çocukların genellikle fiziksel ve duygusal olarak güçlü olduklarını, diğer öğrencileri kontrol etmekten hoşlandıklarını, başkalarını yönetmeyi ve onlar üzerinde güç sahibi olmak istedikleri tespit edilmiştir.

Trach, Hymel, Waterhouse ve Neale (2010) 4-11 sınıflarda 9397 öğrenciyle yaptıkları araştırmada, ilkokulun ilk yıllarında zorbalığa tanık olan öğrenci ve kızların zorbalığa doğrudan müdahale ettiklerini, zorbalık mağdurlarına yardım ettiklerini, yetişkinleri bilgilendirdiklerini ve zorbalıkla karşılaştıklarında olumlu davranışlar sergilediklerini tespit edilmişlerdir. Çalışma, öğrencilerin zorbalıkla karşılaştıklarında olumlu davranışlar sergilediklerini ortaya koymuştur.

Van Dijck ve Poell, (2013) 'in gerçekleştirdikleri çalışmada sanal aidiyetin gözlemlendiği en önemli ortamın sosyal medya platformları olduğu belirtilmektedir. Sosyal medya platformları, gündelik hayata derinlemesine nüfuz eden, insanlar arasındaki resmi olmayan etkileşimlere aracılık eden, sosyal etkileşimin kural ve koşullarını değiştiren sanal topluluklardır. Dolayısıyla günlük yaşamda son derece etkili olan sosyal medya platformları, insanların hayatlarını çeşitli şekillerde etkilemek ve ait olma ihtiyaçlarını karşılamak için hızlı, kolay erişilebilir ve pratik bir seçenek sunarak, özellikle sosyal değerlerde köklü değişikliklere yol açmaktadır. Bu etki, sosyal medya platformlarının daha titiz ve detaylı bilimsel analiz ve değerlendirmeye tabi tutulması ihtiyacını doğurmuştur.

Grieve, Indian, Witteveen, Anne Tolan ve Marrington (2013), gerçekleştirdikleri çalışmalarında Facebook kullanımının online mecrada sosyal bağımlılık oluşturmaya ve geliştirmeye yönelik fırsat sunduğunu ifade etmiş; Bununla birlikte Facebook bağımlılığının düşük düzeyli depresyon ve anksiyete yanında yüksek yaşam doyumu ile de ilişkili olduğunu vurgulamışlardır.

Hall (2014), insanların diğer insanlarla karşılaştırıldığında farklı değil benzer özellikleri dikkate alması ve bu çerçevede atıflar araması gerektiğini öne sürmüştür.

James, Lowery, Wallace ve Warkentin (2017) çevrimiçi sosyal ağlara olan bağlılığın kullanımla olumlu bir ilişki bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Patrick (2020) çalışmasında sanal aidiyet kavramını, bireyin ilgileri ve kişisel özellikleri çerçevesinde seçtiği sanal bir toplulukta kendine bir rol atması, kendisini bu topluluğun bir üyesi olarak algılaması olarak tanımlamıştır. Belirli bir yönelim ve Konsept, sanal topluluğun diğer üyeleri için kendi hayatının benzersiz değerinin yaratılması olarak tanımlandı.

Walters (2020), akran zorbalığı ile akran mağduriyeti arasında anlamlı bir ilişki olduğu hipotezini öne sürmüş ve bu hipotezi test etmek için akran zorbalığı ve akran mağduriyeti kavramlarına ilişkin 1408 farklı araştırmadan belirli kriterlere göre 22 boylamsal çalışma seçilmiştir. Meta-analitik çalışmanın sonuçları analiz edildi. Sonuçlar, akran zorbalığı ile akran zorbalığı arasında güçlü bir pozitif korelasyon olduğunu gösterdi; bu, akran zorbalığının uzun vadeli akran zorbalığına yol açabileceğini ve akran zorbalığının zaman içinde yeni akran zorbalığına yol açabileceğini göstermiştir.

Bjereld, Augustine ve Thornberg (2020) akran zorbalığı ve akran mağduriyetini incelemiştir. Sonuçlar, kriter olarak tanımlanan üç zorbalık türünden (sık zorbalık, sık ve ara sıra zorbalık ve genel zorbalık) genel zorbalığın (%31-%39) verilerde belirtildiği gibi en yaygın olduğu ifade edilmiştir.

Ahmed (2022), öğrenci ve yöneticilerin akran zorbalığı deneyimlerini belirleme amacıyla 10 farklı özel üniversiteden 20 öğrenci (10 kadın, 10 erkek) ve 5 yöneticiyle görüştü. Görüşmeler, katılımcıların %80'inin zorbalığın kasıtlı olduğuna, sözel zorbalığın en yaygın zorbalık türü olduğuna ve öğrencilerin zorbalığa yanıt olarak "öğretmenlere veya yöneticilere başvurmayı", "açılmayı" veya "mücadele etmeyi" tercih ettiğine inandığını ortaya konulmuştur.

Sabramani ve arkadaşları (2021) ortaöğretim düzeyinde eğitim görmekte olan 4469 öğrenciyi örneklem olarak belirlemiş ve bu örneklemden araştırmaya cevap veren (cevap verme oranı %89,4 – 3395 öğrenci) öğrencilerle ilgili yaptığı

çalışmasında akran zorbalığının varlığını ve bu duruma sebep olan faktörleri incelemeyi amaçlamıştır. Bu çalışma sonucunda örneklemin büyük çoğunluğunun zorbalığa maruz kaldığı (%79,1) ortaya konulmuştur. Ayrıca örneklemin çoğunluğunun (%48,3) hem zorba hem de zorba sonucu kurban profilini sergilediği ve zorbalık yapan ya da zorbalık mağduru bireylerin en çok yaptığı ya da karşılaştığı zorbalık türünün sözlü zorbalık (%55,6) olduğu tespit edilmiştir.

Feijóo ve arkadaşları (2021) 12 ortaöğretim düzeyi okulda öğrenim görmekte olan ve 12 – 17 yaş aralığındaki 3431 öğrenci ile yaptığı çalışmada; akran zorbalığı ve akran zorbalığının bir alt dalı olan siber zorbalığın cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Bu inceleme sonucunda araştırmacılar; erkek öğrencilerin daha çok hem kurban hem zorba olduğu kanısına varmış ancak cinsiyet bağlamında akran zorbalığın ya da siber zorbalığın anlamlı bir farklılık oluşmadığı çıkarımına ulaşmışlardır.

Yurt dışında akran zorbalığı üzerine yapılan araştırmaların sonuçlarının kapsamlı bir değerlendirmesi, akran zorbalığının okul ortamlarında yaygın olduğunu ve birçok araştırma yapıldığını ortaya koymaktadır. Farklı kültürlerde farklı eğitim seviyelerinde eğitim hayatlarına devam eden öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. YÖNTEM

Tez çalışması kapsamında araştırmanın modeli, örneklem gurubu, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasına dair bilgiler, tespitler, değerlendirmeler ve yorumlar aşağıda verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Lise öğrencileri arasında sanal aidiyet düzeyi ile siber zorbalık ve mağduriyet düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada ilişkiisel araştırma modeli kullanılmıştır. İlişkiisel tarama yöntemi tarama modellerinden biri olup, iki veya daha fazla değişken arasındaki olası değişiklikleri ve bu ilişkinin düzeyini belirlemek için kullanılır (Karasar, 1998).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Azerbaycan’da lise 10 ve 11. sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Bu doğrultuda araştırma evreninden küme örnekleme yöntemi ile örneklem alınmıştır. Bunun için Bakü merkez ve başka bir il ile özel ve devlet okulları şeklinde kümeler oluşturulmuştur. Bu doğrultuda örnekleme, Bakü merkezinde bir özel okul ve bir Bakü de diğerleri Sumgayıt şehrinde olmak üzere 3 devlet okulunda öğrenim gören 10 ve 11. sınıf lise öğrencileri oluşmuştur. Toplam 440 katılımcının yer aldığı araştırmanın demografik verileri Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Demografik Değişkenler	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kız	272	54.4
	Erkek	228	45.6
Okul türü	Devlet okulu	222	44.4
	Özel okulu	278	55.6
Sınıf düzeyi	10	261	52.2
	11	239	47.8
Gelir düzeyi	Düşük	145	29.0
	Orta	267	53.4
Ebeveyn Birliktelik Durumu	Yüksek	88	17.6
	Birlikte	443	88.6
	Ayrı	57	11.4

Tablo 3.1. ‘e bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin 272’i kız (%54,4) ve 228’i erkek (%45,6) öğrenciden oluşmaktadır. Bu durum, örnekleme kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha fazla temsil

edildiğini göstermektedir. Öğrencilerin 278'i (%55,6) dünya özel okulu, 222'i öğrenci (%44,4) devlet okulu öğrencisidir. Bu demografik dağılım, katılımcıların yarısından fazlasının özel okullarda eğitim aldığını, ancak önemli bir kısmının da farklı devlet okullarında eğitim gördüğünü göstermektedir. Araştırma katılımcılarının 261'i (%52,2) 10. sınıf, 239'u (%47,8) ise 11. sınıf öğrencisidir. Bu durum, örneklemdaki öğrencilerin sınıf düzeyleri açısından neredeyse eşit bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcıların 145'i (%29,0) düşük gelir grubunda, 213'ü (%53,4) orta gelir grubunda ve 88'i (%17,6) yüksek gelir grubunda yer almaktadır. Bu dağılım, katılımcıların büyük çoğunluğunun orta gelir grubunda yer aldığını ve az bir kısmının yüksek gelir grubunda olduğunu göstermektedir. Katılımcıların 443'ü (%88,6) ebeveynleri birlikte olan öğrencilerden oluşurken, 57'si (%11,4) ebeveynleri ayrı olan öğrencilerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun ebeveynlerinin birlikte olduğu görülmektedir. Bu demografik veriler, araştırmanın geniş bir öğrenci kitlesini kapsadığını ve sanal aidiyet, sanal zorbalık ve sanal mağduriyet konularında farklı cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, gelir düzeyi ve ebeveyn birliktelik durumlarına göre çeşitli grupları içerdiğini göstermektedir. Bu çeşitlilik, araştırmanın bulgularının daha geniş bir öğrenci gruplarına göre genellenebilmesi açısından önemlidir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışma için veri toplama aracı dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü gibi demografik verileri içermektedir. Diğer bölümler sırasıyla sanal aidiyet, siber zorbalık ve mağduriyet ölçümlerini içermektedir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, ebeveynlerin birliktelik durumu ve ebeveynlerin ekonomik durumu gibi demografik özelliklere yer verilmiştir.

3.3.2. Sanal Aidiyet Ölçeği

Sanal aidiyet ölçeği, Bayram (2022) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, bireylerin sanal aidiyet düzeylerini ortaya koymaktadır. Ölçek 7'li likert tipinde olup, (1) bana uygun değil, (7) bana uygun şeklinde derecelendirilmiştir.

Ölçek, Sanal Güven ve Sanal Dayanışma 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 ve 19. maddeler; Sanal Katkı 13, 14, 15, 16, 17, 18, 27 ve 28. maddeler ve Sanal Paylaşım 24, 26, 25, 20, 22, 21 ve 23. maddeler şeklinde üç alt boyuttan oluşmuştur. Ölçeğin toplamında 0-140 arasında puan alınabilen ölçekte yüksek puanlar, yüksek düzeyde sanal aidiyeti göstermektedir.

3.3.3. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri

Araştırmada kullanılan siber zorbalık envanterini ilk olarak Erdur-Baker ve Kavşut (2007) geliştirmiştir. Sanal zorbalığın mağdur ve zorba olma durumunu ortaya koyan ölçek, yine Erdur-Baker ve Kavşut (2010) tarafından revize edilerek 14 maddelik bir ölçme aracına dönüştürülmüştür. Ölçek siber zorba ve siber mağdur olmak üzere iki boyuttan oluşmuştur. Ölçekteki 14 ifade hem zorba hem de mağdur olma “bana yapıldı, ben yaptım” şeklinde cevaplandırılmaktadır. Ölçek 4’lü likert tipinde tasarlanmış olup, ifadeler “hiç”den (1 puan), “çok”a (4 puan) şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı Zorbalık için .82, Mağdur Formu için .75 bulunmuştur.

3.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine başlamadan önce ilk olarak araştırma verilerinin toplanmasında kullanılacak ölçekler için gereken izinler alınmıştır. Ölçek izinlerinin alınmasının ardından Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı’na başvuru yapılmış ve çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna dair Etik Kurul onayı alınmıştır. Araştırmanın amacı ve gönüllülük esası ile ilgili gerekli bilgiler araştırmacı tarafından yüz yüze verildikten sonra veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinde öncelikle dağılımın normalliği test edilmiştir. Normalliğe ilişkin Çarpıklık-Basıklık Tablosu Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2. Dağılımın Normalliğine İlişkin Çarpıklık-Basıklık Tablosu

Ölçek	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
Güven	-.132	.076
Katkı	-.019	-.154
Paylaşım	.161	.811
Sanal kurban	-.042	-.228
Sanal zorba	.074	-.252

Dağılımın normalliği testi için Kolmogorov-Smirnova ve Shapiro-Wilk testleri yapılmış, analiz neticesinde dağılımın normal olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte Skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerinin Tabachnick ve Fidell'e göre (2013:3) +1.5 ile -1.5 arasında yer alması, dağılımın normal olduğunu ve verilerin analizinde parametrik testler kullanılabileceğini ifade edilmiştir. Buradan hareketle skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerinin uygun aralıklarda olması nedeniyle veri analizinde, betimsel istatistiklerin yanı sıra anlamlı farklılıklar için t-testi ve Anova testleri kullanılmıştır.

Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında dörtlü ölçek aralıkları 0.75 ($4 - 1 = 3 \Rightarrow 3/4 = 0.75$) oranında eşit aralıklar olarak şu şekilde belirlenmiştir: 4.00 - 3.25 =hiç; 3.25 - 2.50= az; 2.50 - 1.75 =biraz fazla; 1.75 - 1.00 =çok şeklinde puanlanmıştır. /li likert ölçek aralıkları da benzer formülden hareketle .85 ($7 - 1 = 6 \Rightarrow 6/7 = 0.85$) oranında eşit aralıklar olarak yorumlanmıştır. Yorumlamada bana uygun değilden (1), bana uygun (7) şeklinde bir puanlama yapılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılan öğrencilerin, ölçme araçları aracılığıyla, araştırmanın probleminin çözümüne yönelik elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırmanın temel amacına yönelik bulgular, sanal aidiyet, sanal zorbalık ve mağduriyet değişkenlerinin, cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, gelir düzeyi ve ebeveyn birliktelik durumu gibi demografik değişkenler açısından nasıl farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

4.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Araştırmanın değişkenleri olan; lise öğrencilerinin sanal aidiyet, zorbalık ve mağduriyetle ilişkin betimsel istatistik sonuçları Tablo 4.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. Sanal Aidiyet, Zorbalık ve Mağduriyetle İlgili Tanımlayıcı İstatistikler

Ölçek	Alt Faktör	N	Min.	Max.	Mean	St.
Sanal Aidiyet	Sanal Güven	500	2.08	4.46	3.37	.36841
	Sanal Katkı	500	2.00	5.14	3.62	.44215
	Sanal Paylaşım	500	2.00	5.57	3.49	.50710
Zorbalık ve Mağduriyet	Sanal Zorbalık	500	1.71	3.29	2.50	.28063
	Sanal Mağduriyet	500	1.21	2.50	1.82	.23120

Tablo 4.1.'de Lise öğrencilerinin yanıtları doğrultusunda araştırmanın değişkenlerine ilişkin hesaplanan ortalama ve standart sapma değerleri sunulmuştur. Sanal Aidiyet ölçeğinin alt boyutlarına bakıldığında öğrencilerin sanal ortamlarda güven duyma düzeylerinin ortalama değerinin $\bar{x}=3.37$ olması, öğrencilerin sanal ortamlarda güven hissettiğini göstermektedir. Diğer alt boyut olan öğrencilerin sanal ortamlara katkı sağlama düzeylerinin ortalama değerinin $\bar{x}=3.62$ olması, öğrencilerin aktif olarak sanal topluluklara katkıda bulunduğunu göstermektedir. Sanal Aidiyet ölçeğinin son alt boyutu olan öğrencilerin sanal ortamlarda bilgi ve içerik paylaşma düzeylerinin ortalama değerinin $\bar{x}=3.49$ olması öğrencilerin belirli bir düzeyde sanal paylaşımlarda bulunduğunu göstermektedir. Sanal zorbalık düzeyinin ortalama değerinin $\bar{x}=2.50$ olması öğrencilerin sanal zorbalık yapma eğilimlerinin yüksek olmadığını göstermektedir. Standart sapmanın düşük olmaması, bu konuda öğrenciler arasında büyük bir farklılık olmadığını işaret etmektedir. Sanal mağduriyet düzeylerinin ortalama değerinin $\bar{x}=1,82$ olması ortalamanın üstünde

olmadığının, öğrencilerin sanal ortamlarda mağduriyet yaşama düzeylerinin yüksek olmadığını göstermektedir. Standart sapmanın diğer değişkenlere göre biraz daha yüksek olması, bu konuda öğrenciler arasında farklılıkların olduğunu işaret etmektedir.

Tablo 4.2. Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

	Güven	Katkı	Paylaşım	Kurban	Zorba
Güven	1				
Katkı	.229**	1			
Paylaşım	.282**	.292**	1		
Kurban	-.030	-.090*	.055	1	
Zorba	-.055	-.109*	-.018	.144**	1

Tablo 4.2’de araştırmanın değişkenleri arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Korelasyon katsayıları, iki değişken arasındaki ilişkinin yönü ve gücü hakkında bilgi verir. Sanal güven ile Sanal katkı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu, öğrencilerin sanal ortamlarda daha fazla güven hissettikçe, bu ortamlara daha fazla katkı sağladıklarını göstermektedir ($r = .229$, $p < 0.01$). Sanal güven ile Sanal paylaşım arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuç, sanal ortamda güven duyan katılımcıların daha fazla paylaşım yaptığını ortaya koymaktadır ($r = .282$, $p < 0.01$). Sanal katkı ile sanal paylaşım arasında güçlü bir pozitif ilişki gözlemlenmiştir. Katılımcıların, sanal ortamlara katkı sağladıkça, bu ortamlarda daha fazla paylaşım yaptıkları görülmektedir ($r = .292$, $p < 0.01$). Sanal zorbalık ile Sanal katkı arasında zayıf ve negatif bir ilişki vardır. Bu durum, sanal zorba olan bireylerin, sanal ortamlara katkı sağlama olasılıklarının düşük olduğunu göstermektedir ($r = -.109$, $p < 0.05$). Sanal zorba olma ile Sanal kurban olma arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Bu, sanal zorbalık yapan bireylerin aynı zamanda sanal ortamda kurban olma olasılıklarının da arttığını göstermektedir ($r = .144$, $p < 0.01$). Araştırmanın geri kalan değişkenleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu bulgular, sanal ortamda güven duygusunun arttıkça, bireylerin daha fazla sanal katkı ve paylaşım sağladığını, ancak sanal zorbalık ve kurban olma durumlarının bu tür olumlu davranışlarla zıt yönde bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

4.2. Araştırmanın Alt Amaçlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, öğrencilerin sanal aidiyet ve sanal zorbalık mağduriyet ölçeklerinden aldıkları puanların; “cinsiyete”, “okul türüne”, “sınıf düzeyi”, “gelir düzeyi” ve “ebeveyn birliktelik durumuna” göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.2.1. Cinsiyete İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sanal aidiyet ve sanal zorbalık mağduriyet düzeylerinin, cinsiyet değişkenine ilişkin t- testi sonuçları Tablo 4.3.’ te gösterilmiştir;

Tablo 4.3. Cinsiyete İlişkin t-testi Tablosu

	Değişken	N	\bar{x}	Ss	Sd	t	p
Güven	Kız	272	3.36	.36959	498	-.661	.509
	Erkek	228	3.39	.36745			
Sanal Aidiyet	Katkı	272	3.60	.43111	498	-	.136
	Erkek	228	3.66	.45382			
Paylaşım	Kız	272	3.51	.49521	498	1.001	.317
	Erkek	228	3.47	.52094			
Sanal Zorba	Kız	272	2.51	.28355	498	.530	.320
	Erkek	228	2.49	.27756			
Sanal Mağdur	Kız	272	1.84	.22340	498	1.876	.596
	Erkek	228	1.80	.23894			

Tablo 4.3.’deki veriler incelendiğinde öğrencilerin sanal aidiyet ölçeği güven alt boyutunda puan ortalamalarının kız öğrenciler için $\bar{x}=3.36$ ve erkek öğrencilerin ise $\bar{x}=3.39$; katkı boyutunda kız öğrenciler için $\bar{x}=3.60$ ve erkek öğrencilerin $\bar{x}=3.66$ paylaşım boyutunda kız öğrenciler için $\bar{x}=3.51$ ve erkek öğrencilerin ise $\bar{x}=3.47$ ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Sanal zorba olma puan ortalamalarının kız öğrenciler için $\bar{x}=2.51$ ve erkek öğrencilerin ise $\bar{x}=2.49$; sanal mağdur puan ortalamalarının kız öğrenciler için $\bar{x}=1.84$ ve erkek öğrencilerin ise $\bar{x}=1.80$ olduğu görülmüştür. Cinsiyete ilişkin puan ortalamalarının anlamlı fark oluşturup oluşturmadığına ilişkin yapılan t testi analizi sonucunda ölçeklerin genelinde ve alt faktörlerde anlamlı fark bulunmamıştır.

4.2.2. Okul Türüne İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sanal aidiyet ve sanal zorbalık mağduriyet düzeylerinin okul türüne ilişkin bulgular Tablo 4.4.’ te gösterilmiştir;

Tablo 4.4. Okul Türüne İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

		Değişken	N	\bar{x}	Ss	Sd	t	p
	Güven	Devlet	222	3.36	.37324	498	-.833	.405
		Özelokul	278	3.39	.36471			
Sanal Aidiyet	Katkı	Devlet	222	3.57	.43675	498	-2.606	.009*
		Özelokul	278	3.67	.44188			
	Paylaşım	Devlet	222	3.46	.46607	498	-1.411	.159
		Özelokul	278	3.52	.53675			
Sanal Zorba		Devlet	222	2.51	.27485	498	.665	.506
		Özelokul	278	2.49	.28544			
Sanal Mağdur		Devlet	222	1.83	.23365	498	.546	.585
		Özelokul	278	1.82	.22952			

*p<.05

Tablo 4.4.'deki veriler incelendiğinde öğrencilerin sanal aidiyet ölçeği güven alt boyutunda puan ortalamalarının devlet okulundaki öğrenciler için $\bar{x}=3.36$ ve özel okullardaki öğrencilerin ise $\bar{x}=3.39$; katkı boyutunda devlet okulu öğrenciler için $\bar{x}=3.57$ ve özel okullardaki öğrenciler için $\bar{x}=3.67$; paylaşım boyutunda devlet okulu öğrencileri için $\bar{x}=3.46$ ve özel okullardaki ise $\bar{x}=3.52$ ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Sanal zorba olma puan ortalamalarının devlet okulu öğrencileri için $\bar{x}=2.51$ ve özel okullardaki öğrencilerin ise $\bar{x}=2.49$; sanal mağdur puan ortalamalarının devlet okulu öğrencileri için $\bar{x}=1.83$ ve özel okullardaki öğrencilerin ise $\bar{x}=1.82$ olduğu görülmüştür. Okul türüne ilişkin puan ortalamalarının anlamlı fark oluşturup oluşturmadığına ilişkin yapılan t testi analizi sonucunda sanal aidiyet alt boyutunda özel okul lehine ($t=2.606$) $p<.05$) anlamlı fark bulunurken diğer alt boyutlarda ve ölçeklerde anlamlı fark bulunmamıştır.

4.2.3. Sınıf Düzeyine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sanal aidiyet ve sanal zorbalık mağduriyet düzeylerinin sınıf düzeyine ilişkin bulgular Tablo 4.5.'te gösterilmiştir;

Tablo 4.5. Sınıf Düzeyine İlişkin İstatistikler

		Değişken	N	\bar{x}	Ss	Sd	t	p
	Güven	10. Sınıf	261	3.36	.35395	498	-1.129	.259
		11.Sınıf	239	3.39	.38337			
Sanal Aidiyet	Katkı	10. Sınıf	261	3.64	.42308	498	.966	.334
		11.Sınıf	239	3.60	.46215			
	Paylaşım	10. Sınıf	261	3.49	.50242	498	-.360	.719
		11.Sınıf	239	3.50	.51309			
Sanal Zorba		10. Sınıf	261	2.50	.27664	498	.075	.941
		11.Sınıf	239	2.50	.28550			
Sanal Mağdur		10. Sınıf	261	1.82	.22814	498	.069	.945
		11.Sınıf	239	1.82	.23497			

Tablo 4.5.'te 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin sanal aidiyet, sanal zorbalık ve sanal mağduriyet düzeylerine ilişkin t-testi sonuçlarına göre 10. sınıf öğrencilerinin güven düzeyine ilişkin ortalaması ($\bar{x}=3.36$), 11. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=3.39$) ile karşılaştırıldığında, t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. 10. sınıf öğrencilerinin sanal katkı ortalaması ($\bar{x}=3.64$), 11. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=3.60$) ile karşılaştırıldığında, t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. 10. sınıf öğrencilerinin paylaşım ortalaması ($\bar{x}=3.49$), 11. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=3.50$) ile karşılaştırıldığında, t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. 10. sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık düzeyi ortalaması ($\bar{x}=2.50$), 11. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=2.50$) ile karşılaştırıldığında, t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. 10. sınıf öğrencilerinin sanal mağduriyet düzeyi ortalaması ($\bar{x}=1.82$), 11. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=1.82$) ile karşılaştırıldığında, t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.2.4. Gelir Düzeyine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sanal aidiyet ve sanal zorbalık mağduriyet düzeylerinin gelir düzeyine ilişkin bulgular Tablo 4.6.'te gösterilmiştir;

Tablo. 4.6. Gelir Düzeyine İlişkin İstatistikler

Ölçek	Boyut	Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalama	f	p			
Sanal Aidiyet	Güven	Gruplar arası	.116	2	.058	.426	.653			
		Gruplar İçi	67.610	497	.136					
		Toplam	67.726	499						
		Gruplar arası	.169	2	.084			.430	.651	
		Gruplar İçi	97.385	497	.196					
		Toplam	97.554	499						
	Paylaşım	Gruplar arası	2.102	2	1.051	4.138	.017*			
		Gruplar İçi	126.219	497	.254					
		Toplam	128.320	499						
		Sanal Zorba Sanal Mağdur	Gruplar arası	.045	2			.022	.283	.754
			Gruplar İçi	39.253	497			.079		
			Toplam	39.298	499					
Gruplar arası	.086		2	.043	.800	.450				
Gruplar İçi	26.587		497	.053						
Toplam	26.673		499							

*p<.05

Tablo 4.6'a göre öğrencilerin aile gelir düzeylerinin sanal aidiyet, sanal zorba ve mağdur olma açısından anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan varyans analizi sonucunda, sanal aidiyet "Paylaşım" boyutunda ($f=4.138<.05$) anlamlı fark bulunmuştur. Ölçeğin diğer alt boyutlarına ilişkin analizde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Sanal aidiyet Paylaşım faktöründe çıkan anlamlılık için Tukey HSD testi uygulanmıştır. PostHoc Analiz sonucunda yüksek gelir ($\bar{x}=3.36$) ile düşük gelir ($\bar{x}=3.51$) ve orta gelir ($\bar{x}= 3.53$) arasında düşük ve orta gelir lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle yüksek gelire sahip olan öğrenciler sanal aidiyet noktasında düşük ve orta gelirliilere göre daha az paylaşım yaptıkları söylenebilir.

4.2.5. Ebeveyn Birliktelik Durumuna İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sanal aidiyet ve sanal zorbalık mağduriyet düzeylerinin ebeveyn birliktelik durumuna ilişkin bulgular Tablo 4.7' te gösterilmiştir;

Tablo. 4.7. Ebeveyn Birliktelik Durumuna İlişkin İstatistikler

		Değişken	N	\bar{x}	Ss	Sd	t	p
	Güven	Birlikte	443	3.36	.36675	498	-2.432	.015*
		Ayrı	57	3.48	.36544			
Sanal Aidiyet	Katkı	Birlikte	443	3.61	.44684	498	-.962	.337
		Ayrı	57	3.68	.40359			
	Paylaşım	Birlikte	443	3.49	.51296	498	-.156	.876
		Ayrı	57	3.50	.46316			
Sanal Zorba		Birlikte	443	2.51	.27788	498	1.245	.214
		Ayrı	57	2.46	.30018			
Sanal Mağdur		Birlikte	443	1.83	.23152	498	.639	.573
		Ayrı	57	1.81	.22986			

* $p<.05$

Tablo 4.7'de ebeveyn birliktelik durumuna göre (birlikte ya da ayrı yaşayan ebeveynler) öğrencilerin sanal aidiyet, sanal zorbalık ve sanal mağduriyet düzeylerini karşılaştıran bağımsız örneklem t-testi sonuçlarını göstermektedir. Birlikte yaşayan ebeveynlerin çocuklarının sanal güven ortalaması ($\bar{x}=3.36$), ayrı yaşayan ebeveynlerin çocuklarının ortalamasından ($\bar{x}=3.48$) daha düşük bulunmuştur. t-testi sonucunda ($t=-2.432$, $p=.015$) p değeri .05'ten küçük olduğundan, bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç, ayrı yaşayan ebeveynlerin çocuklarının sanal güven düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer değişkenler (sanal katkı, paylaşım, zorbalık ve mağduriyet) açısından ebeveyn birliktelik durumu anlamlı bir farklılık

yaratmamaktadır. Bu, ebeveyn birlikteliğinin yalnızca sanal güven üzerinde etkili olabileceğini, diğer alanlarda ise belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde lise öğrencilerin sanal aidiyet ve sanal zorba mağdur olma durumlarından elde edilen bulguların, alan yazında karşılık bulan mevcut araştırmalarla tartışılması, yorumlanması ve tüm bunların ışığında alan yazına katkı sağlamak adına önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Sonuç

5.1.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Sonuçlar

Yapılan araştırmada lise öğrencilerinin sanal aidiyet ve sanal zorba mağdur olma durumların belirlemek amacıyla “Sanal Aidiyet Ölçeği” ve “Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri” uygulanmıştır. Lise öğrencileri arasında sanal aidiyet ve siber zorbalık düzeyini inceleyen bu tez çalışmasında kullanılan ölçekte katılımcıların ortalama puanları dikkate alındığında, anket bulgularına bakıldığında siber zorbalık davranış düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, siber zorbalık için aynı ölçeği kullanan bir çalışmada, siber zorbalık ortalamasının ölçekten alınabilecek minimum değerin biraz üzerinde olduğu görülmektedir (Süslü ve Oktay, 2018). Ancak siber zorbalık tutum ölçeğinin kullanıldığı başka bir çalışmada, ergenlerin yüksek siber zorbalık tutumlarına sahip olduğu bulunmuştur (Türkoğlu, 2013). Azerbaycan’da siber zorbalık bulguları incelendiğinde öğrencilerin sanal ortamlarda güven duyma düzeylerinin ortalama değerinin $\bar{x}=3.37$ olması, öğrencilerin sanal ortamlarda güven hissettiğini göstermektedir. Diğer alt boyut olan öğrencilerin sanal ortamlara katkı sağlama düzeylerinin ortalama değerinin $\bar{x}=3.62$ olması, öğrencilerin aktif olarak sanal topluluklara katkıda bulunduğunu göstermektedir. Sanal Aidiyet ölçeğinin son alt boyutu olan öğrencilerin sanal ortamlarda bilgi ve içerik paylaşma düzeylerinin ortalama değerinin $\bar{x}=3.49$ olması öğrencilerin belirli bir düzeyde sanal paylaşımlarda bulunduğunu göstermektedir. Sanal zorbalık düzeyinin ortalama değerinin $\bar{x}=2.50$ olması öğrencilerin sanal zorbalık yapma eğilimlerinin yüksek olmadığını göstermektedir. Standart sapmanın düşük olmaması, bu konuda öğrenciler arasında büyük bir farklılık olmadığını işaret etmektedir. Sanal mağduriyet düzeylerinin ortalama değerinin $\bar{x}=1,82$ olması ortalamanın üstünde

olmadığının, öğrencilerin sanal ortamlarda mağduriyet yaşama düzeylerinin yüksek olmadığını göstermektedir. Standart sapmanın diğer değişkenlere göre biraz daha yüksek olması, bu konuda öğrenciler arasında farklılıkların olduğunu işaret etmektedir.

Ergenlik döneminde bulunan lise öğrencileri kendilerini, özerk varlıklar olarak görmeye başladıklarından geleceklerine ilişkin düşüncelerini tanımlayabilmeleri beklenir. Bu süreçte ergenlerin sosyal ortamları büyük önem taşımaktadır zira çevresindeki kişiler ve özellikle ebeveynleri ile kurdukları ilişkiler onların farkındalık kapasitesini artıracaktır (Özer ve Özden Yıldırım, 2023).

İnternet kullanıcılarının sanal toplumun mensubu bireyler olduğu düşünüldüğünde, birey, kendini belirgin kılma ve esas gerçek olarak ortaya koyma olanağına sahip olabildiği gibi gizleme ve hep sanal kalma gibi bir imkâna da sahiptir. Sanal ortamın neden olduğu belirsiz, kontrolsüz ve informal ortam, bireylere yeni kimlikler kurgulayıp, bu kimlikleri ile yeni ortamlara girebileceği fikrini vermiştir. Bu durum, gerçekte olmayan veya olanın tersine davranış ve durumlara neden olabilmektedir (Altun, 2008). Sanal ortamların sağladığı etkileşim ve hızlı iletişim olanakları birçok sorunu da beraberinde getirdiği bir gerçektir (Hinduja ve Patchin, 2008). Araştırmalardan elde edilen sonuçlar genel olarak yorumlandığında bireyler sanal ortamlarda yeterince dürüst davranmadıkları, diğer bireylere yeterince güven duymadıkları ancak sanal ortamlarda olumsuz davranışlardan da yeterince kaçındıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bireylerin sanal ortamlarda diğer bireylere yeterince güvenmedikleri söylenebilir (Bostan, 2007).

Araştırmada Sanal güven ile Sanal katkı arasında pozitif bir ilişki görülmektedir. Bu, öğrencilerin sanal ortamlarda daha fazla güven hissettikçe, bu ortamlara daha fazla katkı sağladıklarını göstermektedir ($r=.229$, $p<0.01$). Sanal güven ile Sanal paylaşım arasında da pozitif ilişki görülmektedir. Bu sonuç, sanal ortamda güven duyan katılımcıların daha fazla paylaşım yaptığını ortaya koymaktadır ($r=.282$, $p<0.01$). Sanal katkı ile sanal paylaşım arasında güçlü bir pozitif ilişki gözlemlenmiştir. Katılımcıların, sanal ortamlara katkı

sağladıkça, bu ortamlarda daha fazla paylaşım yaptıkları görülmektedir ($r = .292$, $p < 0.01$). Sanal zorbalık ile Sanal katkı arasında zayıf ve negatif bir ilişki vardır. Bu durum, sanal zorba olan bireylerin, sanal ortamlara katkı sağlama olasılıklarının düşük olduğunu göstermektedir ($r = -.109$, $p < 0.05$). Sanal zorba olma ile Sanal kurban olma arasında pozitif ilişki görülmektedir. Bu, sanal zorbalık yapan bireylerin aynı zamanda sanal ortamda kurban olma olasılıklarının da arttığını göstermektedir ($r = .144$, $p < 0.01$). Araştırmanın geri kalan değişkenleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu bulgular, sanal ortamda güven duygusunun arttıkça, bireylerin daha fazla sanal katkı ve paylaşım sağladığını, ancak sanal zorbalık ve kurban olma durumlarının bu tür olumlu davranışlarla zıt yönde bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Demir, (2012) sanal zorbalığın genel anlamıyla dijital ortamda meydana gelen bir zorbalık türü olduğunu ve diğer zorbalık türlerinde de olduğu gibi güç dengesizliği, teknoloji araçlarına ulaşım ve sahip olma imkanının bulunup bulunmaması ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bütün bunlar bize sanal zorbalığın sadece fiziksel olarak bir ortamda bulunmanın şart olmadığını, zorbalık yapmak için sanal ortamların da tercih edilebilir olduğu hakkında bilgi vermektedir.

5.1.2. Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi, Gelir Düzeyi ve Ebeveyn Birliktelik Durumu Bakımından Sonuçlar

Cinsiyete İlişkin veriler incelendiğinde öğrencilerin sanal aidiyet ölçeği güven alt boyutunda puan ortalamalarının kız öğrenciler için $\bar{x} = 3.36$ ve erkek öğrencilerin ise $\bar{x} = 3.39$; katkı boyutunda kız öğrenciler için $\bar{x} = 3.60$ ve erkek öğrencilerin $\bar{x} = 3.66$ paylaşım boyutunda kız öğrenciler için $\bar{x} = 3.51$ ve erkek öğrencilerin ise $\bar{x} = 3.47$ ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Sanal zorba olma puan ortalamalarının kız öğrenciler için $\bar{x} = 2.51$ ve erkek öğrencilerin ise $\bar{x} = 2.49$; sanal mağdur puan ortalamalarının kız öğrenciler için $\bar{x} = 1.84$ ve erkek öğrencilerin ise $\bar{x} = 1.80$ olduğu görülmüştür. Cinsiyete ilişkin puan ortalamalarının anlamlı fark oluşturup oluşturmadığına ilişkin yapılan t testi analizi sonucunda ölçeklerin genelinde ve alt faktörlerde anlamlı fark bulunmamıştır. Bayar ve Uçanok (2012) ilkököl ve ortaokullarda yaptıkları

araştırma, erkeklerin hem kurban hem de zorba olarak siber zorbalık davranışına daha fazla dahil olduğunu belirlemişlerdir. Bu durum siber zorbalık uygulama modellerinde bazı farklılıkların, erkekler ve kızlar arasındaki iletişim teknolojisi kullanım örüntülerindeki farklılıklardan kaynaklanabileceği olasılığını temellendirmektedir.

Benzer şekilde, diğer araştırmalarda da erkeklerin kızlara göre önemli ölçüde daha yüksek zorbalık puanlarına sahip olduğu bildirilmiştir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Bayhan, 2020; Türkoğlu, 2013; Süslü ve Oktay, 2018;). Ancak literatürde bu tez bulgularının tam tersi sonuçlar ortaya koyan bazı çalışmalar da mevcuttur. Çiftçi (2018) 9-12. sınıflarda öğrenim gören 256 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada, erkek ve kız öğrenciler arasında siber zorbalık eğilimleri açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır. Ancak aynı çalışmada tanımlayıcı istatistikleri, siber zorbalığın kızlarda erkeklere göre biraz daha fazla olduğunu ortaya koyuyor. Benzer bir araştırmada, erkeklerin siber zorbalığa karışma olasılığının kızlardan iki kat daha fazla olduğu bildirilmiş, ancak sonuçlar anlamlı bulunmamıştır (Li, 2006).

Korkmaz (2016) tarafından yapılan bir çalışmada lise öğrencileri arasında siber zorbalık davranışının cinsiyete göre farklılık göstermediği ortaya konmuştur. Bir çalışmada erkeklerin öğrendiği ve bildiği rol modelleri ve sosyalleşme kalıpları ve sosyalleşme sürecinde daha baskın, aktif ve savaşçı yetiştirilmeleri nedeniyle bu durumun siber zorbalık davranışını da etkileyebileceği vurgulanmıştır (Bayhan, 2020).

Okul Türüne İlişkin veriler incelendiğinde öğrencilerin sanal aidiyet ölçeği güven alt boyutunda puan ortalamalarının devlet okulundaki öğrenciler için $\bar{x}=3.36$ ve özel okullardaki öğrencilerin ise $\bar{x}=3.39$; katkı boyutunda devlet okulu öğrenciler için $\bar{x}=3.57$ ve özel okullardaki öğrenciler için $\bar{x}=3.67$; paylaşım boyutunda devlet okulu öğrencileri için $\bar{x}=3.46$ ve özel okullardaki ise $\bar{x}=3.52$ ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Sanal zorba olma puan ortalamalarının devlet okulu öğrencileri için $\bar{x}=2.51$ ve özel okullardaki öğrencilerin ise $\bar{x}=2.49$; sanal mağdur puan ortalamalarının devlet okulu öğrencileri için $\bar{x}=1.83$ ve özel okullardaki öğrencilerin ise $\bar{x}=1.82$ olduğu

görülmüştür. Cinsiyete ilişkin puan ortalamalarının anlamlı fark oluşturup oluşturmadığına ilişkin yapılan t testi analizi sonucunda sanal aidiyet alt boyutunda özel okul lehine ($t=2.606$) $p<.05$) anlamlı farklılıklar bulunmasına rağmen diğer alt boyutlar veya ölçekler için anlamlı farklılıklar bulunamamıştır.

Benzer şekilde lise öğrencileriyle yapılan literatür çalışmalarında, lise öğrencileri arasında siber zorbalık düzeyinin okul türüne göre değişmediği belirlenmiştir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Türkoğlu, 2013; Süslü ve Oktay, 2018). Ancak literatürdeki bazı çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Okul türüne göre farklılıkların incelendiği bir tez çalışmasında, Afyonkarahisar'ın ilçesindeki sağlık meslek liselerindeki öğrencilerin diğer liselerdeki öğrencilere göre daha fazla zorbalığa maruz kalma olasılıklarının olduğu görülmüştür (Baykal, 2016).

Sınıf Düzeyine İlişkin Bulgularda 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin sanal aidiyet, sanal zorbalık ve sanal mağduriyet düzeylerine ilişkin istatistiksel karşılaştırmalar incelenmektedir. İstatistiksel karşılaştırmalar, iki grup arasındaki ortalama farklılıkların anlamlı olup olmadığını test eden bağımsız örneklem t-testi ile yapılmıştır. 10. sınıf öğrencilerinin güven düzeyine ilişkin ortalaması ($\bar{x}=3.36$), 11. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=3.39$) ile karşılaştırıldığında, t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. 10. sınıf öğrencilerinin sanal katkı ortalaması ($\bar{x}=3.64$), 11. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=3.60$) ile karşılaştırıldığında, t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. 10. sınıf öğrencilerinin paylaşım ortalaması ($\bar{x}=3.49$), 11. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=3.50$) ile karşılaştırıldığında, t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. 10. sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık düzeyi ortalaması ($\bar{x}=2.50$), 11. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=2.50$) ile karşılaştırıldığında, t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. 10. sınıf öğrencilerinin sanal mağduriyet düzeyi ortalaması ($\bar{x}=1.82$), 11. sınıf öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=1.82$) ile karşılaştırıldığında, t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çiftçi (2018) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin yaş grubuna göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Özdemir ve Akar (2011) tarafından lise öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada, siber zorbalık statüsünde sınıf düzeyi ve ıssaş değişkenlerinin

anlamli bir fark yaratmadığı görülmüştür. Baykal (2016) tarafından yapılan tez çalışmasında ise lise öğrencileri arasında siber zorbalık düzeyinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Korkmaz (2016) tarafından yapılan çalışmada ise lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarının sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin aile gelir düzeylerinin sanal aidiyet, sanal zorba ve mağdur olma açısından anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan varyans analizi sonucunda, sanal aidiyet “Paylaşım” boyutunda ($f=4.138<.05$) anlamlı fark bulunmuştur. Ölçeğin diğer alt boyutlarına ilişkin analizde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Sanal aidiyet Paylaşım faktöründe çıkan anlamlılık için Tukey HSD testi uygulanmıştır. PostHoc Analiz sonucunda yüksek gelir ($\bar{x}=3.36$) ile düşük gelir ($\bar{x}=3.51$) ve orta gelir ($\bar{x}=3.53$) arasında düşük ve orta gelir lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle yüksek gelire sahip olan öğrenciler sanal aidiyet noktasında düşük ve orta gelirlilere göre daha az paylaşım yaptıkları söylenebilir. Benzer şekilde Erdur-Baker ve Kavşut (2007) 228 lise öğrencisi üzerinde yürüttükleri çalışmada, ebeveyn ekonomik durumunun lise öğrencileri arasında zorbalık davranışıyla istatistiksel olarak ilişkili olmadığı belirtilmiştir. Bu tezde elde edilen sonuçları destekler nitelikte bazı araştırmalarda gelir düzeyi ile siber zorbalık olaylarına katılım arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (Korkmaz, 2016). Ancak başka sonuçlar da elde edilmiştir. Ancak farklı sonuçlara da ulaşmak mümkündür. Türkoğlu (2013) tez çalışmasında, aile gelir düzeyi diğer gruplara göre nispeten yüksek olan lise öğrencilerinin siber zorbalığa daha yatkın olduğunu belirtmiştir.

Ebeveyn birliktelik durumuna göre (birlikte ya da ayrı yaşayan ebeveynler) öğrencilerin sanal aidiyet, sanal zorbalık ve sanal mağduriyet düzeylerini karşılaştıran bağımsız örneklem t-testi sonuçlarını göstermektedir. Birlikte yaşayan ebeveynlerin çocuklarının sanal güven ortalaması ($\bar{x}=3.36$), ayrı yaşayan ebeveynlerin çocuklarının ortalamasından ($\bar{x}=3.48$) daha düşük bulunmuştur. t-testi sonucunda ($t=-2.432$, $p=.015$) p değeri .05'ten küçük olduğundan, bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç, ayrı yaşayan ebeveynlerin çocuklarının sanal güven düzeylerinin daha yüksek olduğunu

göstermektedir. Diğer değişkenler (sanal katkı, paylaşım, zorbalık ve mağduriyet) açısından ebeveyn birliktelik durumu anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Bu, ebeveyn birlikteliğinin yalnızca sanal güven üzerinde etkili olabileceğini, diğer alanlarda ise belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir. Baykal (2016) tarafından yapılan tez çalışmasında 669 lise öğrencisinin siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin ebeveyn durumlarına göre değişmediği belirlenmiştir. Başka bir çalışmada öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin ebeveyn birliği durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bildirilmiştir (Erbiçer, 2019). Ancak bu bulgunun aksine, literatürde yer alan bir çalışmada ayrılmış veya ilgisiz ebeveynlere sahip ailelerden gelen öğrencilerin daha yüksek düzeyde siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşadığı gözlemlenmiştir (Bayhan, 2020).

5.2. Öneriler

Bu bölümde, gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen bulgular ışığında gelecekte yapılacak çalışma ve uygulamalara ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Öneriler şu şekildedir;

1. Sanal zorbalığın ve mağduriyetin önlenmesi için okullarda farkındalık programları ve eğitim seminerleri düzenlenebilir.

2. Ebeveynlerin, çocuklarının internet kullanımı ve sanal ortamda karşılaşılabilecekleri riskler konusunda bilinçlendirilmesi önemlidir. Ailelerin sanal zorbalık ve mağduriyete ilişkin farkındalıkları araştırılabilir.

3. Araştırma daha geniş çaplı yapılarak, risk grupları tespit edilerek bu gruplara yönelik sanal zorbalık ve mağduriyeti önleyici çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

Acar, T. (2009). *Dokuzuncu sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı ve psikolojik belirtiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ağaya, A. ve Tan, S. (2023). Özel yetenek merkezlerinin karşılaştırılması incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 24(3), 435-453. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.1149390>

Ahmad, R., & Bujang, S. (2022). Issues and challenges in the practice of performance appraisal activities in the 21st century. *International Journal of Education and Research*, 1(4), 1-8.

Akın, A. (2019). The relationships between Internet addiction, subjective vitality, and subjective happiness. *Cyberpsychology, Behaviour, and Social Networking*, 15(8), 404-410.

Akkaya, M. (2021). *Meslek liselerine devam eden öğrencilerin akran zorbalığı ve sosyal becerileri arasındaki ilişki: Konya örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. KTO Karatay Üniversitesi, Konya.

Alkan, N. (2016). Psychological sense of university membership: An adaptation study of the PSSM scale for Turkish university students. *The Journal of Psychology*, 150(4), 431-449.

Alper İlhan, S. (2008). *İlköğretimde zorbalık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Altun, M.B. (2008). *Siber gerçeklikte kültür ve iletişim sorunları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Anant, S. S. (1967). Belongingness and mental health: Some research findings. *Acta Psychologica*, 26, 391-396

Arslan, G., ve Duru, E. (2017). Initial development and validation of the School Belongingness Scale. *Child Indicators Research*, 10, 1043-1058.

Ayas, T., & Horzum, M. B. (2013). İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(39).

Ayas, T., & Pişkin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568.

Ayas, T., Aydın, F. ve Horzum, M., B. (2015). Sanal zorbalık farkındalık ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(2), 38-51.

Avcı, M. (2019). *Lise öğrencilerinin olumsuz değerlendirilme korkusu düzeyleri öznal iyi oluş düzeyleri ile sanal zorbalık düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul

Baumeister, R. F. ve Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.

Baumeister, R. F., & Tice, D. M. (1990). Point-counterpoints: Anxiety and social exclusion. *Journal of social and clinical Psychology*, 9(2), 165-195.

Bayar, Y. ve Uçanok, Z. (2012). Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: Genellenmiş akran algısının aracı rolü. *Turkish Journal of Psychology/Türk Psikoloji Dergisi*, 27(70).

Bayhan, V. (2020). Z kuşağı lise gençlerinde sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri. *İlahiyat Akademi*, (12), 117-144.

Baykal, F. (2016). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin ailedeki koruyucu etmenlerle ilişkisi: Afyonkarahisar ili örneği*. Yayınlanmamış Tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Bayram, S.E. (2022). *Sanal aidiyet ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun

Bezirgan, M. (2014). *Destinasyon imajı, algılanan değer, aidiyet ve davranışsal niyetler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi: Bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Bjereld, Y., Augustine, L., & Thornberg, R. (2020). Measuring the prevalence of peer bullying victimization: Review of studies from Sweden during 1993–2017. *Children and Youth Services Review*, 119, <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105528>

Blanchard, A. L., & Markus, M. L. (2004). The experienced "sense" of a virtual community: Characteristics and processes. *ACM Sigmis Database: the database for advances in information systems*, 35(1), 64-79. <https://doi.org/10.1145/968464.968470>

Block, P. (2018). *Community: The structure of belonging*. Berrett-Koehler Publishers.

Brocato, E. D. (2006). *Place attachment: An investigation of environments and outcomes in a service context*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Texas University.

Boeree, C. G. (2006). Abraham Maslow. *Personality theories*, 2, 1-11.

Bostan, B. (2007). *Sanal gerçeklikte etkileşim*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Bozdağ Tulum, A. ve Kaya Y. (2023). Sanal sosyal ağ aidiyeti ve dijital yerli gençlik. *Sosyolojik Düşün*, 8(2), 165-191.

Bulgurcu, S. (2011). *İstanbul ilinde bir ilköğretim okulunda 6–8. sınıflarda akran zorbalığı sıklığının araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aile Sağlığı ABD, İstanbul.

Burnukara, P. & Uçanok, Z. (2012). İlk ve orta ergenlikte akran zorbalığı: Gerçekleştiği yerler ve baş etme yolları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 15(29), 68-82.

Carney, A.G. & Merrell, K. W. (2001). Bullying in schools: Perspectives on understanding and preventing an international problem. *School Psychology International*, 22, 364-382.

Cisco. (2013). *Annual Report 2013*. https://www.cisco.com/c/dam/en_us/about/ac49/ac20/ac19/ar2013/docs/2013_Annual_Report.pdf

Chisholm, J. F. (2006). Cyberspace violence against girls and adolescent females. *Annals New York Academy of Sciences*, 1087, 74-89. <http://dx.doi.org/10.1196/annals.1385.022> PMID:17189499

Coleman, J.C. (2010). *The nature of adolescence* (4th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203805633>

Coloroso, B. (2003). *The bully, the bullied, and the bystander: from preschool to high school*. Harper Collns Publishing

Crozier, W. R., & Skliopidou, E. (2002). Adult recollection of name-calling at school. *Educational Psychology*, 22, 113-124.

Çakır, H. ve Topçu, H. (2006). Bir iletişim dili olarak internet. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 71-96.

Çelik, A., Çelen, F. K., & Seferoğlu, S. S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık ve sanal mağduriyet durumlarının incelenmesi. *XVII. Akademik Bilişim Konferansı (AB15)*, 4(6).

Doğan Çevirgen, B. (2018). *Geleneksel akran zorbalığı, sanal zorbalık ve ebeveyn izlemesinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü üniversitesi, Malatya.

Çiftçi, H. (2018). Siber zorbalık davranışları ve siber mağduriyet düzeylerinin karşılaştırılması. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 887- 897.

Dalmaç-Polat, Z., & Bayraktar, S. (2016). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 5(1), 115-132.

Davis, K. (2012). Friendship 2.0: Adolescents' experiences of belonging and self-disclosure online. *Journal of adolescence*, 35(6), 1527-1536.

Dehue, F., Bollman, C., & Vollink, T. (2008). Cyberbullying: youngsters' experience and parental perception. *Cyberpsychology and Behavior*, 11, 217-223

Delanty, G. (2001). The university in the knowledge society. *Organization*, 8(2), 149-153.

Demir, A. (2012). *Akran zorbalığına karışan ve karışmayan ilköğretim öğrencilerinin utanç ve suçluluk duygularının ve adil dünya inançlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demir, Ö. ve Seferoğlu, S. S. (2016). Bilgi okuryazarlığı, internet bağımlılığı, sanal aylıklık ve çeşitli diğer değişkenlerin sanal zorbalık ile ilişkisinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 3(1), 1-26.

Demir, S., Özmantar, M. F., Bingölbali, E. ve Bozkurt, A. (2011). Sınıf öğretmenlerinin teknoloji kullanımlarının irdelenmesi. 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium, 22-24 September 2011 Fırat University, Elazığ- Turkey.

Dent, M. (2016). Building children's resilience: One building block at a time: Essential tips for parents of children birth-12. *Pennington Publications*.

Donnelly, H. K., Han, Y., Song, J., & Song, T. M. (2019). Application of social big data to identify trends of school bullying forms in South Korea. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(14), 2596. <https://doi.org/10.3390/ijerph16142596>

Durkheim, E. (1973). *Forms of the religious life. Durkheim, on Morality and Society*. Chicago: University of Chicago Press.(Orig. pub. 1912.), 269-97.

Eccles, J and Roeser, R (2003). Schools as developmental contexts. In Adams, G and Berzonsky, M (Eds) *Blackwell handbook of adolescence*. Blackwell Publishing. Oxford.

Ekinci, O., ve Kayapalı Yıldırım, S. (2020). *Siber Zorbalık*, (1.Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.

Ekşisu, M. (2014). The relationship between bullying, family functions and perceived social support among high school students. *Social and Behavioral Sciences*, 492-496.

Elciyar K. ve Küçük M. Sosyal ağ kullanımı: Sosyal kazanımlar, kendini gerçekleştirme ve aidiyet. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 198-210

Elitaş, T. ve Keskin, S. (2014). Sanal aidiyet bağlamında zihinsel diaspora: Facebook örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, (7), 161–186.

Erbüçer, E. S. (2019). Siber zorbalık ve siber mağduriyetin sosyal uyuma ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-24.

Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). A new face of peer bullying: Cyber bullying. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.

Erdur-Baker, Kavşut, F. (2010). The revised cyberbullying inventory (RCBI): Validity and reliability studies. *Procedia and Social Behavioral Sciences*, 5, 660-664.

Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. New York: W.W. Norton, 1968.ham: Society for Research into Higher Education and Open University Press.

Ersanlı, K. ve Koçyiğit, M. (2013). Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. *Turkish Studies*, 8(12), 751–764.

Facer, K. L. (2011). *Learning Futures: Education, Technology and Social Change*. Routledge. <http://www.amazon.co.uk/Learning-Futures-Education-Technology-Social/dp/0415581435>

Feijóo, S., O'Higgins Norman, J., Foody, M., Pichel, R., Braña, T., Varela, J., & Rial, A. (2021). Sex differences in adolescent bullying behaviours. *Psychosocial Intervention*, 30(2), 95-100.

Fisher, E. (2010). *Media and new capitalism in the digital age: The spirit of networks* (Vol. 3). New York: Palgrave Macmillan.

Furman, W., & Robbins, P. (1985). What's the point? Issues in the selection of treatment objectives. Children's peer relations: *Issues in assessment and intervention*, 41-54.

Garton, L., Haythornthwaite, C., Wellman, B. (1997). "Studying Online Social Networks", *Journal Of Computer-Mediated Communication*, 3(1)

Gonzales, L., & Vodicka, D. (2010). Top ten internet resources for educators. *Leadership*, 39(3), 8-37.

Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life* (p. 17-25). From the *Presentation of Self in Everyday Life*. New York: The Overlook Press.

Goossens, L and Marcoen, A (1999) Relationships during adolescence: constructive versus negative themes and relational dissatisfaction. *Journal of Adolescence*. 22, 65–79.

Göçener, D. (2010). *Üniversite öğrencilerinin güvenli bağlanma düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.

Göregenli, M. (2010), *Çevre Psikolojisi: İnsan mekân ilişkileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Grant, N. (2008, March). On the usage of social networking software technologies in distance learning education. In *Society for information technology & teacher education international conference* (pp. 3755-3759). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).

Grieve, R., Indian, M., Witteveen, K., Tolan, G. A., & Marrington, J. (2013). Face-to-face or Facebook: Can social connectedness be derived online?. *Computers in human behavior*, 29(3), 604-609.

Gülbahar, Y., Kalelioğlu, F., & Madran, O. (2010). Sosyal ağların eğitim amaçlı kullanımı. *XV. Türkiye’de İnternet Konferansı*, 10, 30-37.

Günay, B. (2022). *Ergenlerin çocukluk çağı ruhsal travmaları ve algıladıkları anne ve baba tutumları ile benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Gürsakal, N. (2009). *Sosyal Ağ Analizi: Pajek, Ucinet ve Gmine Uygulamalı*. Bursa: Dora Basım Yayın Bilgisayar Kitapları Dizisi.

Hall, K. (2014). Create a Sense of Belonging. *Psychology Today*. Retrieved from <https://www.psychologytoday.com/us/blog/pieces-mind/201403/create-sense-belonging>

Hill, L. H. (2006). Sense of belonging as connectedness, American Indian worldview, and mental health. *Archives Of Psychiatric Nursing*, 20(5), 210–216

Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 1- 29.

Horan, D. P. (2010). Striving toward authenticity: Merton’s “True Self” and the millennial generation’s search for identity. *Merton Annual* (23), 80-89.

Ito, M., Baumer, S., Bittanti, M., Boyd, D., Cody, R., Herr-Stephenson, B., Et Al. (2009). *Hanging out, messing around, and geeking out: Kids living and learning with new media*, Cambridge: The Mit Press.

İnce P. (2014). *Lise Öğrencilerinin sanal davranışları ile psikolojik durumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, Algı, İletişim*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınevi.

İşsever, G. (2020). *Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ile aile aidiyet duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

James, T. L., Lowry, P. B., Wallace, L., & Warkentin, M. (2017). The effect of belongingness on obsessive-compulsive disorder in the use of online social networks. *Journal of Management Information Systems*, 34(2), 560-596.

Kabil, M.(2010). *Sınıflardaki öğrenci sayılarının, zorbalık üzerine etkileri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Kafalı, M. S. (2021). *Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Biruni Üniversitesi, İstanbul.

Karaduman, S. (2010). Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 5(17), 2886-2899.

Karataş, H., (2011). *İlköğretim okullarında zorbalığa yönelik geliştirilen programın etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi. (8.Basım)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karakuş, P. (2014). *Farklı kimlik gruplarında yer kimliği, yerin anlamları ve kültürlenme süreçleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kavuk, M., & Keser, H. (2015). İlköğretim okullarında siber zorbalık.[Cyberbullying at primary schools]. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 520-535.

Kepenekçi, Y., ve Çınkır, Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.

Kerr, M, Stattin, H and Engels, R. (2008) *What can parents do? New insights into the role of parents in adolescent problem behavior*. Wiley: Chichester.

Kjaerstad, I. (2014). *Generation or generation me? Identity development with the millennials*. Yayınlanmamış doktora tezi, Faculty Of Society & Design, Bond University. Accessed May 18, 2019

Kloep, M. (1999). Love is all you need? Focussing on adolescents' life concerns from an ecological perspective. *Journal of Adolescence*. 22. 49–64.

Krzyzanowski, M., & Wodak, R. (2008). *Multiple identities, migration and belonging: Voices of migrants, identity trouble*, (Ed: C.R. Caldas Coulthard ve R. Ledema), London: Palgrave Macmillan

Kocaşahan, N. (2012). *Lise ve üniversite öğrencilerinde akran zorbalığı ve sanal zorbalık*. Yayınlanmış Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Kopecký, K., Szotkowski, R., & Krejčí, V. (2012). The risks of Internet communication 3. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 1348-1357.

Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 1(2), 620-639.

Kowalski, R. M.,& Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of adolescent health*, 41(6), 22-30.

Kroger, J. (1985). Relationships during adolescence: A cross-national comparison of New Zealand and United States teenagers. *Journal of Youth and Adolescence*. 8. 47–56.

Kula, S. ve Bekir, Ç. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(12), 191–210.

Levett-Jones, T., Lathlean, J., Maguire, J. & Mcmillan, M., (2007). Belongingness: A Critique Of The Concept And Implications For Nursing Education. *Nurse Education Today*, Elsevier Ltd., 27, 210- 218.

Li, Q. (2006). Bullying, school violence and more: A research model. *International Electronic Journal for Leadership in Learning*, 12 (19).

Lynn Hawkins, D., Pepler, D. J., & Craig, W. M. (2001). Naturalistic observations of peer interventions in bullying. *Social development*, 10(4), 512-527.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological review*, 50(4), 370.

Maslow, A. H. (1954). The instinctoid nature of basic needs. *Journal of personality*.

McWhirter, J. J., McWhirter, B. T., McWhirter, E. H. & McWhirter, R. J. (2004). *At risk youth*. A comprehensive response. Third Edition. Thomson Brooks/Cole.

McConnell, A. (2013). Belongingness: Essential Bridges that Support the Self. *Psychology Today*: Recent research is establishing the critical nature of social belongingness. *Psychology Today*. Retrieved from: <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/the-social-self/201308/belongingness-essential-bridges-support-the-self>.

Meyer, J. P. ve Allen, N. J. (1991). A three-component conceptualization of organizational commitment. *Human Resource Management Review*, 1(1), 61–89.

Milligan, M. J. (1998). Interactional Past And Potential: The social construction of place attachment. *Symbolic Interaction*, 21(1), 1-33.

Monks, C. P., Palermi, A., Ortega, R., & Costabile, A. (2011). A cross-national comparison of aggressors, victims and defenders in preschools in England, Spain and Italy. *The Spanish Journal of Psychology*, 14(1), 133-144.

Murray, C. (2008). Schools and social networking: Fear or education. *Synergy Perspectives: Local*, 6(1), 8-12.

Myers, D., Wolfer, T. A. ve Hogan, M. L. (2017). Health promotion and risk reduction in congregations. *Oxford University Press*.

Nansel, T., Overpeck, M., Pilla, R., Ruan, W., Simons-Morton, B. & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association*, 285, 2094–2100.

Narmanlioğlu, H. (2016). *Yurttaş'tan Nettaş'a dijital kavramlar, olanaklar, deneyimler*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Newswire. (2015). Top 10 millennial identity factors revealed. Newswire, December 2. Accessed On February 16, 2016 www.newswire.com

Nichols, S. L. (2008). An exploration of students' belongingness beliefs in one middle school. *The Journal of Experimental Education*, 76(2), 145–169. doi:10.3200/JEXE.76.2.145-169

Nickerson, A. B., Jenkins, L. N., Bellavia, G. M., Manges, M. E., Livingston, J. A., & Feeley, T. H. (2022). The role of personal and perceived peer norms in bullying and sexual harassment perpetration. *School Psychology*, 37(3), 236 <https://doi.org/10.1037/spq0000498>

Olweus, D. (1995). Bullying or peer abuse at school: Facts and intervention. *Current directions in psychological science*, 4(6), 196-200.

Olweus, D. (2003). A profile of bullying. *Educational Leadership Association for Supervision and Curriculum Development*, 60, 12-17.

Outsight Network. (2015). Engaging Millennials in Ministry, Mequon, WI: *Outsight Network*

Özdemir, M., & Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4), 605-626.

Özer, R., & Özden Yıldırım, M. S. (2023). Ergenlik döneminde algılanan ebeveyn kabul reddi, duygu dışavurum ve psikolojik sağlık arasındaki ilişki. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 372-386.

Özkalp, E. (1993). *Sosyolojiye Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Özmen, F., Aküzüm, C., Sünkür, M. ve Baysal, N.(2011). Sosyal ağ sitelerinin eğitsel ortamlardaki işlevselliği, pp.42-47, *6th International Advanced Technologies Symposium (IATS'11)*, 16-18 May 2011, Elazığ, Türkiye

Öztabak, M. Ü. (2018). Problemlili internet kullanımı olan ergenlerin internet kullanımına ilişkin duygu ve görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Society Researches*, 8(15), 1024-1055. <https://doi.org/10.26466/opus.419667>

Patrick, L. (2020). 6 ways connections create a sense of belonging anywhere with 50 any workplace. *Entrepreneur*.

Peker, A. (2012). Investigation of effect of human values-oriented psycho-training programme on problematic internet use and cyber bullying. *Socialism and Democracy*, 28(1), 70-89.

Peled, E., & Muzicant, A. (2008). The Meaning Of Home for runaway girls. *Journal Of Community Psychology*, 36 (4), 434–451.

Peluchette, J., Karl, K. ‘Examining Students’ Intended image on facebook: “What were they thinking?”, *Journal of Education for Business*, 1(85), 30–37.

Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531–562.

Rigby, K., & Johnson, B. (2005). Student bystanders in Australian schools. *Pastoral Care in Education*, 23(2), 10-16.

Ryzin, M. J. V., Gravely, E. A. A., & Roseth, C. R. (2009). Autonomy, belongingness, and engagement in school as contributors to adolescent psychological well-being., *Journal Of Youth Adolescence*, 38, 1–12

Quinn, S., & Oldmeadow, J. A. (2013). Is the I generation a ‘we’ generation? Social networking use among 9-to 13-year-olds and belonging. *British Journal of Developmental Psychology*, 31(1), 136-142.

Sabramani, V., Idris, I. B., Ismail, H., Nadarajaw, T., Zakaria, E., & Kamaluddin, M. R. (2021). Bullying and its associated individual, peer, family and school factors: Evidence from Malaysian National Secondary School Students. *International journal of environmental research and public health*, 18(13), 7208.

Sandler, E.P. (2018). Why belonging is a key to suicide prevention i psychology Today. Psychology Today. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/promoting-hope-preventing-suicide/201809/why-belonging-is-key-suicide-prevention>

Sarak, Ö. 2012. *Lise öğrencilerinde siber zorbalık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Sarı, M. (2013). Lise öğrencilerinde okula aidiyet duygusu. *Anadolu University Journal of Social Sciences/Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1).

Schlesinger, P. (1994). *Medya, devlet ve ulus* (Çev. M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Seidman, G. (2013). "Self-Presentation and belonging on facebook: How personality influences social media use and motivations. *Personality And Individual Differences*, 54(3), 402-407

Servaes, J., & Lie, R. (2018). Yerelleşme aracılığıyla medyanın küreselleşmesi, iletişim ve modernleşme. İstanbul: Büyük Kitaplar Yayıncılık.

Shifron, R. (2010). Adler's need to belong as the key for mental health. *Journal of Individual Psychology*, 66(1), 10-29.

Sideridis, G., & Alghamdi, M. H. (2023). Bullying in middle school: Evidence for a multidimensional structure and measurement invariance across gender. *Children*, 10(5), 873.

Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian journal of psychology*, 49(2), 147-154.

Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 29(3), 239-268.

Sourander, A., Jensen, P., Ronning, J., Niemela, S., Helenius, H., Sillamaki, L., .. . Almqvist, F. (2012). What is the early adulthood outcome of boys who bully or are bullied in childhood? The Finnish "from a boy to a man" study. *Pediatrics*, 120, 397-404.

Sourander, A., Klomek, A. B., Kumpulainen, K., Puustjarvi, A., Eloheimo, H., Ristkari, T., Ronning, J. (2011). Bullying at age eight and criminality in adulthood: Findings from Finnish nationwide 1981 birth cohort study. *Social Psychiatry*, 46, 1211-1219.

Storch, N. (2005). Collaborative writing: Product, process, and students' reflections. *Journal of second language writing*, 14(3), 153-173.

Süslü, D. P., & Oktay, A. (2018). Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetle ilişkili bazı değişkenlerin incelenmesi. *Elementary Education Online*, 17(4).

Şahin, M. ve Akbaba, S. (2017). *Okulda ve sanal ortamda zorbalık ve empati*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.), Boston: Allyn and Bacon.

Tanrikulu, I., & Campbell, M. (2015). Correlates of traditional bullying and cyberbullying perpetration among Australian students. *Children and Youth Services Review*, 55, 138- 146.

Taylor, C. (1996). *Çokkültürcülük*, (Haz. A. Gutman), İstanbul: YKY.

Thorne, S. L. & Black, R. W. (2011). Identity and interaction in internet-mediated contexts, In C. Higgins (Ed.), *Identity formation in globalizing contexts* (Pp. 257-278). New York: Mouton De Gruyter.

Totan, T. (2007). Okulda zorbalığı önlemede eğitimciler ve ebeveynlere öneriler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2).

Trach, J., Hymel, S., Waterhouse, T., & Neale, K. (2010). Bystander responses to school bullying: A cross-sectional investigation of grade and sex differences. *Canadian Journal of School Psychology*, 25(1), 114-130

Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

UNICEF, (Şubat 2019). “Dünyada gençlerin %70’inin maruz kaldığı online zorbalık ve tacizin önlenmesi için”, <https://www.unicefturk.org/yazi/guvenliinternetgunu>

Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2012). Okul Öncesi Dönemde Akran Zorbalığı. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 5(4), 468-483.

van Dijck, J. ve Poell, T. (2013). Under standing social media logic. *Media and Communication*, 1(1), 2–14. <https://papers.ssrn.com/abstract=2309065> adresinden erişildi.

Vandebosch, H., & Cleemput, K. V. (2007). Television viewing and obesity among pre-school children: The role of parents.

Vural, M. (2023) *Ergenlerde algılanan anne baba tutumları, akran zorbalığı gösterme ve maruz kalma ile yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara.

Walters, G. D. (2020). School-age bullying victimization and perpetration: A meta-analysis of prospective studies and research. *Trauma, Violence, & Abuse*, 1-11. <https://doi.org/10.1177/1524838020906513>

Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45(4), 368-375.

Wiersum, N. (2015).” What about millennials?” The Sharing Tower, February 23. Last Accessed On February 16, 2016 (Www.Thesharingtower.Com).

Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Research press.

Williams K.R., & Guerra N.G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *J Adolesc Health*, 41, 14-21.

Wolak, J., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2002). Close online relationships in a national sample of adolescents. *ADOLESCENCE-SAN DIEGO-*, 37, 441-456.

Woods, S. & Wolke, D. (2004). Direct and relational bullying among primary school children and academic achievement. *Journal of School Psychology*, 42, 135-155.

Yaldıran A. (2019) *Lise öğrencilerinde siber zorbalığa maruz kalma ve okula bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi: Bolu İli örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaktüs Yayınları.

Yavanoğlu, U., Sağıroğlu, Ő. ve olak, İ. (2012). Sosyal ağlarda bilgi güvenliği tehditleri ve alınması gereken önlemler. *Politeknik Dergisi*, 15(1), 15-27.

Yenilmez, Y. ve Seferoğlu, S. S. (2013). Sanal zorbalık ve oğretmenlerin farkındalık durumlarına bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 420-432.

Yıldırım, N. ve Varol, A. (2013). Sosyal ağlarda güvenlik: Bitlis Eren ve Fırat Üniversitelerinde gerçekleştirilen bir alan alıőması. *Türkiye Bilişim Vakfı Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği Dergisi*, 6(1).

Yıldız, M. A. (2013). Genel aidiyet ölçeği'nin ergenler için Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik alıőmaları. İstanbul 2013 Dünya Psikolojik Danıőma ve Rehberlik Kongresi, (s. 256-258). İstanbul-Boğaziçi Üniversitesi.

Yiğit, Y., & Koca, H. K. (2019). Din oğretiminde kültürel aidiyet ve sorumluluk bilinci kazanma amacına erişim düzeyi ölçeği: Geçerlik güvenilirlik alıőması. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (14), 112-127.

Yiğit, M. F. ve Seferoğlu, S.S. (2017). Siber zorbalıkla ilişkili faktörler ve olası çözüm önerileri üzerine bir inceleme. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(2), 13-49.

Zencirkıran, M. (2017). *Davranış Bilimleri* (2. bs.). Bursa: Dora Basım Yayın

Zhao, L., Lu, Y., Wang, B., Chau, P. Y. K. ve Zhang, L. (2012). Cultivating the sense of belonging and motivating user participation in virtual communities: A social capital perspective. *International Journal of Information Management*, 32(6), 574–588.

Zhao, R., & Yao, X. (2022). The relationship between bullying victimization and suicidal ideation among Chinese adolescents: The role of depressive symptoms and gender differences. *Journal of school violence*, 21(1), 60-80. <https://doi.org/10.1080/15388220.2021.198532>

EKLER

EK 1. Etik Kurul Kararı

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
26.01.2024	1	2024-78

KARAR NO: Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Fatima ABDULLAYEVA'nın Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK danışmanlığında "Lise Öğrencilerinin Sanal Aidiyet, Sanal Zorbalık ve Mağduriyetlerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Azerbaycan Örneği)" isimli yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasını içeren 14777 sayılı dilekçesi okunarak görüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Fatima ABDULLAYEVA'nın Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK danışmanlığında "Lise Öğrencilerinin Sanal Aidiyet, Sanal Zorbalık ve Mağduriyetlerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Azerbaycan Örneği)" isimli yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

EK 2. Sanal Aidiyet Ölçeği

Bana Uygun Değil 1 2 3 4 5 6 7 Bana Uygun
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

- 1) Takip ettiğim içerik üreticisinin diğer takipçilerine güvenirim.
- 2) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalında/grubunda kendimi güvende hissederim.
- 3) Takip ettiğim içerik üreticisi ve takipçilerini ailem gibi görüyorum.
- 4) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalındaki/grubundaki insanlar bana hayatımdaki diğer insanlardan daha yakındır.
- 5) Takip ettiğim içerik üreticisi ve takipçilerinin ihtiyaç duyduğumda yanımda olacaklarını biliyorum.
- 6) İçerik üreticisinin diğer takipçileri tarafından dostça karşılandığımı biliyorum.
- 7) İçerik üreticisi kendisine danıştığimde beni anlamaya çalışır.
- 8) Takip ettiğim içerik üreticisi tarafından dostça karşılandığımı biliyorum.
- 9) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalında/grubunda benden istenilen şeyleri yaparım.
- 10) Kendimi takip ettiğim içerik üreticisinin kanalının/grubunun bir parçası olarak görüyorum.
- 11) Takip ettiğim içerik üreticisinin takipçileri hayata bakış açımı etkiler.
- 12) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalında/grubunda hoşuma gitmeyen bir paylaşım olduğunda bunun mutlaka mantıklı bir

açıklaması olduğunu düşünürüm.

- 13) Takip ettiğim içerik üreticisi hayata bakış açımı etkiler.
- 14) Takip ettiğim içerik üreticisinin paylaşımları, kişisel gelişimim açısından katkı sağlayıcıdır.
- 15) Takip ettiğim içerik üreticisinin paylaşımları, mesleki gelişimim açısından katkı sağlayıcıdır.
- 16) Takip ettiğim içerik üreticisi, takipçilerinin duygu ve düşüncelerini önemser.
- 17) Kendimi iyi hissetmek için takip ettiğim içerik üreticisinin paylaşımlarıyla (video, canlı yayın vb.) vakit geçiririm.
- 18) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalında/sayfasında insanların duygu ve düşüncelerine saygı gösterildiğini düşünüyorum.
- 19) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalında/grubunda kendimi normal hayatıma göre daha doğru ifade edebilirim.
- 20) Hayatımda güzel bir gelişme olduğunda bunu takip ettiğim içerik üreticisinin kanalında/grubunda paylaşırım.
- 21) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalındaki/grubundaki paylaşımlarım için yorum yapılması hoşuma gider.
- 22) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalındaki/grubundaki paylaşımlarımın (yazı, resim, video vb.) beğenilmesi hoşuma gider.
- 23) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalındaki/grubundaki paylaşımlar için yapılan yorumları dikkate alırım.
- 24) Takip ettiğim içerik üreticisi ve takipçilerinin canlı yayın, kutlama-taziye mesajı, düğün daveti gibi etkinliklerini yakından takip ederim.

25) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalında/grubunda yaptığı kampanyaları yakından takip ederim.

26) Takip ettiğim içerik üreticisinin kanalında/grubunda gerçekleştirilen seminer, kurs, konferans gibi etkinlikleri takip ederim.

27) Diğer insanları takip ettiğim içerik üreticisinin kanalına/grubuna davet ederim.

28) Paylaşımlara devam ettiği sürece takip ettiğim içerik üreticisinin kanalında/grubunda olmaya devam edeceğim.

Sanal Aidiyet Ölçeği'nin Puanlanması

Söz konusu formda yer alan maddeler ve ait oldukları alt boyutlar şu şekildedir:

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 ve 19 numaralı maddeler (Faktör 1: Sanal Güven ve Sanal Dayanışma)
- 13, 14, 15, 16, 17, 18, 27 ve 28 numaralı maddeler (Faktör 2: Sanal Katkı)
- 24, 26, 25, 20, 22, 21 ve 23 numaralı maddeler (Faktör 3: Sanal Paylaşım)

EK 3. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri

Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri		Ben Yaptım				Bana Yapıldı			
		Hiç	Bir kere	İki üç kere	Üçten çok	Hiç	Bir kere	İki üç kere	Üçten çok
1	İzin almadan kişisel bilgisayardaki bilgileri (dosya, fotoğraf, facebook, twitter vb.) almak.								
2	İzin almadan internet takma adı (nick'i) kullanmak.								
3	İnternette tehdit etme (Facebook, whatsapp, twitter veya sohbet odasında).								
4	İnternette hakaret etme (Facebook, whatsapp, twitter veya sohbet odasında).								
5	Nedensiz yere internet platformlarına girişi engellemek (Facebook, whatsapp, twitter veya sohbet odasında).								
6	İnternet platformlarında paylaşılan bilgileri izin almadan başkalarına yaymak.								
7	Web kamerası aracılığıyla özel görüşme yaparken başkalarına izlettirmek.								
8	Bir forum sitesinde (ya da sosyal medyada) yazılan yorumlarla, bilgilerle alay etmek.								
9	Forum yetkilisinin (sayfa veya grup moderatörü ya da adminin) nedensiz yere üyeliği iptal etmesi.								
10	Elektronik posta (veya mesajlaşma platformları) aracılığıyla tehdit içeren, utandırıcı, kırıcı mesajlar göndermek.								
11	Elektronik posta (sosyal medya veya mesajlaşma) hesaplarının şifrelerini ele geçirerek erişimi engellemek.								
12	Elektronik posta (sosyal medya veya mesajlaşma) hesaplarının şifrelerini ele geçirerek mesajlara ulaşmak.								
13	SMS (sosyal medya veya mesajlaşma platformları) aracılığıyla tehdit edici, utandırıcı, kırıcı mesajlar göndermek.								
14	(İnternette) cinsiyeti farklı göstererek karşı tarafı kandırmak.								

EK 4. Ölçek İzinleri

Ekte gönderiyorum. Kolaylıklar dilerim.

Özgür Erdur-Baker

Ozgun Erdur-Baker, Ph.D.
Prof. of Psy. Counseling and Guidance
Middle East Technical University
Faculty of Education
Dumlupinar Bulvari, No: 1
Ankara 06800
TURKEY
Ph: +90-
Fax:+90-

Sanal Aidiyet Ölçe...

Скачать 1 файл (39 КБ)

Fatima Hocam, merhaba.
İlgili ölçeği ekte sizlerle paylaşıyorum.
Ben de çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

Fatima Abdullayeva

< >, 14 Oca
2024 Paz, 22:34 tarihinde şunu yazdı:

Sayın Servet hocam merhaba. Ondokuz
Mayıs Üniversitesi Eğitim Programları ve
Öğretimi alanında yüksek lisans
öğrencisiyim, tarafınızca geliştirilmiş olan
ölçeği izniniz dahilinde gerekli atıflarda
bulunarak kullanmak istiyorum.
Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

Fatima Abdullayeva

ÖZ GEÇMİŞ

Fatima Abdullayeva ilk ve ortaokul eğitimini tamamladıktan sonra Bakü şehri Ankara Mektebi Mekteb Lisesi'nden 2018 yılında mezun oldu. 2022 yılında Bakü şehri Hazar Üniversitesi İngilizce öğretmenlik bölümü lisans eğitimini tamamladıktan sonra 2022 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretimi Ana bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Bakü şehri Dünya Özel Okulunda İngilizce öğretmen olarak çalışmaktadır.

İletişim Bilgileri

ORCID ID :0009-0000-6821-6295

Yayımlar:

Fatima Abdullayeva, “Lise Öğrencilerinin Sanal Aidiyet, Sanal Zorbalık ve Sanal Manipülasyona İlişkin Algıları (Azerbaycan Örneği)”, *XI Uluslararası Bilimsel Kongresi*, 06-07 Haziran 2024, s.50.